

Stanovništvo Župe Čepić u drugoj polovici 19.stoljeća

Salamun, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:348373>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

LEA SALAMUN

STANOVNIŠTVO ŽUPE ČEPIĆ U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

Diplomski rad

Pula, 2023.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

LEA SALAMUN

STANOVNIŠTVO ŽUPE ČEPIĆ U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

Diplomski rad

JMBAG: 0115072804

Studijski smjer: Diplomski studij Povijesti

Predmet: Povijesna demografija

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska povijest ranog novog vijeka

Mentorica: doc. dr. sc. Danijela Doblanović Šuran

Komentorica: prof. dr. sc. Marija Mogorović Crljenko

Pula, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za magistricu _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

Sadržaj

1. UVOD	6
2. UKRATKO O POVIJESTI ČEPIĆA	9
2.1. ČEPIĆKO JEZERO	13
3. O MATIČNIM KNJIGAMA ŽUPE ČEPIĆ	17
3.1. MATIČNE KNJIGE KRŠTENIH	17
3.2. MATIČNE KNJIGE UMRLIH	18
3.3. MATIČNE KNJIGE VJENČANIH	19
3.4. JEZIK I RUKOPIS U MATIČNIM KNJIGAMA	19
3.5. BROJČANI PODACI O ŽUPI, KRŠTENIMA, VJENČANIMA I UMRLIMA	20
4. MATIČNE KNJIGE KRŠTENIH ŽUPE ČEPIĆ	24
4.1. GODIŠNJA I SEZONSKA RASPODJELA KRŠTENJA	25
4.2. SPOLNA I IMENSKA STRUKTURA KRŠTENIH	29
4.2.1. DVOSTRUKA I TROSTRUKA IMENA	36
4.2.2. PREZIMENA	37
4.3. BROJ PORODA I RITAM RAĐANJA	38
4.4. BLIZANCI	39
4.5. NEZAKONITA DJECA	40
4.6. DJECA IZ SIROTIŠTA	43
4.7. BABICE	44
5. MATIČNA KNJIGA UMRLIH	48
5.1. DOBNA STRUKTURA UMRLIH	49
5.2. UZROCI SMRTI	54
5.3. MJESEČNA I GODIŠNJA RASPODJELA SMRTI	58
5.4. ZANIMANJA I STATUSI ČEPLJANA U MATIČNIM KNJIGAMA KRŠTENIH, VJENČANIH I UMRLIH	60
6. MATIČNE KNJIGE VJENČANIH	63
6.1. GODIŠNJA I SEZONSKA RASPODJELA VJENČANJA	64
6.2. ODABIR DANA VJENČANJA	67
6.3. IZBOR PARTNERA	69
6.4. DOB MLADENACA	69
6.5. PONOVI BRAKOVI	71
6.6. PORIJEKLO ZARUČNIKA	73
6.7. POSEBNE DOZVOLE ZA SKLAPANJE BRAKA	74
7. PROCES DEMOGRAFSKE TRANZICIJE	77

8. ZAKLJUČAK.....	82
9. SAŽETAK	84
10. SUMMARY.....	85
11. BIBLIOGRAFIJA	86
12. WEB STRANICE.....	91

1. UVOD

Za razdoblje prije uvođenja registra stanovništva u Napoleonovo vrijeme, matične knjige su glavni povijesni izvor o broju rođenih odnosno krštenih, vjenčanih i umrlih za neko područje. Odredba o vođenju matičnih knjiga krštenih i vjenčanih donesena je 1563. na zasjedanju koncila u Tridentu, a 1614. propisano je i vođenje matičnih knjiga umrlih i knjiga koje popisuju pripadnike neke župe po obiteljima tzv. *Status animarum*.¹ Matične knjige izvorno su javne isprave koje imaju zadatak da pravovaljano dokazuju činjenice koje bilježe, a to su prvenstveno: rođenje, vjenčanje i smrt.² Upisi krštenja, vjenčanja i smrtnih slučajeva u matičnim knjigama predstavljaju važan materijal za raznovrsna istraživanja, od povijesnodemografskih, medicinskih do društveno-antropoloških. Na temelju upisa u matične knjige, uz određenu dozu opreza, moguće je izvući podatke o natalitetu, nupcijalitetu i mortalitetu, ali i o migracijskim kretanjima, imovinskoj, socijalnoj, konfesionalnoj i etničkoj strukturi stanovništva neke župe. Također, matične knjige umrlih, primjerice, pružaju podatke o prosječnom životnom vijeku i smrtnosti novorođenčadi. U prvom razdoblju njihova vođenja, matične knjige su bile isključivo evidencije o vjernicima, pripadnicama određene vjerske zajednice. U drugoj fazi one prerastaju u evidencije o građanima, pripadnicima državne zajednice.³ Iako je odredbama Tridentskog koncila 1563. propisano vođenje matičnih knjiga krštenih i vjenčanih, u Istri su se one počele voditi i prije. Matične knjige koje su sačuvane iz razdoblja prije 1563. jesu iz župa Umag, Labin, Bale, Buje, Vodnjan i Rovinj.⁴

U Istri su neke matične knjige do konca 19. stoljeća a i dulje uglavnom vođene na latinskom i talijanskom jeziku. Postoje i neke iznimke; matične knjiga krštenih Trsata za prvih 40-ak godina 18. stoljeća pisane su latinicom, ali na za to područje karakterističnom dijalektu⁵, dok su matične knjige Boljuna, Lindara, Huma i Draguća

¹ Slaven BERTOŠA, *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od XVII. do početka XIX. stoljeća*, Pazin, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002., 27.

² Dražen VLAHOV, Jakov JELINČIĆ i Danijela DOBLANOVIĆ, „Uvod“, *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 11–13 (2013.), 11.

³ Dražen VLAHOV, „Matične knjige u povijesnom arhivu u Pazinu“, *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 2 – 3, (1992. – 1993.), 277.

⁴ VLAHOV, JELINČIĆ i DOBLANOVIĆ, „Uvod“, 22.

⁵ Riječ je o Matičnoj knjizi krštenih župe Trsat (1703. – 1782.) koja se čuva u Državnom arhivu u Rijeci.

pisane glagoljicom⁶, ali na hrvatskom jeziku. Tabela matice najprije su uvedene u austrijskom dijelu Istre, dok su u mletačkom dijelu uvedene 1815., a u nekim istarskim mjestima uvedene su tek nakon 1820. godine.⁷

Podaci zapisani u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih pomalo ovise i o svećeniku/župniku koji ih je upisivao. Vlahov navodi kako su se u knjigama rođenih bilježili podaci o datumu rođenja (godina, mjesec, dan i sat); ime, prezime, zanimanje, dob i prebivalište prijavitelja; ime i prezime djeteta, očevo ime i prezime, prezime i ime te djevojačko prezime majke, spol djeteta, prezime, ime, zanimanje i dob, te prebivalište kumova. U knjige vjenčanih unosili su se podaci kako slijedi: datum (sat, dan, mjesec i godina), ime, prezime, zanimanje, mjesto rođenja mladenaca; ime, prezime i zanimanje roditelja; ime, prezime, zanimanje i boravište svjedoka. U matičnim knjigama umrlih nalazimo datum smrti (sat, dan, mjesec, godina); ime i prezime matičara; ime, prezime, zanimanje, mjesto rođenja i prebivalište umrlog; ime i prezime, zanimanje i prebivalište roditelja; ime i prezime bračnog druga, ako je umrli bio u braku ili udovac; ime, prezime, zanimanje i dob, te prebivalište svjedoka.⁸ Takvi detaljni podaci postoje samo za neke župe i odnose se uglavnom na novije matične knjige, one vođene pri matičnim uredima (u tom slučaju opravdano je govoriti o matičnim knjigama rođenih, dok su one vođene u župama matične knjige krštenih). Tako, primjerice, u matičnim knjigama krštenih župe Čepić nije zabilježen sat djetetova rođenja. Također, bilježila se i vjeroispovijest djeteta kao i njegova zakonitost. U matičnim knjigama vjenčanih se nije upisivao sat vjenčanja, a boravište svjedoka zapisivalo se u slučajevima kada je svjedok bio iz neke druge župe. U matične knjige umrlih Čepića druge polovice 19. stoljeća nije se upisivalo vrijeme smrti, kao ni svjedoci.

Za potrebe ovoga rada korištene su matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih župe Čepić za razdoblje od 1862. do 1899. Te se matične knjige čuvaju u Državnom arhivu u Pazinu (HR-DAPA-429, Zbirka matičnih knjiga), a dostupne su i online na web stranici www.familysearch.org.

⁶ Dražen Vlahov ih je transliterirao i objavio unutar edicije *Glagoljski rukopisi* Državnoga arhiva u Pazinu.

⁷ VLAHOV, JELINČIĆ i DOBLANOVIĆ, „Uvod“, 4.

⁸ VLAHOV, „Matične knjige“, 286.

Tablica 1. Matične knjige krštenih vođene prije 1563. godine⁹

Ime	Godina
Umag	1483. – 1693.
Labin	1536. – 1583.
Bale	1538. – 1573.
Buje	1539. – 1582.
Vodnjan	1559. – 1642.
Rovinj	1560. – 1587.

Tablica 2. Matične knjige rođenih/krštenih za župu Čepić¹⁰

Godina	Čuva se u:
1782. – 1861.	ŽU Kršan
1861. – 1898.	DAPA
1899. – 1933.	BA Poreč
1934. – 1946.	BA Poreč
1934. – 2000.	ŽU Kršan
1947. – 1952.	MU Potpićan
1959. – 1962.; 1963. – 1993.	MU Potpićan

⁹ Tablica je sastavljena prema: VLAHOV, „Matične knjige“, 283. i VLAHOV, JELINČIĆ i DOBLANOVIĆ, „Uvod“, str. 24

¹⁰ <https://www.dapa.hr/maticne-knjige-mjesta-od-a-do-k/>

2. UKRATKO O POVIJESTI ČEPIĆA

Mjesto Čepić i Župa Presvetoga Trojstva nalaze se podno Učke, na mjestu nekadašnjeg istoimenog jezera. Prema legendi, Čepić je dobio ime po jezeru koje je nastalo začepeljivanjem rupa kroz koje je ponirala voda rječice Boljunčice i bujičnih potoka s podnožja Učke. Na njemačkom se selo zvalo Tschepitsch ili samo Pitsch sve do dolaska talijanske države u Istri kada se, u sklopu talijanizacije imena, prezimena i toponima, 1923. ime mijenja u Felizia.¹¹

Nastanak ovog sela, smještenog na blagoj travnatoj padini, kao da je izgubljen u vremenu. Legenda kaže kako se na mjestu današnjeg sela, u predrimsko doba, nalazio grad Faveria kojeg su Rimljani uništili 177. prije Krista, ali ne postoje nalazi koji bi to potvrdili. Ime je vjerojatno pobrkano s *Felicia*, što je bilo rimsko ime drevnog sela. Za vrijeme talijanske uprave, između dva svjetska rata, Čepić je ponovno dobio službeno ime *Felicia*. Nalazi rimskog novca i pločica na tom području potvrđuju prisutnost latinske stvarnosti u mjestu. U muzeju u Labinu čuva se oltar posvećen božici Heri.¹² Svetište posvećeno Heri pronađeno je 1870., u polju sjeverno od sela, prema Brdu.¹³

Malo je podataka koji se odnose na vrijeme kasnoga carstva te bizantskog doba, osim onih o razaranjima koja su nastala tijekom provala Slavena, Avara i Langobarda u 7. i 8. stoljeću.¹⁴ Postoje pak vijesti o drevnom i primitivnom dvorcu koji je, možda bio dom upravitelja akvilejskih patrijarha. Nalazio se u blizini jezera *Arsa*, nedaleko od samostana *Madonne del Lago*, koji se srušio 1395. godine. Slaveni su to mjesto nazvali imenom *Gradaz*, što znači kamenje ili krš.¹⁵

Čepić je oko 1270. povjeren goričkim grofovima. Zatim je 1367. pazinski grof Albero IV. uključio selo u kožljačko vlastelinstvo pod vodstvom Guteneckera sve dok vojvoda Fridrik od Austrije nije otkupio selo od njih, ali im ga je ostavio na čuvanje.¹⁶ O Čepiću u srednjem vijeku nema mnogo podataka. Dakle, u 14. i 15. stoljeću Čepić nije predstavljao zaseban feud, već je bio u sastavu vlastelinstva Kožljak zajedno s

¹¹ Marijan MILEVOJ, *S ove strane Učke. Plomin – Kršan – Čepić – Sušnjeвица – Kožljak – Brdo, Labin*, 2014., 77.

¹² Dario ALBERI, *Istria. Storia, arte, cultura*, Trst, Lint, 1998., str. 927.

¹³ Camillo DE FRANCESCHI, „I castelli della Vall d'Arsa: ricerche storiche [parte prima]“, *AMSI*, XIV, 1898., 177.

¹⁴ D. ALBERI, *Istria*, str. 927.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

dva obližnja sela, Posert i Grobnik.¹⁷ Godine 1436., kada su braća Moyses dobili Kožljačko vlastelinstvo, vratili su Čepić plativši 250 akvilejskih maraka vojvodi Federiku: u relevantnom dokumentu grad se naziva njemačkim imenom *Pitsch*. Kada su Nikolić i Barbo, nasljednici Moysesa, 1525. podijelili između sebe vlastelinstvo Kožljak, Čepić je došao u posjed Giorgia Nikolića, a zatim i njegova sina Giuseppea koji je ubijen u seljačkoj pobuni u Kožljaku 1574. Selo je potom krajem 16. stoljeća pripalo plemićkoj obitelji Diotalevi. Diotalevo Diotalevi oženio se Giulianom Nikolić nekoliko godina nakon očeve smrti, a ona mu je donijela u miraz Čepić. Od tada je formirano novo malo vlastelinstvo Čepić koje je na istoku graničilo s Jasenovikom, na sjeveru s Brdom, na zapadu s Tupljakom te na jugu s Kršanom. Diotalevi se sa svojom obitelji nastanio u Čepiću i sagradio novu trokatnicu, pravokutnog tlocrta, s kulom i unutarnjim dvorištem; izgradnja se temeljila na dvorcima iz šesnaestog stoljeća.¹⁸ Za vrijeme Uskočkog rata 1612. godine mletačke čete generala Barbara napale su i spalile selo Čepić. Iako je stradao u ratu, dvorac je ipak popravljen. Dapače, na Valvasorovoj grafici koja datira s kraja 17. stoljeća, prikazan je u dobro očuvanom stanju.¹⁹ Ruševine dvorca bile su vidljive sve do oko 1830. godine, kada je od materijala izgrađen dio ceste prema Kršanu.²⁰

Oko 1670. Čepić je kupio knez Auersperg i pripojio ga gospotstvu Kožljak i Belaj. Nakon austrijske obnove 1814., Čepić je postao dijelom općine Kršan. Čepić se zvao i Purgarija, od njemačkog *Burger* što je podsjećalo na plemstvo i buržoaziju koji su se ovdje nastanili, dok su ga Austrijanci zvali *Pitsch* ili *Zepitsch*. I danas se na njemačkim kartama ime Purgarija spaja s imenom Čepić.²¹

U selu se nalazi župna crkva Presvetog Trojstva iz 19. stoljeća te grobljanska crkva Svetog Justa iz 13. stoljeća. Crkva posvećena Svetom Trojstvu nalazi se na seoskom trgu, sa stubištem ispred pročelja na kojem se ističe zvonik. Tijekom 16. stoljeća Čepić je do 1788. bio dio Pićanske biskupije. Nakon njezina ukidanja je pripojen Tršćanskoj biskupiji.²²

¹⁷ C. DE FRANCESCHI, „I castelli“, 177–179.

¹⁸ D. ALBERI, *Istria*, str. 928

¹⁹ *Valvazor u Istri: 333 godine od tiskanja knjige Slava Vojvodine Kranjske*, transkripcija i prijevod: Katarina Marić i Sunčica Mustač, Pula, Povijesni i pomorski muzej Istre, 2022., str. 122-123.

²⁰ D. ALBERI, *Istria*, str. 929.

²¹ Isto, str. 929.

²² Danijela DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice o stanovništvu župe Čepić (1782. -1861.)“, *Tabula*, 12, 2014., 89.

Slika 1. Središte Čepića sa župnom crkvom i kućom u kojoj je bila trgovina obitelji Fermeglia.

Izvor: Marijan MILEVOJ, *S ove strane Učke. Plomin – Kršan – Čepić – Sušnjeвица – Kožljak – Brdo*, Labin, 2014.

Na pola puta između Čepića i Kršana stoji zgrada u kojoj se nekad nalazio samostan Blažene Djevice Marije, poznat pod imenom Madonna al Lago.²³ Godine 1385. neki se monah smjestio na obali jezera te ondje podigao dvoranu za molitvu. Filip Kožljački pribavio mu je sredstva za osnivanje samostana te mu darovao parcele zemlje. Njegovi su sinovi, Herman i Nikola, 1395. dodijelili crkvu redovnicima pavlinima te su im potvrdili pravo desetine na proizvode zemlje, stoku, kao i pravo na sječu drva za ogrjev i gradnju, ispašu i ribolov.²⁴ U Čepiću su, dakle, djelovali pavlini; samostan Gospe na Jezeru je kao najstariji pavlinski samostan u Istri već postojao 1395. godine, prema darovnici Hermana i Nikole, sinova Filipa Gotnikara, gospodara Kožljaka.²⁵ Dakako, zabilježeno je i ranije djelovanje pavlina na obalama jezera, kao i

²³ C. DE FRANCESCHI, „I castelli“, 187.

²⁴ Herman STEMBERGER, *Labinska povijesna kronika. Povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera*, Labin, 1983., 77.

²⁵ Marjan BRADANOVIĆ, „Pavlinski samostan Bl. DJ. Marije na Čepićkom jezeru“, *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*, sv. 23, ur. Robert Matijašić i Elvis Orbanić, Pazin, 2012., str. 191-192.

njihovi posjedi. Samostan je zatvoren 1782., svega nekoliko godina prije ukidanja pavlinskoga reda.²⁶ U samostanu je nekada živjelo i do trideset pavlinskih redovnika. Oni su obrazovali mladež, ali i obrađivali svoja polja. Danas zgrada nekadašnjeg samostana služi za stanovanje.²⁷ Pavlini su posjed prodali feudalnoj obitelji Auersperg.²⁸

U Čepiću je pučka škola na hrvatskom jeziku otvorena 1883., no uz obvezno učenje talijanskog jezika. Jedan od najpoznatijih učitelja toga vremena bio je mještаниn Ivan Načinović.²⁹

Župa Presvetoga Trojstva u Čepiću se danas sastoji od zaselaka: Polje, Purgarija, Lanišće, Zatka i Kloštar. U prošlosti se sastojala od zaselaka: Lanišće, Rumunci, Antunci, Tometići, Skrobinci, Baraki, Loleti, Maslovići, Ilija, Polje Čepić, Žulići, Purići, Honovići, Kloštar, Halaja, Pušinci, Deželići, Kranjčići, Bobinci, Bernići, Kenuli, Purgarija Čepić, Filipaši, Zatka Čepić, Trzenti, Paronići, Cunjani, Jančari i Kankaraši.³⁰ Većina tih zaselaka poklapa se s prezimenima ili nadimcima obitelji koje su tamo živjele.

²⁶ Isto, str. 194.

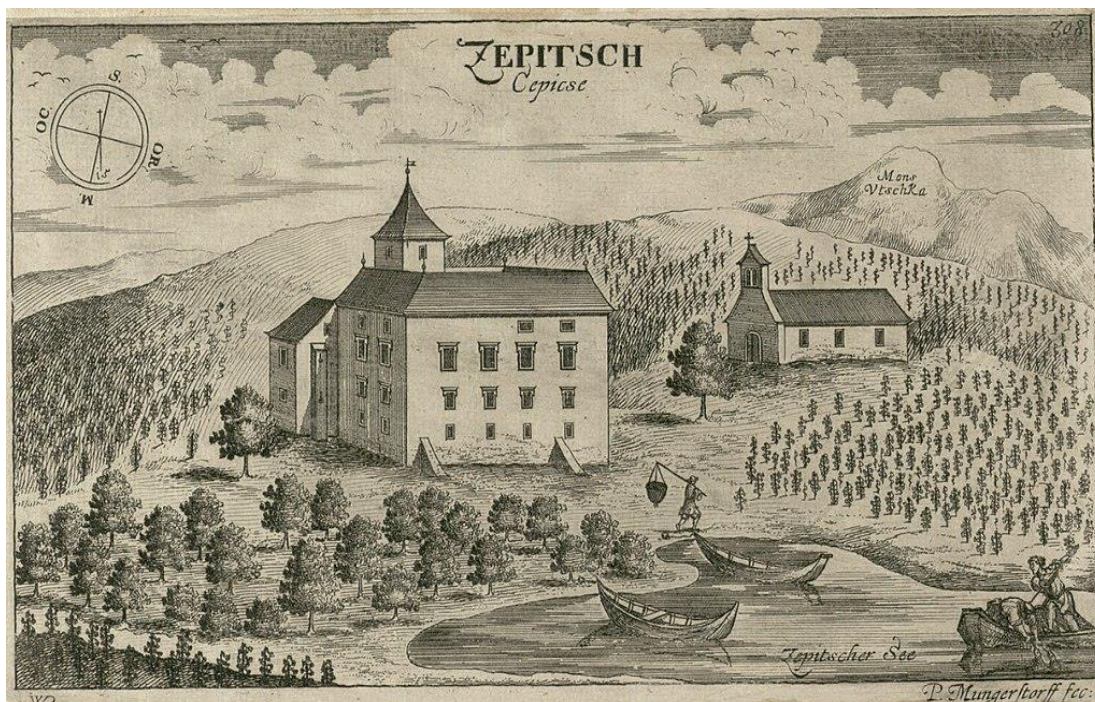
²⁷ Marijan MILEVOJ, *S ove strane Učke...*, str. 77.

²⁸ BRADANOVIĆ, „Pavlinski samostan ...“ str. 192.

²⁹ MILEVOJ, *S ove strane Učke...*, str. 77.

³⁰ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1495/krasan>.

Slika 2. Čepić 1679.

Izvor: Valvazor u Istri: 333 godine od tiskanja knjige Slava Vojvodine Kranjske, transkripcija i prijevod: Katarina Marić i Sunčica Mustač, Pula: Povijesni i pomorski muzej Istre, 2022., 123.

2.1. ČEPIČKO JEZERO

U istočnom dijelu središnje Istre nalazi se Čepićko polje na čijem je mjestu nekada bilo jezero. Polje se svojom dužinom prostire u smjeru sjever-jug i blago je nagnuto prema jugu. Sjeverno od njega nalazi se manje, Boljunsko polje, kroz koje protječe bujični potok Boljunčica. On je nekada svojim vodama plavio Čepićko polje. Jugozapadno od polja prostire se manja dolina nazvana Čepićki dolinji lug, u kojoj se prikupljaju vode iz više potoka te nastaje rijeka Raša.³¹

Prije stotinjak godina se na prostoru današnjeg Čepićkog polja nalazilo jezero. Površina jezera bila je do 8 km², a to je ovisilo o dotoku vode. Dubina je bila od jednog pa do dva i pol metra.³²

³¹ Drago STRUNA, „Čepićko polje – Prošlost jednog jezera“, *Hrvatska vodoprivreda*, god. 22, 2014., br. 206, 75-76.

³² Isto, 76.

Prostor Čepićkoga jezera u drugoj polovici 17. stoljeća slikovito opisuje Valvasor, ističući da je "Čepićka zemlja obdarena s mnogo dobra vina, žita, a i s mnogo sijena. Tamo knezovi Auersperg uzgajaju i kobile. Tu ima mnogo šuma, divljači i ptica, a osobito mnogo fazana. Ali zrak toga kraja prilično je daleko od toga da bude zdrav jer preblizu toj zemlji leži jezero." ³³

Čepićko je jezero opisao i Vladimir Nazor, pjesnik i književnik, koji je nakon njegova izleta čamcem po jezeru ostavio sljedeći opis: "*Vožnja nije dugo trajala, jer je najveća širina jezera svega dva kilometra i pol. Najveća mu je pak dužina gotovo četiri kilometra. Teško da je voda dublja od dva metra i pol. Dno je puno gliba i voda mutna, ali sam ipak vidio, kako se u njoj pračkaju veće i manje ribe. Gospodine – govori mi vozač, u čijoj sam se lađici vozio – ja najviše vozim po ovom jezeru. Prodajem u Labinu dosta jegulja. Nalik su na zmiju; meso im je tečno. Danju počivaju na dnu zatrpane muljem, ali noću idu rado u moju vršu. To vam je gibak koš od pruća, ali tvrda jeguljina tamnica. Često ulovim i brkata šarana s okruglim ljuskama i lijepim perajama. Taj proždrljivac jede mulj, biljke, crve i sve što mu se baci, pa ga zato ulovim udicom, vršom i mrežom. Najdraže mi je kada ga zabodem oštrim ostima. Lani sam ulovio šarana 3 kilograma teška. Mrena ili barbuna nema mnogo u ovoj vodi. U proljeće najviše lovim linjke, ribe tamne boje, do 29 cm duge, i neke ribice, koje mi sve skupa zovemo drobiž, a Talijani minudaja. Preko cijele godine hvatam klene ili trute, ribe živahnih boja, do 32 cm duge. Nema mnogo riba u jezeru, pa sam više ratar nego ribar.*"³⁴

Jezero, iznimna vodena pojava na istarskom poluotoku, bilo je zabilježeno na starim topografskim kartama pod nazivom Kožljačko jezero, ali i pod drugim imenima; najstarije su iz 1525. i 1563. Na karti Pazinske knežije poznatoga slovenskog putopisca Johanna Weicharda Valvasora označeno je pod nazivom *Zhepizer See*, a spominje se i kao Sisolsko jezero, te jezero Gessaro na karti iz 1753. Talijansko ime jezera bilo je *lago d'Arsa*.³⁵

Slika 3. Jezero Čepić na karti

³³ Valvasor u Istri: 333 godine od tiskanja knjige Slava Vojvodine Kranjske, transkripcija i prijevod: Katarina Marić i Sunčica Mustač, Pula: Povijesni i pomorski muzej Istre, 2022., 122. Vidi i: BRADANOVIĆ, „Pavlini samostan...” 191

³⁴ MILEVOJ, *S ove strane Učke*, 77-78

³⁵ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/602/cepicko-polje>

Izvor:[https://blog.dnevnik.hr/viatrix/2022/06/1632380364/cep-pic-obalama-cepickog-jezera.html#gallery\[1656354859\]/0/](https://blog.dnevnik.hr/viatrix/2022/06/1632380364/cep-pic-obalama-cepickog-jezera.html#gallery[1656354859]/0/)

Često se, zbog visokih temperatura zraka i barovitog Čepičkog jezera, razmišljalo o njegovu isušivanju. U 19. stoljeću stanovništvo je često obolijevalo od malarije. Što se tiče isušivanja Čepičkog jezera, problem je bio u tome da su se u jezero stalno slivale dvije bujice: Rakita (Racchita) i Boljun (Bogliuno). Već se davno prije isušivanja razmišljalo o tome. Tako je 1771. promoviran zajednički projekt Mletačke Republike i Austrije. Dovedeni su inženjeri koji su osmislili plan sanacije koji je trebao riješiti vodovodne probleme područja. Međutim, ovaj projekt nije ugledao svijetlost. Godine 1830. poduzeti su pokušaji isušivanja Čepičkog jezera, međutim, oni su se pokazali nedostatnima jer su se kanali s vremenom začepili.³⁶

Organizacija za preporod poljoprivrede Tre Venezie odlučila je napraviti meliorizaciju. Radovi na isušivanju jezera, pod nadzorom inženjera Giuseppa Druscovicha započeli su 1928. Radovima je bilo predviđeno da se voda iz jezera ispusti u more, u Plominski zaljev.³⁷ Probijen je tunel od 4.550 metara koji je od jezera vodio sve do Plominskog zaljeva. Dana 11. prosinca 1932., točno u 13 sati, probijena je brana te je voda nesmetano počela otjecati kanalom u Plominski zaljev. Isušivanje je potrajalo sve do kraja siječnja 1933. Isušivanje jezera bilo je od velike nužnosti budući da je jezero bilo žarište malarije.³⁸ Svega nekoliko mjeseci kasnije započeto je s radovima

³⁶ Stefano FELCHER, „Dalla bonifica idraulica alla colonizzazione forzata“, *Quaderni*, vol. XIX, 2008., 61.

³⁷ Isto, 68.

³⁸ Isto.

na obradi isušene površine. Danas je to plodna obradiva površina koju koristi dio lokalnog stanovništva koji ondje ima kuće, ali se koristi i za potrebe farme koja se ondje nalazi.

Iz razgovora sa starijim mještanima saznala sam kako je jezero bilo iznimno bogato ribom te da su se, sve do njegova isušivanja, žitelji tog područja hranili i ribom iz jezera. Zanimljiv je i podatak da je nakon isušenja jezera na njegovom dnu ostala znatna količina ribe koju su mještani skupljali i vozili u svoje domove u "karjolama" i "vozićima za mliko". Riba se potom oblagala solju te se sušila u potkrovljima kuća ili konobama kako bi se mogla konzumirati još neko vrijeme. Osim ribe, u jezerskom su se području skupljale i razne vrste ptica, ali i komarci. Mještani su imali problema zbog komaraca, ali i ostalih kukaca, koji su napadali ljude i stoku pa su stoga bila česta oboljenja od malarije.

Slika 4. Isušivanje jezera

Izvor: <https://labinska-republika.blogspot.com/2012/03/isusivanje-cepickog-jezera-od-ideje-do.html>

3. O MATIČNIM KNJIGAMA ŽUPE ČEPIĆ

Za potrebe pisanja ovoga rada korištene su matične knjige krštenih, umrlih i vjenčanih župe Čepić za razdoblje od 1862. do 1899. Knjige su u dobrom stanju te je većina sadržaja čitljiva, a tek su pojedini dijelovi otrgnuti, zamrljani ili izbledjeli.

Proučavanjem i analizom matičnih knjiga župe Čepić dobiveni su podatci o broju rođenih, vjenčanih i umrlih. Također, analizirani su i sezonski raspored začeca/rođenja, vjenčanja i smrtnih slučajeva, prosječna dob stupanja u brak, prosječna dob umrlih te uzroci smrti. Ove matične knjige vrijedan su izvor za povijest Čepića kao i za stvaranje slike o njegovim žiteljima i ritmovima koji su definirali njihove živote.

3.1. MATIČNE KNJIGE KRŠTENIH

Matične knjige krštenih sadrže podatke o krštenima u nekoj župi, što se uglavnom u razmatranom razdoblju druge polovice 19. stoljeća, uz vrlo male iznimke, podudara s rođenima. Iz tih upisa saznajemo o imenima i prezimenima, o broju djece u obitelji i na području župe, socijalnom statusu roditelja i kumova krštenika, o župnicima i kapelanima, broju kuća u mjestu te o jezičnoj kulturi samog župnika odnosno njegovih kapelana ili suradnika, ukoliko oni umjesto njega unose upise, a župnik iste ovjerava. U 18. i 19. st. često se navode imena i prezimena primalja, što je važno za povijest medicine.³⁹

Matične knjige župe Čepić vođene su tablično. Svećenik je za svako kršteno dijete upisivao datum krštenja (*Annus, Dies et Mensis Baptismi*), kućni broj (*Numerus Domus*), njegovo ime i dan kada je rođen (*Nomen et Dies Nativitatis*)⁴⁰, zatim religiju (*Religio*), spol (*Sex*) i zakonitost (*legittimi / illegittimi*), podatke o roditeljima: ime, prezime i zanimanje oca (*Nomen Cognomen et Conditio Patris*) te ime i djevojačko prezime majke (*Nomen et Cognomen Matris*), podatke o kumovima: ime, prezime i status kumova (*Patrini – Nomen Cognomen et Conditio*), a ponekad i mjesto iz kojeg dolaze) te ime i prezime babice (*Obstetrix – Nomen et Cognomen*). Matična knjiga

³⁹ VLAHOV, JELINČIĆ i DOBLANOVIĆ, „Uvod“, 15.

⁴⁰ Često su se djeca rađala i krstila isti ili sljedeći dan po rođenju.

krštenih župe Čepić za razdoblje od 1862. do 1898. čuva se u Državnom arhivu u Pazinu. Zbog starosti knjige, lošeg skladištenja i raznih drugih vanjskih utjecaja na nju, postoje pojedini upisi koji su slabije čitljivi; to su upisi koji su izbljedjeli, razmazala se tinta ili su se otrgnuli. Matična knjiga krštenih za razdoblje od 1899. nalazi se u Matičnom uredu Potpićan, a u digitaliziranom obliku moguće ju je koristiti u Državnom arhivu u Pazinu.

3.2. MATIČNE KNJIGE UMRLIH

Matične knjige umrlih važan su izvor za povijest nekog mjesta. Iz njih saznajemo broj umrlih u određenom razdoblju, spolnu strukturu umrlih kao i njihovu dob te uzroke smrti, bolesti. Na temelju tih upisa može se izračunati stopa mortaliteta kao i rekonstruirati kada su i koje epidemije harale župom. Analizom matice umrlih za župu Čepić u razdoblju od 1862. do 1899. utvrđeno je 890 smrtnih slučajeva. U početku se u maticama umrlih često nisu upisivali ni podatci o razlogu smrti ni dob umrlih. To se s vremenom promijenilo. Župnici su, uglavnom, navodili bolest onako kako se njima činilo, jer su rijetka mjesta imala liječnika. Kasnije uočavamo stručne izraze, kao tifus, dizenterija, tifusna groznica, angina, upala pluća itd. Sve više mjesta imalo je liječnika pa je župnik upisivao naziv bolesti na temelju liječnikove potvrde.⁴¹ U matičnoj knjizi umrlih župe Čepić, svećenik je upisivao sljedeće podatke: datum i godinu smrti (*tempus mortis*), kućni broj osobe koja je umrla (*Numerus Domus*), ime, prezime i status ili zanimanje umrle osobe (*Nomen Cognomen et Conditio Defuncti*), vjeru (*Religio*), spol (*Sexus*), dob (*Aetas*), uzrok smrti (*Morbus seu Causa Mortis*) te svoje ime/potpis (*Subscriptio Parochi vel Curati localis*).

⁴¹ Jakov JELINČIĆ, „Matične knjige umrlih važan izvor za povijest zdravstva (Primjer matičnih knjiga umrlih župe Vodnjan od 1815. do 1893.)“, u: M. Mani et al. (ur.), *Identitet Istre – ishodišta i perspektive*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2006, 526.

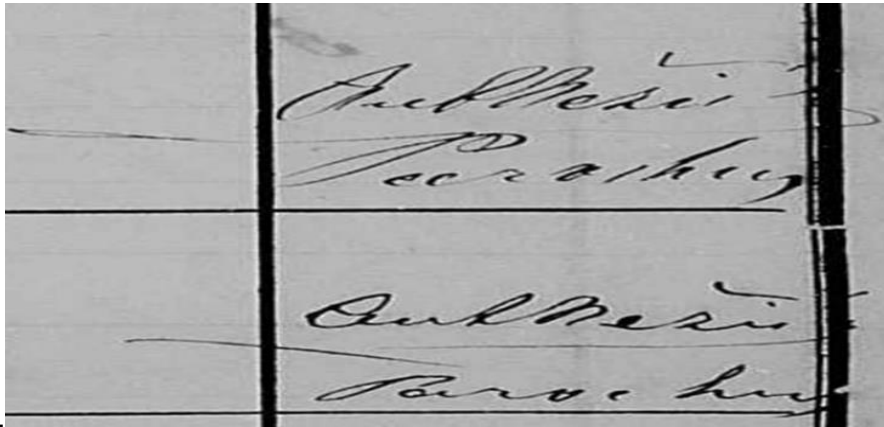
3.3. MATIČNE KNJIGE VJENČANIH

Za potrebe pisanja ovog rada korištene su dvije matične knjige vjenčanih župe Čepić (*Liber copulatorum*); prva za razdoblje od 1861. do 1898. te druga od 1899. Vođene su tablično, a podatci koje je svećenik upisivao su sljedeći: godina, mjesec i datum vjenčanja (*Annus, Mensis et Dies Copulationis*), mjesto odakle dolazi mladoženja te mladenka (*locus domicilii*), ime, prezime i zanimanje mladoženje i mladenke (*Nomen, Cognomen, Conditio*), njihovu dob prilikom vjenčanja (*Annus Aetatis*), vjeru (religio) i status (prvi / *celebs* ili drugi brak-udovac, udovica / *vidualis*), imena, prezimena zanimanja roditelja mladenaca te imena, prezimena i zanimanja kumova. U matičnim knjigama vjenčanih župe Čepić nailazimo i na rubriku *Documenta occurrentes nefors Difficultatis Superantia* odnosno dopuštenja crkvenih vlasti ili roditelja za brak ukoliko je netko od mladenaca bio maloljetan ili u krvnom srodstvu.

3.4. JEZIK I RUKOPIS U MATIČNIM KNJIGAMA

Matičnu knjigu krštenih, vjenčanih i umrlih župe Čepić, za razdoblje od 1862. do 1899., pisalo je troje svećenika, a svaki je od njih imao svoj rukopis i svoj način oblikovanja slova. Upisi svećenika Josipa Bratulića prisutni su do svibnja 1862. nakon čega njegovo mjesto zauzima Andrea Sdeškar. No i njegovi upisi pokrivaju kratko razdoblje do travnja 1864. Od svibnja 1864. pa do 1899. sve je upise upisivao isti svećenik, Anton Nežić (*Antonius Nessich*). Već na samom početku, u upisima Josipa Bratulića mogu se uočiti dvije inačice imena, *Joseph* i *Josephus*, kao i dvije inačice prezimena: Bratulić i Bratulič. Kod svećenika Antona Nežića teško je, ipak, sa sigurnošću utvrditi da li je sve te upise upisao upravo on ili je to ponekad činio netko umjesto njega. Na nekim je mjestima njegov potpis jednostavno skraćen, dok na drugim rukopis ne odgovara njegovom.

Slika 5.

Izvor:

<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899XK84P?i=104&wc=9R2HHZT%3A391644801%2C392365301%2C954409601&cc=2040054>

Svećenici Bratulić i Sdeškar ime mjesta pisali su kao *Cepich*, dok svećenik Nežić već u svom prvom upisu piše Čepić. Ipak, druga mjesta piše na talijanskom: *Brdo* (Brdo), *Santa Dominica* (Sveta Nedjelja), *Villa Nova* (Nova Vas), *Chersano* (Kršan) itd.

Istarske matične knjige pisane su latinskim ili talijanskim jezikom, iako se neki upisi razlikuju od svećenika do svećenika. U matičnim knjigama Čepića, za promatrano razdoblje, rubrike za upisivanje su na latinskom jeziku dok se pojedini upisi upisuju na latinskom, a drugi pak na talijanskom. Imena i prezimena upisivana su na talijanskom, međutim, nailazimo i na izvorne hrvatske oblike imena ili prezimena. Tako se, primjerice, prezime Načinović pojavljuje u više oblika: *Nacinovich*, *Nacinović*, *Načinovic*, Načinović. Kod prezimena Žgaljardić također postoji više inačica: *Sgagliardich*, *Sgagliardic*, *Sgaliardic*, *Sgaljardić* itd.

3.5. BROJČANI PODACI O ŽUPI, KRŠTENIMA, VJENČANIMA I UMRLIMA

Podaci o krštenima vjenčanima i umrlima Župe Čepić za razdoblje do 1861. već su ranije obrađeni u djelu Povijesnodemografske crtice o stanovništvu župe Čepić (1782. – 1861.). Uspoređujući brojčane podatke o krštenima, vjenčanima i umrlima

vidljivo je da se, od 1782. do 1899. godišnji broj krštenja s vremenom znatno povećao. Također, povećao se i broj vjenčanja, ali i broj umrlih. Sve to govori u prilog porasta broja stanovnika.

Tablica 3. Broj krštenih, vjenčanih i umrlih u župi Čepić od 1782. – 1899.

	1782. – 1861. ⁴²		1862. – 1899.	
	BROJ	PROSJEK	BROJ	PROSJEK
KRŠTENI	1.519	18,9	1.131	29,9
VJENČANI	378	4,7	193	5,1
UMRLI	1.240	15,5	890	24

Od 1857. do 1890. stanovništvo se povećalo za 13% ili 96 stanovnika. Tome je sigurno pridonijelo i smanjenje smrtnosti jer se iz matičnih knjiga umrlih vidi kako se u odnosu na početak promatranog razdoblja broj umrlih gotovo prepолоvio.

Tablica 4. Broj stanovnika u župi Čepić

Godina	Broj stanovnika
1857.	692
1869.	638
1880.	750
1890.	788

Tablica 5. Broj krštenih i umrlih po godinama

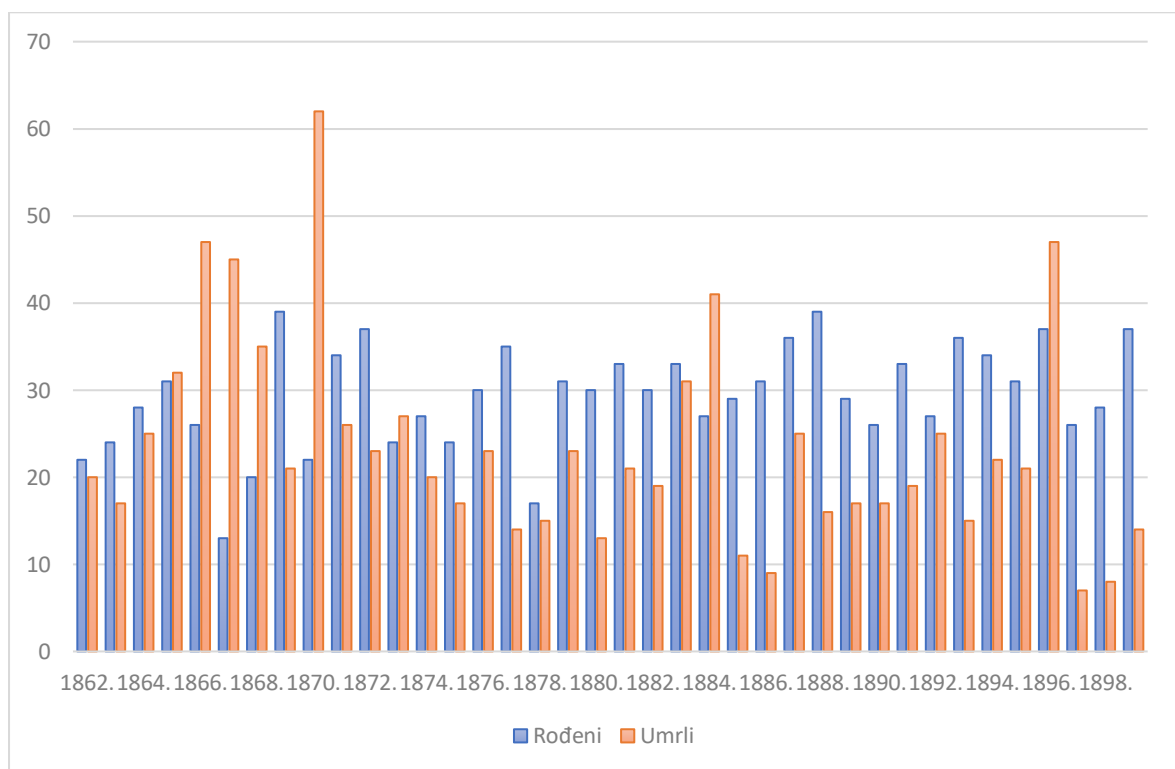
Godina	Broj krštenih	Broj umrlih	Prirast / pad
1862.	22	20	2
1863.	24	17	7
1864.	28	25	3
1865.	31	32	-1
1866.	26	47	-21
1867.	13	45	-32

⁴² Podaci prema: D. DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 96.

1868.	20	35	-15
1869.	39	21	18
1870.	22	62	-40
1871.	34	26	8
1872.	37	23	14
1873.	24	27	-3
1874.	27	20	7
1875.	24	17	7
1876.	30	23	7
1877.	35	14	21
1878.	17	15	2
1879.	31	23	8
1880.	30	13	17
1881.	33	21	12
1882.	30	19	11
1883.	33	31	2
1884.	27	41	-14
1885.	29	11	18
1886.	31	9	22
1887.	36	25	11
1888.	39	16	23
1889.	29	17	12
1890.	26	17	9
1891.	33	19	14
1892.	27	25	2
1893.	36	15	21
1894.	34	22	12
1895.	31	21	10
1896.	37	47	-10
1897.	26	7	19
1898.	28	8	20
1899.	37	14	23
PROSJEK	21,6	18,8	

Godine 1866., 1867., 1868., 1870., 1884. te 1896. bile su godine velike smrtnosti. U tim godinama broj umrlih znatno je prelazio broj rođenih. Često je nakon kriznih godina u narednim godinama ta smrtnost nadoknađena kroz broj rođenja. Tako je nakon kriznih godina 1866., 1867. i 1868. uslijedila nadoknada: godina 1869. bila je godina velike rodnosti. Također, nakon velike smrtnosti 1884. uslijedilo je razdoblje velike rodnosti od 1886. do 1888.

Grafikon 1. Rođeni i umrli u župi Čepić od 1862. do 1899.

4. MATIČNE KNJIGE KRŠTENIH ŽUPE ČEPIĆ

Za potrebe ovog rada korištene su matične knjige krštenih župe Čepić (*Liber baptizatorum in ecclesia Ceppich*) za razdoblje od 1862. do 1899. te od 1899. do 1900. godine. Istraživanje koje sam provela odnosi se na razdoblje od 1862. do 1899. Razlog odabira takvog vremenskog okvira je što je starije razdoblje za koje postoje matične knjige od 1782. do 1861. već obrađeno.

Slika 6.

The image shows two pages of a handwritten baptismal register. The title at the top of each page is "LIBER BAPTIZATORUM IN ECCLESIA Ceppich". The pages are filled with handwritten entries in a structured table format. The columns include: "Anno" (Year), "Mensis" (Month), "Die" (Day), "Nomen" (Name), "Nomen Cognominis" (Surname), "Nomen Cognominis Patris" (Father's Surname), "Nomen Cognominis Matris" (Mother's Surname), "Nomen Cognominis Patris" (Godfather's Surname), "Nomen Cognominis Matris" (Godmother's Surname), and "Observationes" (Observations). The handwriting is in a cursive script, and the pages are numbered "1" and "2" at the top right.

Izvor: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899XKDM6?i=32&wc=9R2HHZT%3A391644801%2C392365301%2C954409601&cc=2040054>

Budući da se djecu u pravilu krstilo ubrzo nakon rođenja, majke nisu odlazile u crkvu već su otac i kumovi bili ti koji su sudjelovali na krštenju. U svojoj knjizi o običajima Labinštine Glavičić kaže: „Krštenje je bilo posebno svečano i lijepo. Na dan krštenja kumovi bi najprije otišli u kuću krštenika i donijeli darove. Dijete bi roditelji lijepo uredili. Odjenuli bi mu lijepu plavu ili bijelu svečanu haljinicu i kumovi bi ga odnijeli u crkvu. Otac bi pratio kumove, a majka je ostala kod kuće i pripremala svečani ručak. Nakon što bi kumovi donijeli dijete kući, najprije bi ga izljubila majka, a potom svi

ukućani i svi koji bi se tu zatekli, veseleći se što je dijete kršteno. Cijeloga života dijete je poštovalo kumove. Dužnost kumova bila je da pomažu u odgoju djeteta, a u slučaju smrti roditelja bili su obvezni dijete uzeti i brinuti se za njegov daljnji život“.⁴³

4.1.GODIŠNJA I SEZONSKA RASPODJELA KRŠTENJA

U župi Čepić je u promatranom razdoblju kršteno 1.131 dijete. U prosjeku je godišnje kršteno 29,9 djece. Najviše je djece kršteno 1869. i 1888., njih trideset devetero (3,4%), dok je najmanje djece kršteno 1867., tek trinaest (1,1%). U razdoblju od 1782. do 1861. krštenja je bilo manje, te je vidljiv porast broja krštenih u 19. u odnosu na 18. stoljeće: od 1782. do 1791. godišnje je u prosjeku obavljeno 15,1 krštenje, od 1812. do 1831. krštenja je bilo 18,5, a od 1832. do 1861. čak 21,1 krštenje godišnje.⁴⁴ Iz ovih se podataka jasno naslućuje porast broja stanovnika. U Puli je, od 1613. do 1815., u prosjeku godišnje kršteno 29,25 djece.⁴⁵ U Barbanu se, pak, od 1820. do 1840. godišnje, u prosjeku, rađalo 88 djece.⁴⁶ Od 1850. do 1870. Pazin je imao godišnji prosjek od 97,33 rođenih.⁴⁷

⁴³ Božo GLAVIČIĆ, *Narodni običaji Labinšćine*, Rijeka, Zigo, 2003., 127-128.

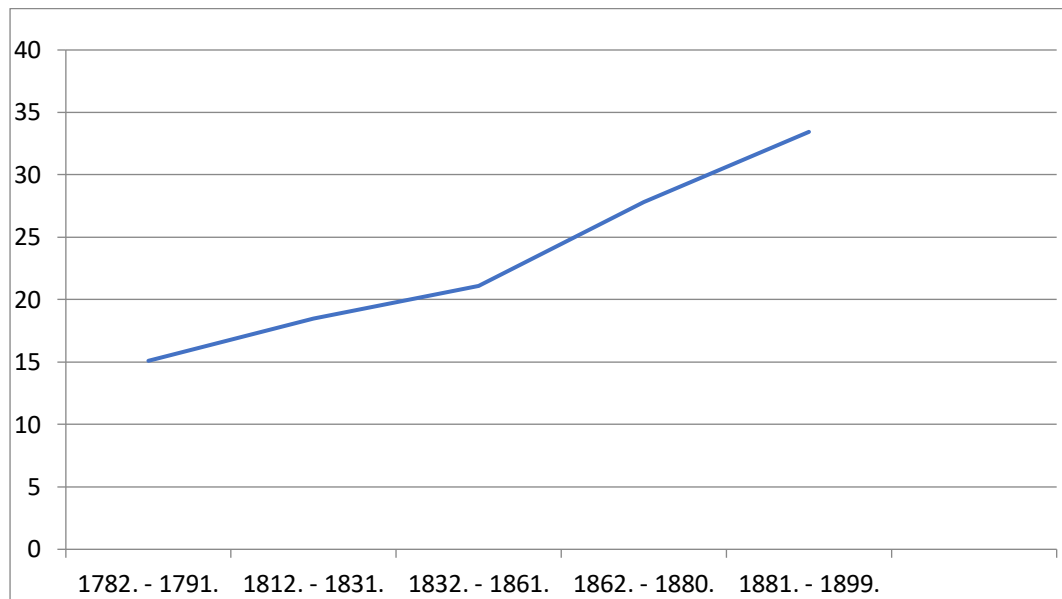
⁴⁴ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 92.

⁴⁵ BERTOŠA, *Život i smrt u Puli*, 31.

⁴⁶ Tea RADOLA, *Stanovništvo Barbana u matičnim knjigama XIX. stoljeća*, diplomski rad, Pula, 2016., 17.

⁴⁷ Nikola ARDALIĆ, *Život u Pazinu u drugoj polovici 19. stoljeća prema matičnim knjigama*, diplomski rad, Pula, 2019., 12.

Grafikon 2. Prosječni broj krštene djece od 1782. do 1899.

U ruralnim su sredinama poljoprivredni radovi (sjetva, žetva, ubiranje plodova) znatno utjecali na ritam života od začeća i rođenja, preko vjenčanja do smrti. Osim većega opsega posla u nekim razdobljima godine, ritam nekih od demografskih pokazatelja (rođenja, vjenčanja) određivale su i crkvene zabrane i društvene norme uz njih vezane.⁴⁸ U župi Čepić za analizirano razdoblje najmanji broj začeća bilježimo u kolovozu i rujnu a povezano je s poljoprivrednim radovima, odnosno berbom plodova. Najveći se broj začeća događao upravo u zimskim i proljetnim mjesecima, od prosinca do travnja. Začeća u zimskim mjesecima mogu se povezati s klimatskim prilikama, odnosno nižim temperaturama i kišnim razdobljima u kojima nisu mogući radovi oko kuće ili na polju. Ipak, najveći broj začeća bilježimo u travnju, čak 132 što čini 11,7% svih začeća u razdoblju do 1862. do 1899. Ako se sezonski raspored od 1862. do 1899. usporedi s onim od 1782. do 1861. vidljivo je da nije došlo do promjena. U župi Čepić je u polustoljetnom razdoblju od 1782. do 1861. najviše krštenih bilo na početku i na kraju godine. Ta krštenja poklapaju se sa začećima u mjesecima proljetnog buđenja seksualnosti (ožujak i travanj). Najmanje je krštenja bilo u lipnju i srpnju, odnosno najmanje začeća u rujnu i listopadu – mjesecima velikih poljoprivrednih radova. Začeća je uopće bilo više u prvoj polovici godine (60,8%).⁴⁹

⁴⁸ Danijela DOBLANOVIĆ, „Sezonska kretanja začeća/rođenja župe Svetvinčenat u 18. stoljeću“, *Povijesni prilozi*, 43, 2012., 217.

⁴⁹ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 91.

Slična je situacija zabilježena i u drugim istarskim župama. U župi Svetvinčenat je u 18. stoljeću bila gotovo ista situacija. Najviše je začeca bilo u zimskim i proljetnim mjesecima (prosinac – siječanj te ožujak – svibanj). Također, najmanje je začeca bilo u rujnu i listopadu, mjesecima poljoprivrednih berbi.⁵⁰

Velik broj začeca u travnju karakterističan je za brojne druge župe. Župa Barban u razdoblju od 1820. do 1840. najveći broj začeca bilježi u proljeće i ljeto (svibanj, travanj, lipanj, srpanj).⁵¹ Također, u župi Pazin od 1850. do 1870. najveći broj začeca bio je zabilježen u travnju, zatim lipnju i svibnju.⁵² U župi Labin je od 1861. do 1871. najveći broj začeca bio u proljetnim i ljetnim mjesecima, od ožujka do srpnja kada je začeto 47,2% sve djece, a najmanji u listopadu (6,4%).⁵³ U Svetoj Jeleni je od 1805. do 1848. najveći broj začeca bio na početku godine, u siječnju, veljači i ožujku.⁵⁴ U mjesecu travnju završava Korizma, a s njome i zabrana vjenčanja, što rezultira većim brojem začeca. Također, u proljeće se događa i spolno buđenje. Tako i u svibnju imamo velik broj začeca, dok već u lipnju taj broj počinje znatno opadati.

⁵⁰ U Puli je, u razdoblju od 1782. do 1815., najveći broj začeca bio također u prosincu i siječnju te u travnju i svibnju. Začeca su u župi Poreč u 18. stoljeću također bila određena proljetnim buđenjem seksualnosti te poljoprivrednim radovima, pa je tako zabilježeno najviše začeca u proljetnim mjesecima, a najmanje u jesenskim.

⁵¹ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 19.

⁵² ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 17.

⁵³ Davor SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu od 1861. do 1871.“, *Vjesnik istarskog arhiva*, vol. 20, 2013., 89.

⁵⁴ Marko BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene u drugoj polovici 18. i u 19. st.*, diplomski rad, Pula, 2022., 38.

Tablica 6. Godišnji broj krštenja (1862. – 1899.)

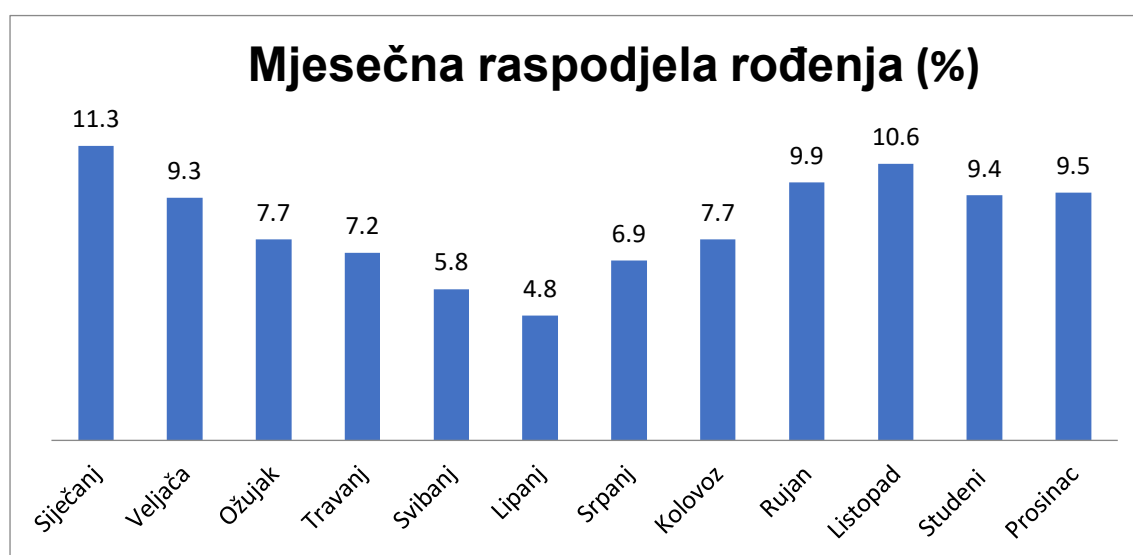
Godina	Broj	Godina	Broj
1862.	22	1881.	33
1863.	24	1882.	30
1864.	28	1883.	33
1865.	32	1884.	27
1866.	26	1885.	30
1867.	13	1886.	31
1868.	20	1887.	36
1869.	40	1888.	39
1870.	22	1889.	29
1871.	34	1890.	26
1872.	37	1891.	36
1873.	24	1892.	26
1874.	27	1893.	36
1875.	25	1894.	34
1876.	30	1895.	31
1877.	35	1896.	37
1878.	29	1897.	26
1879.	31	1898.	28
1880.	30	1899.	34

Tablica 7. Mjesečna raspodjela krštenja/začeća (1862. – 1899.)

Mjesec	Broj rođenja	%	Broj začeća	%
Siječanj	128	11,3	120	10,61
Veljača	105	9,3	106	9,4
Ožujak	87	7,7	107	9,5
Travanj	81	7,1	128	11,3
Svibanj	66	5,8	105	9,3
Lipanj	54	4,8	87	7,7
Srpanj	78	6,9	81	7,1

Kolovoz	87	7,7	66	5,8
Rujan	112	9,9	54	4,8
Listopad	120	10,6	78	6,9
Studenj	106	9,4	87	7,7
Prosinac	107	9,5	112	9,9
Ukupno	1131	100	1131	100

Grafikon 3. Mjesečna raspodjela rođenja u župi Čepić (1862. – 1899.)

4.2. SPOLNA I IMENSKA STRUKTURA KRŠTENIH

Među ukupno krštenima u župi Čepić u razdoblju od 1862. do 1899. (1. 131) bilo je 569 dječaka (51%) i 562 djevojčice (49%). Takav omjer između dječaka i djevojčica s nešto više dječaka bio je prisutan i u drugim župama. Za župu Labin od 1861. do 1871. zabilježeno je 52,3% rođenja dječaka te 47,7% rođenja djevojčica.⁵⁵ Za župu Sveta Jelena dobiveni su podatci o 50,5% rođenja dječaka, 47% djevojčica, dok za 2,5% rođenja nije zabilježen spol.⁵⁶ U župi Barban je u razdoblju od 1820. do 1840.

⁵⁵ SALIHOVIĆ, *Rođenja i krštenja u Labinu*, 88.

⁵⁶ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 34.

rođeno više dječaka nego djevojčica odnosno 53,2% prema 46,7%.⁵⁷ Prema Paronić, u istoj toj župi je u razdoblju od 1815. do 1899. kršteno 51,2% dječaka i 48,8% djevojčica.⁵⁸ U Tinjanu su u razdoblju od 1847. do 1880. rođena 53,7% dječaka odnosno 46,3% djevojčica.⁵⁹ U Cresu je u razdoblju od 1571. do 1596. postojao jednaki trend, odnosno 52,3% dječaka naprema 47,7% djevojčica.⁶⁰ Prema matičnim knjigama župe Bale u razdoblju od 1815. do 1834. rođeno je 51,8% dječaka i 48,1% djevojčica.⁶¹ Župa Pazin za razdoblje od 1850. do 1870. također bilježi veći broj rođenih dječaka nego djevojčica, 51,1% prema 48,9%.⁶²

U promatranom je razdoblju od 1862. do 1899. od ukupno 1.131 krštenih u župi Čepić dvostruko ime dobilo je 97 djece (8,6%), a trostruko samo 6 (0,5%) krštenih. Za razdoblje koje je obradila Dobljanović, u župi Čepić je od 1782. do 1861. bilo svega 0,9% krštenih s dvostrukim imenom.⁶³ U župi Sveta Jelena (1805. – 1848.) dvostruko je ime dobilo 7,7% krštenih.⁶⁴ Prema Salihoviću, u Labinu su od 1861. do 1871. krštenici najčešće dobivali dvočlana imena, rjeđe jednočlana, a bila su prisutna i tročlana te četveročlana imena.⁶⁵ Župa Pazin od 1850. do 1870. osim jednočlanih, dvočlanih i tročlanih imena, bilježi i jedno muško šesteročlano ime. Kod djevojčica je zabilježeno peteročlano ime.⁶⁶ U župi Tinjan od 1847. do 1880. imena su najčešće bila jednočlana, međutim, zabilježeno je nekoliko dvočlanih i tročlanih imena te jedno četveročlano.⁶⁷ Bonaca navodi kako je za razdoblje od 1800. do 1850. bilo svega 6,9% dječaka koji su dobili dvočlano ime te 5,2% djevojčica. Također, tročlano ime dobilo je samo 0,2% djevojčica.⁶⁸

Muški imenski fond u župi Čepić bio je bogatiji od ženskog. Zabilježeno je 65 različitih imena za dječake i 43 imena za djevojčice. Od toga se kod dječaka 37 imena pojavljuje samo jednom, a kod djevojčica 21 ime. Najzastupljenija muška imena bila

⁵⁷ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 16.

⁵⁸ Samanta PARONIĆ, *Župa Barban u XIX. stoljeću*, Zagreb, Srednja Europa, 2020., 50.

⁵⁹ Lana KRVOPIĆ, „Matična knjiga krštenih župe Tinjan 1847. – 1880.“, *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 20, 2013., 41

⁶⁰ Maria Paola POROPAT, *Matična knjiga krštenih župe Cres 1571 – 1596*, završni rad, Pula, 2020., 13.

⁶¹ Martina IVAS, *Stanovništvo župe Bale u prvoj polovici 19. stoljeća*, diplomski rad, Pula, 2016., 22.

⁶² ARDALIĆ, *Život u Pazinu* 10.

⁶³ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtcice“, 94.

⁶⁴ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 39.

⁶⁵ SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, 99.

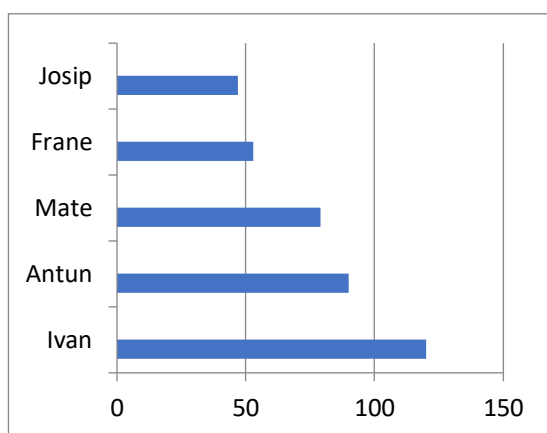
⁶⁶ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 54.

⁶⁷ KRVOPIĆ, „Matična knjiga krštenih“, 55.

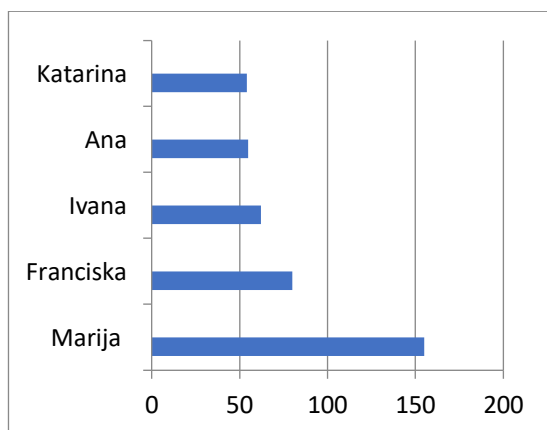
⁶⁸ Tea BONACA, *Ritam života župe Tinjan u prvoj polovici 19. stoljeća*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile, 2016., 44.

su Ivan (*Ioannes*) (120), Antun (*Antonius*) (90), Mate (*Matthias/Matthaus*) (79), Frane (*Franciscus*) (53) te Josip (*Josephus*) (47), a kod djevojčica Marija (*Maria*) (155), Franciska (*Francisca*) (80), Ivana (*Ioanna*) (62), Ana (*Anna*) (55) i Katarina (*Catharina*) (54). Vrlo slična situacija s imenima bila je i u ranijem razdoblju (1782. – 1861.); gotovo je svaka četvrta djevojčica bila Marija, a svaki šesti dječak Ivan.⁶⁹ Taj se trend nastavio i u kasnijem razdoblju.

Grafikon 4. Najčešća muška imena

Grafikon 5. Najčešća ženska imena

Na Tridentinskom koncilu je odlučeno da su župnici dužni savjetovati roditelje da na krštenju djetetu daju svetačko ili biblijsko ime.⁷⁰ U Čepiću su se kod odabira imena

⁶⁹ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 94.

⁷⁰ Kristijan JURAN, „Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća – Građa iz matičnih knjiga 1718. – 1815.“, *Povijesni prilozi*, vol. 22, 2003., 260.

roditelji rijetko ravnali katoličkim kalendarom. Osim katoličkog kalendara, roditelji su se prilikom dodjeljivanja imena djetetu služili imenima koja su im bliska; često su se imena nasljeđivala od članova obitelji (djed/baka, otac/majka, preminuli rođaci). U analiziranom razdoblju, u župi Čepić se gotovo četvrtina (24%) imena krštenih poklapa s imenom jednog roditelja. Većinom su dječaci imali isto ime kao otac, a djevojčice kao majka. Međutim, postoje i slučajevi u kojima su dječaci dobili mušku verziju majčina imena i obrnuto. U nekim su obiteljima i otac i majka i dijete nosili isto ime; primjerice, djevojčica je dobila ime *Francisca*, majka se također zvala *Francisca*, a otac *Franciscus*. U kontekstu mogućeg povezivanja imena roditelja kod davanja imena djetetu valja istaknuti primjer dvojice dječaka kojima su dodijeljena dvostruka imena: 28. prosinca 1890. kršten je dječak Anton Ivan (*Antonius Ioannes*) od oca Antona Zustovića (*Antonius Zustović*) i majke Ivane Honović (*Ioanna Honović*). Drugi takav primjer je dječak koji je na krštenju 1862. dobio ime Ivan Frane (*Ioannes Franciscus*). Otac se zvao *Ioannes* Flegar, a majka *Francisca*. Također, zabilježeno je nekoliko slučajeva u kojima su djeca s dva imena dobivala samo jedno od imena koje je nosio jedan od roditelja.

Ime Marija bilo je najčešće ime za djevojčice u većini istarskih župa. U razdoblju od 1820. do 1840. Marija je također bilo najčešće ime za djevojčice na području župe Barban⁷¹, od 1861. do 1871. u župi Labin⁷², od 1850. do 1870. u župi Pazin⁷³, od 1847. do 1880. u župi Tinjan⁷⁴, od 1805. do 1848. u župi Sveta Jelena⁷⁵ te od 1815. do 1834. u župi Bale⁷⁶. Često se ime Marija dodjeljivalo djevojčicama rođenima u kolovozu i rujnu zbog blagdana Velike Gospe (15. kolovoz) i Male Gospe (8. rujna), međutim, u župi Čepić to nije bila praksa. U razdoblju od 1862. do 1899. ime Marija je tijekom kolovoza i rujna dodijeljeno svega 34 puta (21,9%).

Ime Franciska drugo je najčešće ime za djevojčice u župi Čepić. Za razdoblje koje prethodi u župi Čepić (1782. – 1861.) ime Franciska bilo je treće najčešće ime za djevojčice.⁷⁷ U Labinu (1861. – 1871.) se ime Franciska ne pojavljuje među

⁷¹ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 40.

⁷² SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, 99.

⁷³ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 59.

⁷⁴ KRVOPIC, „Matična knjiga krštenih .“, 56.

⁷⁵ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 40.

⁷⁶ IVAS, *Stanovništvo župe Bale*, 49.

⁷⁷ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 100.

najčešćim imenima⁷⁸, kao ni u Svetoj Jeleni (1805. – 1848.)⁷⁹. U župi Barban je od 1820. do 1840. samo jedna djevojčica dobila ime Franciska.⁸⁰ Od 1800. do 1850. u Tinjanu je 2,3% djevojčica dobilo ime Franciska.⁸¹

Slijede ga imena Ivana i Ana. Ime Ivana dobilo je 5,5% djevojčica. Ana je važna osoba u kršćanskoj povijesti; iako o njoj nema spomena u Bibliji, zna se da je ona majka Blažene Djevice Marije. Njezin se spomen slavi 26. srpnja. ime Ana dobilo je 4,9% svih djevojčica. Od toga je u srpnju ime Ana dobilo 7,3 % djevojčica, u mjesecu lipnju koji mu prethodi 16,4%, a u kolovozu 9,1% djevojčica.

Ime Ivan najčešće je dodjeljivano u listopadu (23 puta), te u travnju i svibnju (po 15 puta). Blagdan Sv. Ivana Krstitelja svetkuje se u lipnju, dok se sveti Ivan Evanđelist slavi u prosincu. Svega 6,7% krštenih dobilo je ime Ivan u lipnju te 7,5% u prosincu. U razdoblju od 1782. do 1861. u župi Čepić se ime Ivan, kao najčešće muško ime te ime Ivana, kao četvrto žensko ime u mjesecu prosincu nadjenulo gotovo trećini krštene djece, te oko četvrtini u svibnju i lipnju.⁸² Na ovom se primjeru može zaključiti kako se u drugoj polovici 19. stoljeća manje nego ranije polazilo za katoličkim kalendarom prilikom nadijevanja imena djeci na krštenju.

Ime Antun najčešće je dodjeljivano u siječnju (19 puta) kada se slavi Sveti Antun Pustinjak (17. siječnja), dok je u lipnju, mjesecu blagdana Sv. Antuna Padovanskog (13.6.), to ime dodijeljeno svega pet puta. Na ovom primjeru također možemo zaključiti da se u župi Čepić pri izboru imena u drugoj polovici 19. stoljeća mnogo manje nego ranije prakticiralo davati imena djeci prema svecu koji se slavi u vrijeme njihova rođenja te da katolički kalendar nije bio od velike važnosti prilikom imenske denominacije.

Od onih imena koja su dodijeljena samo jednom u analiziranom razdoblju, nailazimo na petero njih koja se podudaraju s blagdanom sveca koji se slavi u tom mjesecu. Primjerice, djevojčica imena Eufemija rođena je u rujnu kada se svetkuje kalcedonska svetica. Potom, dječak Hijacint (*Hyacinthus*) rođen je u kolovozu kada se svetkuje sv. Hijacint; u siječnju je rođen dječak po imenu Sebastijan, a tada se slavi sv. Sebastijan. Četvrti primjer je djevojčica Tereza (*Theresia*) rođena u listopadu,

⁷⁸ SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, . 99.

⁷⁹ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 40.

⁸⁰ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 39.

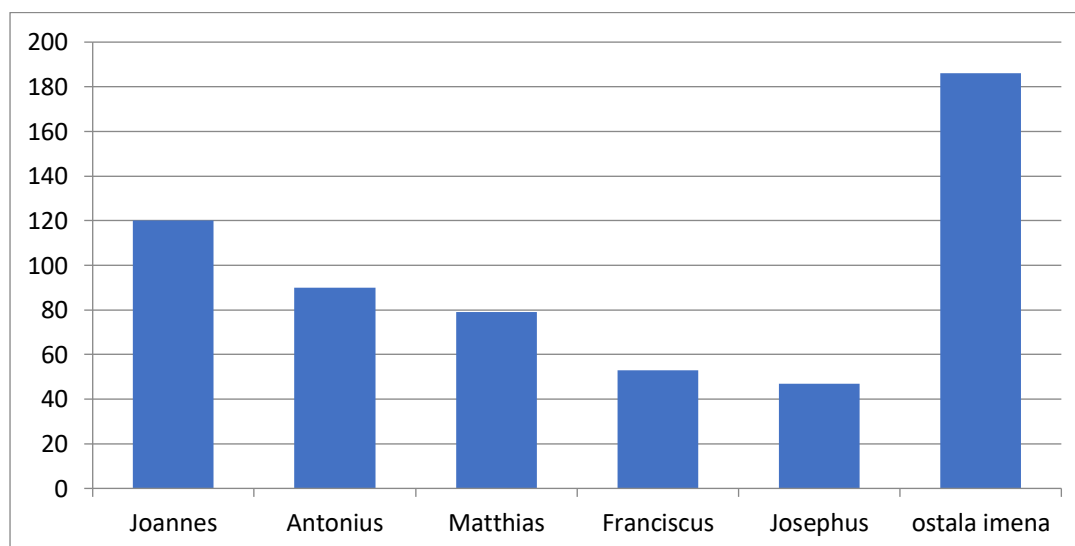
⁸¹ BONACA, *Ritam života župe Tinjan*, 46.

⁸² DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 94.

mjesecu u kojem se svetkuje sv. Tereza te djevojčica imena Agata, krštena na dan Sv. Agate, 5. veljače.

U promatranom je razdoblju, od ukupno 1.131 krštene djece, isto ime kao kum dobilo je 268 (23,7%) djece što može sugerirati i kumstvo kao motivaciju dodjeljivanja imena. Od toga je 60,4% (162) bilo dječaka i 39,6% (106) djevojčica. Najčešće muško ime koje se podudaralo s imenom krsnog kuma bilo je Ivan (24,1%), a najčešće žensko Marija (25,5%). Kako riječ je o najčešćim imenima u župi, vrlo vjerojatno motivacija odabira baš tih imena nije imala mnogo veze s kumstvom. Među imenima koja se podudaraju s imenima krsnih kumova, osim spomenutih Ivana i Marije još su i Aleksandar, Antun, Bartol, Dominik, Eduard, Ferdinand, Frane, Jakov, Josip, Marin, Mario, Marko, Martin, Mate, Mihael, Paulo, Simon, Toma i Vincent. Kod djevojčica su to sljedeća imena: Alojzija, Ana, Antonija, Bjanka, Celestina, Domenika, Elizabeta, Franciska, Helena, Ivana, Josipa, Karola, Katarina, , Matea, Paula, Romana, Sofija i Tereza. U župi Barban se, od 1820. do 1840., prilikom nadijevanja imena krštenicima u puno slučajeva polazilo za katoličkim kalendarom.⁸³ U Labinu je od 1861. do 1871. većina imena biblijskog porijekla ili su na neki način vezana uz katoličku tradiciju.⁸⁴

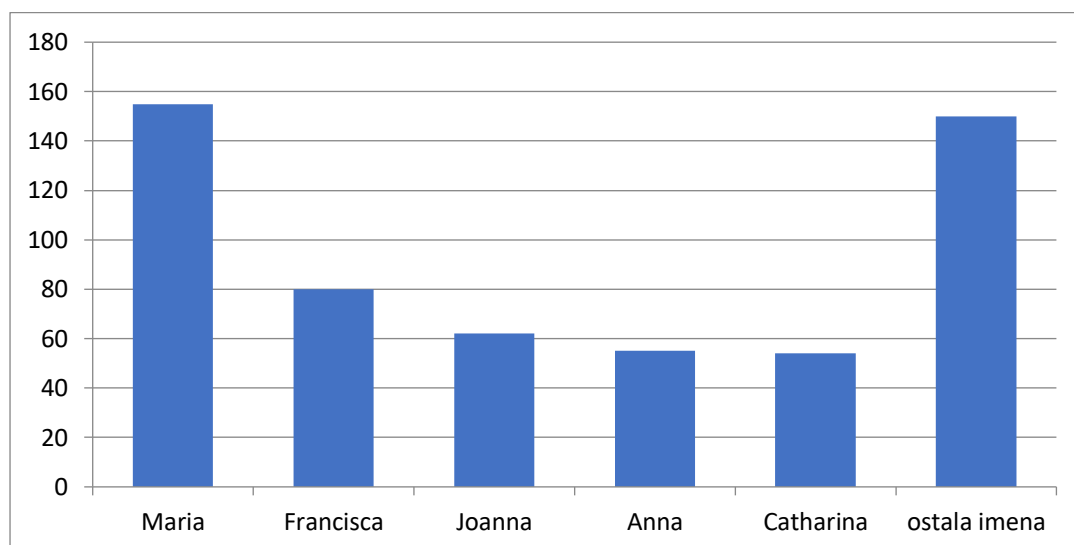
Grafikon 6. Zastupljenost muških imena u župi Čepić u razdoblju od 1862. do 1899.

⁸³ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 37.

⁸⁴ SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, 99.

Grafikon 7. Zastupljenost ženskih imena u župi Čepić u razdoblju od 1862. do 1899.

Tablica 8. Muška imena dodjeljivana prema svecima koji se svetkuju u mjesecu krštenja

Ime krštenog	Kada se slavi svetac tog imena	Koliko je krštenih toga imena kršteno tog mjeseca	Koliko je krštenih toga imena kršteno prethodnog mjeseca	Koliko je krštenih toga imena kršteno sljedećeg mjeseca
ANTUN	Sv. Antun Pustinjak, 17. siječnja	19/90 = 21,1%	8/90 = 8,9%	6/90 = 6,7%
	Sv. Antun Padovanski, 13. lipnja	5/90 = 5,6%	7/90 = 7,8%	9/90 = 10%
FRANE	Sv. Franjo Asiški, 04. listopada	7/53 = 13,2%	9/53 = 17%	5/53 = 9,4%
	Sv. Franjo Saleški, 24. siječnja	5/53 = 9,4%	10/53 = 18,9%	3/53 = 5,7%
IVAN	Sv. Ivan Krstitelj, 24. lipnja	8/120 = 6,7%	15/120 = 12,5%	7/120 = 5,8%
	Sv. Ivan Evanđelist, 27. prosinca	9/120 = 7,5%	16/120 = 13,3%	6/120 = 5%
JOSIP	Sv. Josip, 19. ožujka	13/47 = 27,7%	2/47 = 4,3%	2/47 = 4,3%
MATE	Sv. Matej, 21. rujna	11/79 = 13,9%	4/79 = 5,1%	6/79 = 7,6%

Tablica 9. Ženska imena dodjeljivana prema svecima koji se svetkuju u mjesecu krštenja

Ime krštenog	Kada se slavi svetac tog imena	Koliko je krštenih toga imena kršteno tog mjeseca	Koliko je krštenih toga imena kršteno prethodnog mjeseca	Koliko je krštenih toga imena kršteno sljedećeg mjeseca
MARIJA	Vela Gospa, 15. kolovoza Mala Gospa, 08. rujna 25.3. Blagovijest	12/155 = 7,7 % 22/155 = 14,2 % 15/155 = 9,7%	14/155 = 9 % 12/155 = 7,7 % 20/155 = 12,9%	22/155 = 14,2 % 21/155 = 13,5 % 9/155 = 5,8%
ANA	Sv. Ana, 26. srpnja	9/55 = 16,4 %	4/55 = 7,3 %	5/55 = 9,1 %
KATARINA	Sv. Katarina, 25. studenoga	17/54 = 31,5 %	6/54 = 11,1 %	4/54 = 7,4 %

4.2.1. DVOSTRUKA I TROSTRUKA IMENA

Od ukupno 1.131 krštenih u župi Čepić, u razdoblju od 1862. do 1899., dvostruko ime dobilo je 97 (8,6%) djece, a trostruko 6 (0,5%) djece. Od tih 97, dvostruko ime dobila su 52 dječaka te 45 djevojčica; trostruko ime dobila su 3 dječaka i 3 djevojčice.

Istraživanja pokazuju kako su većinom su dvostruka imena, u nekim slučajevima čak i trostruka, dodjeljivana djeci čiji su roditelji bili ugledniji članovi društva.⁸⁵ U slučaju župe Čepić, za promatrano razdoblje, većina onih s dvostrukim imenom (65 ili dvije trećine) bila iz obitelji poljoprivrednika. Trideset i šest krštenih koji su dobili dva ili tri imena bili su djeca očeva obrtnika i zanatlija. Ostala djeca s dvostrukim imenima dolaze iz obitelji u kojima je otac bio posjednik, trgovac, građanin i učitelj. Trostruka imena dobila su djeca građanina (Josip Marotti), učitelja (Antonio Dukić), osobe koja obrađuje olovo (Jakov Monti) i poljoprivrednika (Mate Načinović).

Zanimljivo, od 97 djece s dvostrukim imenom, čak ih 13 ima istog oca, *Pietra Fermegliu*, koji je po zanimanju bio trgovac.

Tablica 10. Imena djece Petra Fermeglie - trgovca

⁸⁵ O tome vidi: Danijela DOBLANOVIĆ ŠURAN i Dean KRMAC, „La scelta del nome in Istria fra Cinque e Seicento: i casi di Capodistria, Umago e Lindaro“, u A. Samoggia – F. Scalone (ur.), *La famiglia tra mutamenti demografici e sociali*, Udine, Forum 2019., 111 - 128.

Ime	Godina rođenja	Ime	Godina rođenja
Emilia Carola	1872.	Romana Marija	1884.
Stefanija Euzebija	1875.	Sebastijan Amalio	1886.
Sofija Filipa	1876.	Erminio Petar	1888.
Inocent Antun	1878.	Albino Alojzije	1889.
Petra Karola	1879.	Remo Viktor	1891.
Ana Marija	1880.	Klementina Helena	1894.
Roman Ivan	1882.		

Tablica 11.

	Muško		Žensko	
	Broj	%	Broj	%
Jednostruka imena	514	90,3	514	91,5
Dvostruka imena	52	9,1	45	8
Trostruka imena	3	0,5	3	0,5

4.2.2. PREZIMENA

Do masovne pojave prezimena na hrvatskim prostorima dolazi od druge polovice 16. stoljeća zahvaljujući Tridentskom koncilu. Tada pridjevci uz osobno ime dobivaju službeno-pravni status, postaju jednorječni i ustaljuju se kao prezimena koja se nasljeđuju po ocu.⁸⁶

U promatranom su razdoblju u župi Čepić prezimena već odavno usustavljena. Riječ je uglavnom o hrvatskim prezimenima, ali bilo je i talijanskih. Većinom su ta prezimena i danas prisutna na području župe. Prezimena koja se spominju u matičnoj knjizi kršenih župe Čepić u razdoblju od 1862. do 1899. jesu (abecednim redom): Babić, Baća, Belić, Blašković, Brajuha, Bonavia, Brozić, Brožić, Bubulić,

⁸⁶ Anđela FRANČIĆ i Maja MILOVAN, „Imena u najstarijoj umaškoj matičnoj knjizi“, u: D. Dobljanović Šuran i M. Mogorović Crljenko (prir.), *Matična knjiga krštenih župe Umag*, Pazin, Državni arhiv u Pazinu, 2019., 45-46.

Buršić, Cvečić, Defranza, Deseppi, Dolomea, Domenik, Donat, Dudić, Dukić, Fable, Faraguna, Ferboković, Fermeglia, Flegar, Fonović, Frankola, Galović, Gerbavac, Germin, Golja, Grudić, Honović, Ilovar, Jelovčić, Jurašin, Kalčić, Kenul, Kernjat, Kiršić, Klanjac, Kontuš, Kopljan, Kos, Kranz, Kranjac, Krištofić, Ladvan, Liverić, Ljubičić, Marotti, Matoni, Mikez, Mikulić, Monti, Načinović, Paliska, Paronić, Peršić, Pezulić, Poldrugo, Poldrugovac, Prusić, Puhar, Radetić, Radovac, Runko, Sabljan, Salamun, Sedmak, Smilović, Sudulić, Sulić, Surian, Širol, Terković, Tončetić, Trdoslavić, Vodopija, Zankaj, Zgrablić, Zustović, Žgaljardić i Žulić.

Kako su neka prezimena učestalija od drugih, obitelji ili njihovi članovi dobivali su nadimke koji su se često prenosili s koljena na koljeno. Tako je uz prezime Ljubičić nerijetko stajao jedan od sljedećih nadimaka: Čersento, Kankaroš, Skrobe, Tomašina, Tomelina, Vinčić; uz prezime Salamun: Antuc, Barak, Maćulina, Roman; uz prezime Žulić: Maslović; te uz prezime Honović: Deželić, Mikez. U jednom zapisu spominje se i nadimak koji vrlo vjerojatno nije obiteljski nadimak Načinovića već samog Bartolomeja Načinovića – Mladić. Kod obiteljskih se nadimaka uočava prisutnost augmentativa osobnih imena koji djeluju gotovo pejorativno (Tomašina, Tomelina...), a i kod osobnih je imena do nedavno u praksi dolazilo do slične pojave kad se govorilo o odraslim i (ili) starijim osobama. Tako bi Ana postajala Anina, Marija Marijina, Sofija Sofijina itd.

4.3. BROJ PORODA I RITAM RAĐANJA

Na brojnost obitelji utjecalo je mnogo čimbenika. U ovom poglavlju nisu obrađeni svi porodi već su uzeti u obzir samo pojedini. Za analizu je odabrano svega sedam obitelji, što poljoprivrednika, što onih drugog zanimanja. Iz prvog se primjera da naslutiti veliki broj rođenja u obiteljima. Kao što je već spomenuto, prvi primjer je obitelj Fermeglia. Petar Fermeglia bio je seoski trgovac. U matičnoj knjizi vjenčanih ne nalazimo upis o njegovu vjenčanju s Josipom. Rođenja njihove djece pratimo od 1872. do 1894. U tom su razdoblju Petar i Josipa Fermeglia dobili 14 djece i to: 1872., 1873., 1875., 1876., 1878., 1879., 1880., 1882., 1884., 1886., 1888., 1889., 1891. te 1894. Od njih je 13 djece dobilo dvostruko ime, dok je jedino djevojčica Josipa dobila jednostruko ime prema majci. Još jedna obitelj s puno djece bili su

Frane Honović, poljoprivrednik i Maria Halaja. Vjenčali su se 1881., a od 1882. do 1898. dobili su osmero djece. Obzirom da je analiza provedena za razdoblje do 1899., ne možemo sa sigurnošću tvrditi jesu li imali djece i nakon analiziranog razdoblja. Josip Marotti (građanin) i Ana Načinović brak su sklopili 1870. godine. Od 1872. do 1880. Ana je rodila šestero djece, od kojih su 1875. rođeni blizanke, Antonija i Marija. Vojnik Antun Žulić, vjenčan 1869. za Mariju Honović, od 1869. do 1880. dobio je petero djece; četvoricu sinova i jednu kći.. Kroz ove primjere nekih od obitelji u kojima su u promatranom razdoblju zabilježeni brojni porodi, pokušalo se ukazati kako je ritam rađanja bio vrlo gust, barem kod onih parova koji su imali više djece. Navedeni parovi dobili su svake druge godine dijete.

4.4. BLIZANCI

Stopa rađanja jednojajčanih blizanaca iznosi 3,5 na 1.000 porođaja, a stopa dvojajčanih blizanaca varira u različitim populacijama od 5 do 49 na 1.000 porođaja. Također učestalost jednojajčanih blizanaca odnosno blizanaca koji nastaju naknadnom podjelom oplodnog jajašca u dvije genske jednake jedinice, pokazuje vrlo male varijacije u odnosu na demografske varijable kao što su dob, rasa ili socijalni status majke. Stopa rađanja dvojajčanih blizanaca koji nastaju oplodnjom dva jajašca od strane dva spermija, ovisi o nizu činitelja kao što su dob majke (maksimum 37-38 godina), rasa (najveća učestalost kod crne rase, zatim bijele, najmanje žute) i paritet (višestruke rodilje češće rađaju dvojajčane blizance od prvorođkinja).⁸⁷

U razdoblju od 1862. do 1899. u župi Čepić kršteno je jedanaest parova blizanaca što u odnosu na ukupan broj krštene djece iznosi svega 1,9%. Najmanje je rođeno muško – ženskih parova blizanaca (18,2%), potom muško – muških (36,4%), a najviše žensko – ženskih parova (45,5%). Samo prema upisu u matičnu knjigu krštenih ne možemo znati je li riječ o jednojajčanim blizancima, odnosno znamo da je sigurno bilo 18,2% dvojajčanih. Mali broj krštenih blizanaca zabilježen je i u Barbanu (2,6%)⁸⁸, Labinu (2%)⁸⁹, Cresu (0,82%)⁹⁰ te Pazinu (1,86%)⁹¹.

⁸⁷ Nenad VEKARIĆ et. al., , *Vrijeme ženidbe i ritam poroda: Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*, Zagreb-Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000., 70.

⁸⁸ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 33-34.

⁸⁹ SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, 91.

⁹⁰ POROPAT, „*Matična knjiga krštenih*“, 38.

Prvi zabilježeni par u promatranom razdoblju su bile sestre Marija i Franciska Ljubičić, rođene 26. rujna 1863. na kućnom broju 69 od oca Ivana Ljubičića zvanog Antuc te majke Ivane rođene Frankola. Drugi par blizanaca rođen je 22. prosinca 1865. Od dvije rođene sestre, Ivane i Emine Frankola, prva je umrla nakon osam dana, a kao uzrok smrti zabilježen je grč. Godine 1867. rođena su braća Domenik i Mate Paronić, od oca Frane i majke Marie. Mate je preminuo nakon pet dana, također od grča. Frane i Fransicka Brajuha, rođeni 30. siječnja 1869. umrli su također od grča; Franciska deset dana nakon rođenja, a Frane četrnaest dana. Godine 1872. rođene su Antonia i Ana Honović kojih, u promatranom razdoblju, ne nalazimo u matici umrlih. Na kućnom broju 45, 25. rujna 1873. rođeni su Simon i Franciska, od oca Frane Kenula i majke Marije Frankola te upis o njihovoj smrti također ne nalazimo u matici umrlih. Među umrlima ne nailazimo ni na blizanački par Mariju i Antoniju Marotti rođene u svibnju 1875. Godine 1879., u travnju Dominica Žgomba rodila je blizance Ivana i Matu. Otac im je nepoznat, dok je za majku zabilježen status/zanimanje *rustica*. Mate je umro 3 dana nakon krštenja, a kao uzrok smrti navedena je slabost. Zatim su, 1887., rođeni Mate i Anton Žgaljardić, od oca Mate i majke Marie Salamun. Mate je umro nakon 7 dana, a Anton nakon 11 dana od slabosti. Godine 1892. rođene su Ana Bjanka i Ivana Elizabeta Zustović. Ivana Elizabeta umrla je nakon 25 dana, a Ana Bianka nakon mjesec dana, također od slabosti. Zadnji blizanački par u promatranom razdoblju su Mate i Paulo Žgomba. Mate je umro u dobi od četiri dana od slabosti. Ukupno je umrlo 45,5% svih krštenih blizanaca što čini gotovo polovicu.

4.5. NEZAKONITA DJECA

Tijekom srednjeg i novog vijeka postojalo je puno tumačenja o tome tko je bio zakonito rođen. Svi koji su se bavili ovom problematikom uglavnom su se slagali da su sva djeca rođena u zakonitom braku bila zakonita čak i kada je muž smatrao da je žena zaniijela s drugim muškarcem.⁹²

⁹¹ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 20.

⁹² Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, „Odnos prema nezakonitoj djeci u istarskim komunalnim društvima od kraja 15. stoljeća do sredine 17. stoljeća“, u M. Mogorović Crljenko i E. Uljančić Vekić (ur.), *Filii, filiae...: položaj i uloga djece na jadranskom prostoru*. Zbornik IV. povijesnog biennala, Poreč, Državni arhiv u Pazinu - Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Zavičajni muzej Poreštine, 2011., 146.

Nezakonitom djecom smatrana su djeca rođena izvan braka. To znači da njihovi roditelji nisu bili crkveno vjenčani u vrijeme njihova rođenja. Ta su djeca, u odnosu na djecu rođenu u braku, bila u nepovoljnijem položaju. Brak je bio taj koji je djeci osiguravao pravo da se smatraju zakonitima, a samim time i povoljniji položaj u društvu. Prilikom upisa nezakonitog djeteta u maticu krštenih, bilježilo se ime i prezime majke, dok se ime oca, ukoliko je i bio poznat, nije smjelo upisivati.⁹³

U matičnim knjigama krštenih župe Čepić zakonita odnosno nezakonita djeca označavala su se crticom u rubrici *legittimi* odnosno *illegittimi*. Djeca rođena u izvanbračnoj zajednici smatrala su se nezakonitom. Mogli su se naknadno ozakoniti ulaskom roditelja u bračnu zajednicu. Osim onih rođenih u izvanbračnoj zajednici, nezakonitima su se smatrala i ona djeca kojima je otac nepoznat, a tu je opet riječ o izvanbračnom odnosu.

U razdoblju od 1862. do 1899. u župi Čepić kršteno je 26 nezakonite djece što u ukupnom broju rođenih čini 2,3%. Od 26 krštenja nezakonite djece, 12 njih su djevojčice, a 14 dječaci (46,2% / 53,9%). Mnogo ih je manje bilo u razdoblju od 1782. do 1831., svega 0,2% (samo dvoje).⁹⁴ Takvi postoci ukazuju na određene mijene, odnosno blagu liberalizaciju ponašanja i popuštanje stege, ponajprije nad djevojkama. Nešto viši udjeli nezakonite djece proizlaze iz istraživanja za župu Barban (1820. - 1840.) gdje ih je bilo 3,89%⁹⁵ župu Labin (1861. – 1871.) sa 4,88% nezakonitih⁹⁶ te za župu Pazin (1850. - 1870.) gdje je rođeno 4,35% nezakonite djece.⁹⁷

Od 26 nezakonite djece, naknadnim je brakom ozakonjeno njih devetero (34,6%), iako se jedan otac izjasnio za očinstvo prije nego je stupio u brak s majkom djeteta. Za četvero djece (15,4%) otac se izjasnio pred svjedocima te priznao očinstvo⁹⁸, dok za njih četrnaest (53,8%) otac ostaje nepoznat. U analiziranom razdoblju prva od djece označene pojmom *illegittimi* je djevojčica Antonija, rođena 14. srpnja 1863. od majke Marije Ljubičić. Otac Josip Trdoslavić izjasnio se o očinstvu ispred svjedoka Antonia Mikulića i Santa Benčića. Na istu situaciju nailazimo i kod djevojčice Antonije

⁹³ Monika ZUPRIĆ, *Nevidljivi žig. Nezakonita djeca Tara, Vabriga i Frate u 18. i 19. stoljeću*, Zagreb, 2019., 36-43.

⁹⁴ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 93.

⁹⁵ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 25.

⁹⁶ SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, 103.

⁹⁷ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 26.

⁹⁸ Postoje slučajevi da je otac priznao očinstvo te se naknadno i oženio majkom djeteta.

rođene 13. siječnja 1866. Naime, otac Frane Honović se također izjasnio pred svjedocima Franom Zustovićem i Franom Puharom. Kod neke nezakonite djece ne nailazimo ni na kakav podatak o ocu već samo na praznu rubriku ili u upisu stoji *ignotis*. U zapisu o krštenju dječaka Ivana 1. rujna 1866. koji se rodio tri dana ranije (29. kolovoza) nailazimo samo na podatak o majci Franciski, kćeri Andree Prusića, poljoprivrednika. U srpnju 1869. godine, rođen je dječak Ivan. Ime majke je poznato dok u upisu o ocu piše da je ozakonjen naknadno, nakon smrti oca. Postoje i situacije u kojima je otac nepoznat; 31. ožujka 1871. rođena je djevojčica Francisca, nezakonito dijete, a u upisu o ocu piše *ignotis* odnosno nepoznat. Postoje i slučajevi u kojima je dijete naknadno ozakonjeno brakom. Tako je dana 4. travnja 1874. krštena Katarina, nezakonito dijete ozakonjeno naknadnim brakom roditelja 10. lipnja 1874.

Predbračni seksualni odnosi stavljali su u pitanje izvanbračno rođenu djecu. Sudbina takve djece bila je različita te je ovisila i o vezi u kojoj je dijete začeto, kao i o sredini. Ukoliko su začeta djeca bila plod kratkih veza, majke su se najčešće nastojale riješiti djece. Osim pobačaja i čedomorstva, u obzir su dolazila i napuštanja djece. Ipak, djecu se nije napuštalo samo zbog nedozvoljenih ili neuspjelih veza. Čest razlog, osim nečasnosti, bilo je i siromaštvo.⁹⁹ U promatranome razdoblju u matičnim knjigama krštenih u župi Čepić nije zabilježen niti jedan slučaj napuštanja djeteta. U župi sv. Nikole u Barbanu u razdoblju od 1820. do 1840. zabilježen je samo jedan slučaj napuštanja djeteta.¹⁰⁰ Ista situacija bila je i u Pazinu od 1850. do 1870., odnosno zabilježen je samo jedan slučaj napuštanja djeteta.¹⁰¹

Tablica 12. Nezakonita djeca

Godina krštenja	Broj nezakonite djece	Godina krštenja	Broj nezakonite djece
1863.	1	1880.	1
1865.	1	1881.	1

⁹⁹ Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, *Druga strana braka, Nasilje i legitimnost u (izvan)bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*, Zagreb, Srednja Europa, 2012., 272–274.

¹⁰⁰ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 33.

¹⁰¹ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 32.

1866.	3	1882.	1
1869.	3	1884.	1
1871.	1	1885.	3
1872.	1	1886.	1
1873.	1	1887.	1
1874.	1	1888.	1
1876.	1	1894.	1
1879.	2	Ukupno:	26

4.6. DJECA IZ SIROTIŠTA

Nahodišta (sirotišta) su bila ustanove za prihvaćanje napuštene djece. S vremenom se njihova funkcija pretvorila i u brigu o nezakonitoj djeci, ali i na neki oblik borbe protiv čedomorstva. Prvo nahodište otvorio je u Milanu 785. godine nadbiskup Datea, zabrinut brojem napuštene dojenčadi na milanskim ulicama. Prva nahodišta otvorena su u Italiji i Francuskoj.¹⁰² Iako precizni datum osnivanja nahodišta nije poznat, istraživanja su pokazala da su se prva nahodišta otvorila između XIV. i XV. stoljeća. Prijelaz iz XIV. u XV. stoljeće predstavlja trenutak kada javno napuštanje djece postaje skriveno.¹⁰³

Nahodišta su funkcionirala pomoću prozorčića zvanog obrtaljka, ali i kotač (tal. rota ili ruota), kolo, busola itd. Nepoznata bi osoba, najčešće noću, donosila dijete te ga stavila u obrtaljku, pozvonila i otišla. Zatim bi osoba koja je radila u nahodištu okrenula obrtaljku i primila dijete u nahodište.¹⁰⁴

Za istarsko je područje od posebne važnosti tršćansko nahodište, koje je posebno analizirala Mislava Bertoša. Osnovala ga je carica Marija Tereza dekretom iz 1769. Njime je naredila podizanje bolnice – hospicija u gradu Trstu. Bolnica je trebala prihvaćati napuštenu djecu kao i trudnice. Godine 1794. u nahodištu je postavljena obrtaljka kako bi napuštena djeca, do tada ostavljena pred vratima bolnice, bila sigurnija. Početkom XIX. stoljeća počelo je trajno nedostajati prostora u nahodištu, a

¹⁰² Slavko PEROVIĆ, „Roman Jelić i nahodišta“, *Medica Jadertina*, Vol. 35, Suplement, 2005., 17-18.

¹⁰³ Mislava BERTOŠA, *Djeca iz obrtaljke: nametnuto ime i izgubljeni identitet : (imena i prezimena nahoda u XIX. stoljeću)*, Zagreb, Profil, 2005., 41-42.

¹⁰⁴ PEROVIĆ, „Roman Jelić“, 17-18.

uslijed loših higijenskih uvjeta te zbog nedostatka dojilja povećao se mortalitet novorođenčadi. Godine 1841. Trst je dobio nahodište kao samostalnu zgradu kojoj je pridružen i porodiljski odjel. Međutim, to nije riješilo problem mortaliteta dojenčadi, jer je i dalje nedostajalo dojilja. Od sredine 40.-ih godina XIX. stoljeća taj se problem nastojalo riješiti slanjem novorođenčadi na sela, većinom u ona istarska. Godine 1865. ukinuta je obrtaljka. Nakon što je prestala s radom, otvoren je Ured za prihvatanje napuštene djece.¹⁰⁵

U matičnim knjigama umrlih župe Čepić za promatrano razdoblje nailazimo na zapise o umrlima kraj čijeg imena stoji upis *ex orphanis Tergestri*. Ta su djeca bila davana mještanima od strane nahodišta u Trstu. Sveukupno ih u matici umrlih ima 123 (13,8%). Zanimljiv je podatak da je većina te djece umrla u vrlo ranoj dobi. Prosječna dob umrlih osoba koje dolaze iz sirotišta bila je 2 godine i 1 mjesec. Izuzmemo li iz analize ženu koja je umrla u 44-oj godini života, a navodi se kao tršćansko siročče, prosječna doživjela dob bila je i manja, svega 1 godinu i 7 mjeseci. Posljednji upis smrti nekoga tko je iz tršćanskog sirotišta datiran je 1888. godinom.

Kraj imena djeteta iz sirotišta nije pisalo u koju je obitelj došlo. Međutim, pisalo je na kojem kućnom broju je živjelo te u kojoj dobi je umrlo. Ako uzmemo podatak o dobi u kojoj je dijete umrlo možemo izračunati kada je približno rođeno te po kućnom broju vidjeti postoji li dijete rođeno u približno isto vrijeme (ili godinu do dvije prije) te pretpostaviti da li je majka imala mlijeka da nastavi dojiti siročče.

U promatranom razdoblju za 40-ero siročadi nije dokazano da je majka obitelji u koju su došli rodila u to vrijeme ili zadnje tri godine prije toga. Za 13 djece nije moguće u promatranom razdoblju dobiti taj podatak, jer su došli u obitelj prije 1862. Za 70-ero siročadi je sigurno da su došli u obitelj u kojoj je bilo dijete dojenačke dobi ili u dobi do 2,5 godine.

4.7. BABICE

Babice su imale vrlo važnu ulogu u svakodnevnom životu zajednice; pomagale su ženama na porodu te su, u slučaju smrtne opasnosti djeteta bile zadužene krstiti

¹⁰⁵ BERTOŠA, *Djeca iz obrtaljke*, 83-86.

ga.¹⁰⁶ Rađanje je u 19. stoljeću i dalje bilo rizično, kako za majku, tako i za dijete. Razlozi za to bili su brojni, a najčešće su to bili higijenski uvjeti u kojima je rodilja živjela, a u velikom broju slučajeva i rađala.¹⁰⁷ U seoskim područjima nije bilo liječnika, pa su babice ili primalje bile jedino medicinsko osoblje na porodu sve do sredine 20. stoljeća.¹⁰⁸ Rodiljama su pri porodu mogle pomoći žene iz obitelji ili susjede. Često su u selu ili okolici živjele žene koje su u narodu bile poznate kao primalje, a znanje se prenosilo s majke na kćer. Osim pomaganja pri porodu, primalje su, kao što je spomenuto, često imale dozvolu od svećenika da krste dijete u slučaju postojanja sumnje da bi dijete moglo umrijeti prije nego mu svećenik udijeli krštenje. Iako je, prema vladinoj odredbi, tek od 1825. prilikom upisa djetetova krštenja u matičnu knjigu bilo obavezno i upisivanje podataka o babici koja je pomagala na porođaju¹⁰⁹, najraniji spomen primalja u Istri nalazi se u matičnoj knjizi krštenih župe Labin za razdoblje od 1536. do 1583., kada je svećenik uz svaki upis krštenog djeteta upisivao i ime primalje koja je porodila dijete, dok je ponekad ime majke bilo izostavljeno.¹¹⁰ U knjizi o običajima Labinštine Božo Glavičić donosi i opis običaja vezanih uz rođenje i vrijeme neposredno nakon rođenja: „Kada bi se dijete rodilo, babica bi mu zavezala pupak, škarama ga odrezala i dijete okupala u mlakoj vodi. Potom bi ga plegla na ručnik i obrisala, povila u pelene i povoje te ga položila u kolijevku. Odmah nakon što bi rodila, ženi bi dali dva tvrdo kuhana jaja da bi što brže ojačala. Taj običaj prikazan je i na slici iz 17. stoljeća koja se nalazi u crkvi Majke Božje Utješiteljice u Labinu. Na toj slici prikazana je Sveta Ana (zaštitnica rodilja), kojoj sluškinja na tanjuru daje dva tvrdo kuhana jaja. Rodilji se također davala kokošja juha da bi imala što više mlijeka“.¹¹¹

U nekim su župama upisi primalja i babica postojali samo onda kada je zbog opasnosti od smrti djeteta babica izvršavala obred krštenja. Imena primalja u župi Barban (1820. – 1840.) bilježila su se sporadično; prvi upis imena primalje koja je pomogla pri porodu bio je 1825. te se bilježenje nastavilo sljedećih sedam godina kada isto prestaje. Od tada su se bilježile samo primalje koje su u slučaju spomenute

¹⁰⁶ ZUPRIĆ, *Nevidljivi žig*, 153-154.

¹⁰⁷ Mirela KREŠIĆ i Monika RAKITIČAN, „Primaljstvo u Hrvatsko i Slavoniji 1876.- 1918.: zakonodavni okvir ustroja primaljske službe“, *Historijski zbornik*, vol. 68, br.2, 2015., 277-278.

¹⁰⁸ ZUPRIĆ, *Nevidljivi žig*, 154

¹⁰⁹ SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, 92.

¹¹⁰ Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, *Nepoznati svijet istarskih žena, Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Zagreb, Srednja Europa, 2006., 105-106.

¹¹¹ GLAVIČIĆ, *Narodni običaji Labinšćine*, 135-137.

situacije krstile djecu.¹¹² U župi Čepić je postojala posebna rubrika u koju su se upisivala imena i prezimena babica i primalja. Ukupno je u promatranom razdoblju zabilježeno 76 primalja na porodu od kojih se neke spominju do nekoliko puta u jednoj godini, dok se neke pojavljuju jednom ili dvaput u cijelom promatranom razdoblju. Pretpostavka je da sve te žene nisu bile primalje ni babice već su one bile dio obitelji (majke, bake, tetke i sl.) koje su iskusile porod i mogle biti od pomoći. To su mogle biti i žene iz susjedstva. U matičnim knjigama krštenih Čepića također nije bilo zabilježeno ni kod jedne babice radi li se o licenciranoj, odnosno školovanoj babici ili ne. Kod školovanih se babica inače bilježilo *approbata*.¹¹³

Na svakom je petom porodu (237 ili 20,9%) u promatranom razdoblju pomagala primalja Franciska Načinović. Na nešto manje poroda pomagala je Marija Puhar (17,9%). Osim njih, na značajan broj poroda zabilježene su još i Dominika Sabljan, Marija Sudulić, Francisca Ljubičić i Maria Kenul. Primalja Ivana Sedmak je u prve tri godine analiziranog razdoblja (1862.-1899.) asistirala kod 42 od ukupno 74 poroda). To bi značilo da je ona prisustvovala na više od polovice svih poroda u tom razdoblju (56,8%). Ona je kao babica zabilježena još samo jednom 1865. godine (11. siječnja), nedugo prije svoje smrti. Naime, u matičnoj je knjizi umrlih zabilježeno kako je umrla dvadeset dana nakon toga (posljednjeg dana siječnja 1865.) u dobi od 75 godina.

¹¹² RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, str. 48

¹¹³ Iva KOLIĆ, „O kanfanarskim babicama – prilog poznavanju povijesti primaljstva Istre XIX. stoljeća“, *Dvegrajski zbornik* 6., str. 89.

Tablica 13. Imena i prezimena najčešćih primalja u župi Čepić te broj poroda na kojima su asistirale (1862. – 1899.)

IME I PREZIME PRIMALJE	BROJ PORODA	%
Franciska Načinović	237	20,9
Maria Puhar	202	17,9
Dominika Sabljan	84	7,4
Maria Sudulić	76	6,7
Franciska Ljubičić	63	5,6
Marija Kenul	58	5,1
Ivana Sedmak	42	3,7
Antonija Honović	28	2,5
Dominika Žgaljardić	28	2,5
Marija Pezulić	27	2,4
	Ukupno: 845 / 1.131	74,7 / 100

5. MATIČNA KNJIGA UMRLIH

U župi Čepić je od 1862. do 1899. umrlo 890 osoba. To bi značilo da su godišnje pokopane 23 osobe. Najmanji broj umrlih zabilježen je 1897., njih sedam, dok je najveći broj smrtnih slučajeva bio 1870., čak šezdeset i dva (te je godine umrlo puno djece kod kojih je kao uzrok smrti navedena *angina*). U promatranom je razdoblju umrlo nešto više muškaraca nego žena, točnije 463 (52%) muškarca i 427 (48%) žena.

Slika 7.

The image shows two pages of a church death register, titled "LIBER DEFUNCTORUM". The left page is numbered 3 and the right page is numbered 4. Both pages contain columns for date of death, name, age, sex, cause of death, and burial location. The entries are handwritten in Latin and include dates like "Die 12. Decembris 1862" and names like "Antonius" and "Maria". There is a large handwritten signature "Anno 1862" in the middle of the left page.

Izvor: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899XK8J6?i=88&wc=9R2HHZT%3A391644801%2C392365301%2C954409601&cc=2040054>

5.1. DOBNA STRUKTURA UMRLIH

U prošlosti se točnoj dobi neke osobe nije pridavala osobita pažnja. Često ni sama osoba, kao ni njeni ukućani nisu znali koliko točno ima godina, pa su svećenici u maticama umrlih dob pokojnika zaokruživali na desetice, rjeđe na petice ili su ispred broja godina dodavali *cca*, odnosno upisivali dob otprilike. Zbog toga je dob pokojnika u mnogim maticama izražena samo u okruglim brojevima.¹¹⁴

U župi Čepić, kod djece do druge godine života dob je preciznije upisivana; svećenici su upisivali godine, mjeseci ili dane koje je dijete proživjelo prije negoli je umrlo. U slučajevima kada je dijete umiralo istog dana, nekoliko sati nakon poroda, upisivano je koliko je sati prošlo od poroda do smrti. Kod drugih su upisivane samo godine, nije bilo naznačeno ima li osoba dvadeset pet godina i jedan mjesec ili dvadeset pet godina i jedanaest mjeseci.

Kvaliteta života uvelike je doprinosila dobi koju će neka osoba doživjeti, a kvaliteta prehrane i životni uvjeti uopće razlog su velikog udjela novorođenčadi i djece do desete godine života među ukupno umrlima. Osigurati hranu za svih u obitelji bilo je ponekad gotovo nemoguće, jer su se prehranjivali samo s onim što su uzgojili. Čak i ako bi se uspjeli prehraniti, ta je prehrana bila vrlo jednolična i često su nedostajali proteini iz mesa. Pšenica i ostale žitarice su se nešto manje sijale, a od povrća se sadio krumpir, kupus, grah, bob, leća i repa, što je bilo osnova prehrane seljaka tijekom cijele godine. Svježe, ubrano voće jelo se vrlo rijetko. Voće se sušilo te se poslije dodavalo kao dodatak drugim jelima. Meso kao što je pečena svinjetina i perad, jela se samo u najsvečanijim prilikama ili prilikom kolinja. Malo se toga kupovalo, jer je izvor sirovina bio vrt, vlastito polje, svinjac odnosno kokošinjac.¹¹⁵

Loše prehrabene navike dovodile su do problema s probavnim sustavom pa su ljudi često umirali od želučanih i crijevnih bolesti pa čak i od dijareje. Tu valja spomenuti i zagađenu vodu koja se nosila s potoka ili se vadila iz bunara. Preko zagađene vode prenosile su se raznovrsne bakterije koje bi onda izazivale želučane i crijevne tegobe. Osim loših prehrabnenih navika, kvaliteti života pridonosile su i higijenske

¹¹⁴ Dubravka BOŽIĆ-BOGOVIĆ, *Rođenje, brak i smrt – Stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću*, Beli Manastir, Ogranak Matice hrvatske u Belom Manastiru – Centar za kulturu Grada Belog Manastira, 2013., 89.

¹¹⁵ Ljiljana DOBROVŠAK, „Kvaliteta življenja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj kroz povijest s naglaskom na grad Varaždin“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, No. 28, 2017., 219.

navike. Ljudi na selu u 19. stoljeću nisu toliko pažnje posvećivali higijeni. Loša higijena vodila je do raznih kožnih bolesti, osipa, upala i slično. Kontakt sa zaraženom osobom često je značio zarazu i za tu osobu.

Analizirajući matičnu knjigu umrlih dolazimo do jasne slike o dobnoj strukturi umrlih na području župe Čepić. Umrle sam podijelila u nekoliko dobnih grupa i to od novorođenog djeteta do desete godine života, a potom i od jedanaeste do dvadesete, od dvadesetprve do tridesete itd. Kao i u drugim župama, najviše umrlih spada u prvu skupinu, od rođenja pa do desete godine života. Dakle, od 890 umrlih u razdoblju od 1862. do 1899., 550 umrlih su djeca do desete godine života (61,8%). Za razliku od toga, u dobnoj skupini starijih od 60 godina udio umrlih je 13,6%, a primjerice starijih od osamdeset godina među umrlima bilo je samo 0,4%.

Djece umrle na porodu ili u prva 24 sata bilo je svega desetero. Od toga je samo jedno dijete bilo mrtvorodeno: 27. veljače 1877. rođen je Ivan Brozić uz čiji je upis svećenik kao uzrok smrti zapisao težak porod (*difficilis partus*). Njegova majka je preživjela. U svibnju 1863. (14.5.) supruga Frane Babića rodila je sina Ivana koji je umro svega pet minuta nakon poroda zbog konvulzija (*convulsiones*). Ivan Surian umro je kao nedonošče zbog prijevremenog poroda (*partus prematurus*) 22. svibnja 1885., dva sata nakon poroda. U matičnim knjigama krštenih zabilježeno je kako ga je krstila babica jer je bio u životnoj opasnosti. Ostala su djeca umrla nekoliko sati nakon poroda, a kao uzrok smrti uz njihov upis stoji *debilitas*.

Brojnija su bila djeca koja su umirala u prvim mjesecima života, odnosno u dojenačkoj dobi. Visoka smrtnost u dojenačkoj dobi karakteristična je za predtranzicijska društva te je jedan od važnih pokazatelja higijenskih uvjeta, razine medicinskih spoznaja, dosegnutog životnog standarda, ali i društvenog i gospodarskog razvoja neke zajednice uopće, premda su na njega utjecali i različiti biološki čimbenici.¹¹⁶ Najrizičnije je razdoblje bilo ono mjesec dana od rođenja. Među ukupno umrlima u župi Čepić svaka se deseta smrt (95 ili 10,7%) odnosila na novorođenče do mjesec dana starosti (računajući i one koji su umrli na porodu ili isti dan). Djece umrle sa dva, tri i više mjeseci je značajno manje. Tako ih je primjerice, u dobi od 2 mjeseca umrlo dvadeset i dvoje, a u dobi tri mjeseca svega osam. Ipak,

¹¹⁶ Dubravka BOŽIĆ-BOGOVIĆ, „Demografski pokazatelji u matičnim knjigama umrlih za naselja uz Kopački rit u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća“, *Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 17, No. 33, 2018., 111.

dojenačka je dob bila krizna, a to pokazuju i brojke iz matične knjige umrlih. Gotovo su trećinu među ukupno umrlima činila djeca do prve godine života (270 ili 30,3%).

Iz Varaždinskog vjesnika saznajemo da je nemarnost roditelja također predstavljala važan faktor kad je u pitanju preživljavanje djeteta: *Ali, ako i ima sredstava da se izlieči, a ono opet neće i najbolje sredstvo pomoći ništa, ako se u pravo vrijeme ne potraži pomoć stručnjaka, liječnika. I za to na žalost moramo konstatovati, da je velikom mortalitetu kod djece kriva nemarnost vlastitih njihovih roditelja, dakle su – i to je teška osvada – sami takovi nemarni roditelji ubice rođene djece.*¹¹⁷ Zasigurno nemar roditelja nije bio jedini faktor u preživljavanju djeteta. Seoska mjesta često nisu imala liječnika te su oni dolazili na selo iz grada. Strah od izdataka za plaćanje liječnika, više nego nemar, razlog je izbjegavanja liječnika.

Mala su djeca većinom spavala u postelji s majkom pa je postojala opasnost od gušenja. Gušenje dojenčadi u majčinoj postelji, prema Bertoši, bilo je zanemarivo u odnosu na bolesti poput oboljenja želuca, debelog i tankog crijeva, teških proljeva, koji su odnosili puno više života.¹¹⁸ Velik broj djece umrlih u prvim godinama života svjedoči o tome kako su žitelje Župe Čepić morili isti problemi kao i u drugim istarskim, ali i ostalim hrvatskim župama. U Pazinu su, od 1850. do 1870. 21,8% svih umrlih činila djeca do 1 godine života.¹¹⁹ Župa Barban, za razdoblje od 1820. do 1840., bilježi 28,8% umrlih u dobi do 1 godine života.¹²⁰ U dobi od godinu dana u župi Čepić umrlo je sto dvanaest djece što je 12,58% svih umrlih u promatranom razdoblju. Ukupno je djece umrlo od prve do desete godine života tristo trideset i troje, dakle više od trećine umrlih za analizirano razdoblje.

Najčešće kraj umrlog djeteta nailazimo kao uzrok smrti slabost te neke od bolesti ili simptoma: dijareja, spazam, angina, vodena bolest, tifus, groznica, hripavac i šarlah. Jednom je djetetu kao uzrok smrti zabilježena *rozacea*.

¹¹⁷ Marina KRPAN-SMILJANEC, „Klanjec – život u 19. stoljeću“, *Historijski zbornik*, vol. 72, 2019., 74.

¹¹⁸ Miroslav Bertoša, *Izazovi povijesnog zanata. Lokalna povijest i sveopći modeli*, Zagreb, Izdanja Antibarbarus, 2002, 316.

¹¹⁹ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 117.

¹²⁰ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 92.

Tablica 14. Dob umrlih u dojenačkoj dobi u župi Čepić (1862. – 1899.)

Dob umrlih	Broj umrlih	Postotak koji čine u ukupnom broju umrlih
0-1 mjesec	95	10,7 %
2 mjeseca	22	2,5%
3 mjeseca	8	0,9%
4 mjeseca	11	1,2%
5 mjeseci	4	0,4%
6 mjeseci	19	2,1%
7 mjeseci	9	1%
8 mjeseci	13	1,5%
9 mjeseci	15	1,7%
10 mjeseci	7	0,8%
11 mjeseci	14	1,6%
	Ukupno: 217	Ukupno: 24,3%

Tablica 15. Dob umrlih u dobi od 1. do 4. godine života u župi Čepić (1862. – 1899.)

Dob umrlih	Broj umrlih	Postotak koji čine u ukupnom broju umrlih
1 godina	112	12,6%
2 godine	66	7,4%
3 godine	38	4,3%
4 godine	29	3,3%
	245	27,6%

Tablica 16. Dob umrlih u dobi od 15 do 10. godine života u župi Čepić (1862. – 1899.)

Dob umrlih	Broj umrlih	Postotak koji čine u ukupnom broju umrlih
5 godina	22	2,5%
6 godina	14	1,6%
7 godina	19	2,1%
8 godina	14	1,6%
9 godina	12	1,3%
10 godina	7	0,8%
	Ukupno: 88	Ukupno: 9,9%

Tablica 17. Dob umrlih u dobi od 11. do 90. godine života u župi Čepić (1862. – 1899.)

Dob umrlih	Broj umrlih	Postotak koji čine u ukupnom broju umrlih
11-20	41	4,6%
21-30	37	4,2%
31-40	41	4,6%
41-50	43	4,8%
51-60	53	6%
61-70	73	8,2%
71-80	48	5,4%
81-90	4	0,4%
	Ukupno: 340	Ukupno: 38,2 %

5.2. UZROCI SMRTI

Župnici su uzrok smrti (*causa mortis*) bili dužni zabilježiti u matičnu knjigu umrlih od 1784., premda su slučajevi u kojima je svećenik bilježio uzrok smrti zabilježeni i ranije.¹²¹ U promatranom razdoblju u matičnim knjigama umrlih Čepića uz svih je 890 umrlih zabilježen i uzrok smrti.

Dijagnoze se zbog slabije informiranosti ili neznanja ponekad nisu mogle u potpunosti odrediti. Tako je kod mnogih zapisan samo jedan od simptoma ili opće stanje organizma. Nailazimo na razne simptome navede kao uzroke smrti: grč (*spasmus*), temperatura (*febris*), voda (*hydrops*, nakupljanje vode u tijelu), proljev (*diarea*), kao i na opća stanja organizama: slabost (*debilitas*) i senilni marazam (*marasmus senilis*).

U 18. stoljeću i dijelom 19. stoljeća loši životni uvjeti, jednolična prehrana kao i slaba zdravstvena zaštita pogodovali su razvoju raznih bolesti (tifus, dizenterija, groznica, malarija, tuberkuloza, spolne bolesti) koje su sa sobom odnosile brojne žrtve, a prijetile su često i raznorazne epidemije što je dovodilo do visoke stope smrtnost, osobito u dječjoj dobi.¹²²

Najviše smrtnih slučajeva u Čepiću (1862. – 1899.), prema matičnim knjigama umrlih uzrokovala je *angina*, odnosno upala ždrijela (103 ili 11,6%). U dojenačkoj dobi od angine je umrlo 28 (27,2%) djece. U dobi od 1 do 4 godine umrlo je njih 49 (47,6%), a najstarija osoba umrla od angine imala je 67 godina. Drugi najčešći uzrok smrti bio je grč (*spasmus*) koji je zabilježen kod 98 osoba (11%). Grč kao uzrok smrti kod dojenčadi se spominje u 65 slučajeva (66,3%). Najstarija osoba umrla od grča imala je 20 godina. Loša prehrana, voda i higijenski uvjeti općenito uzrokovali su brojne želučano-probavne smetnje i komplikacije. Tako je od dijareje umrlo 88 osoba (9,9%). Zanimljivo je napomenuti kako se u nekim slučajevima za istu pisalo *diarea*, a u drugima *fluxus*. Kod 78 umrlih (8,8%) kao uzrok smrti zabilježena je opća slabost (*debilitas*). Većinom su od slabosti umirala novorođenčad i djeca. Više od tri četvrtine (77%) umrlih od slabosti činila su djeca do 1. godine života, a to može biti vezano za nedostatnu ishranu odnosno nepravilno dobivanje na kilaži. Nakon 60. godine života

¹²¹ Jakov JELINČIĆ, „Dvije matične knjige umrlih Lupoglava (1744. – 1935.)“, *Zbornik općine Lupoglav*, Lupoglav, 1999., 83.

¹²² Ivana JUKIĆ i Maja KATUŠIĆ, „Svakodnevje“, u: L. Čoralić (ur.), *U potrazi za mirom i blagostanjem: hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 2013., 234.

od slabosti je umrlo svega petero osoba. Čest uzrok smrti bila je i vodena bolest koja je u maticama umrlih zapisana kao *hydrops*, *hidropsis* te *hydrophesia* (55 slučajeva ili 6,2%). Od hripavca (*pertusis*) umrle su 33 osobe, od astme 28, a od bronhitisa (*bronchitis*) 9. Kao uzrok smrti zabilježen je i karcinom (*cancer*) od kojeg je umrlo svega sedmero ljudi (0,8%). U nijednom slučaju nije specificirano o kojem se karcinomu radi.

Od zaraznih bolesti najraširenija je bila tifus (*typhus*) od koje je umrlo 50 osoba (5,6%). U Istri se epidemija tifusa pojavljivala u više navrata i to kao posljedica nepogoda i oskudice hrane. Smrtnost od tifusa službeno se počela bilježiti 1873., kada u Istri umire 225 osoba, iako, u župi Čepić na upise o smrti od tifusa nailazimo i ranije.¹²³ U župi Čepić se pojavio 1863. godine, a od njega je umrla samo jedna osoba. Godine 1866. od tifusa je umrlo 9 osoba, a 1867. 15 osoba. Već 1868. nije zabilježen ni jedan slučaj. U narednim je godinama od tifusa umirala jedna do tri osobe godišnje. Iako je poznato da je tifus zarazan te se širio među ukućanima, u godinama veće smrtnosti uzrokovane tifusom, na temelju analize kućnih brojeva umrlih, možemo zaključiti da to nije uvijek bio slučaj u župi Čepić. Primjerice, umrli od tifusa 1866. živjeli su na kućnim brojevima: 12, 25, 29, 30, 41, 43, 52, 85, 94. Ponekad je to bio netko od susjeda, ali bolest se nije širila značajno. Godine 1867., umrli od tifusa živjeli su na ovim kućnim brojevima: 10, 19, 27, 34, 54, 64, 74, 75, 79, 84, 93 te 95. Ovdje je vidljivo da su na kućnim brojevima 93, 64 i 54 umrla po dva ukućanina.

Druga zarazna bolest bila je šarlah (*scarlatina*) koja se u župi pojavila 1895. Te i sljedeće godine zabilježeno je devet umrlih od šarlaha. Poznato je da se bolest javlja kod djece u dobi od druge do desete godine života te da se češće javlja na jesen ili zimu. Najmlađe dijete umrlo od šarlaha bio je Josip Runko u dobi od sedam mjeseci. Ostala djeca umrla od šarlaha imala su između dvije i devet godina. Petero slučajeva zabilježeno je u zimskim mjesecima, a četvero u proljetnim. Umrli od šarlaha živjeli su na kućnim brojevima: 14, 15, 19, 19, 47, 47, 47, 61 te 113. Obzirom da je bolest šarlaha zarazna, nije ni čudo da se slučajevi smrti od iste pojavljuju na kućnim brojevima u susjedstvu, pa čak i u istoj obitelji. Tako su na kućnom broju 19 umrli brat

¹²³ Milan RADOŠEVIĆ, „O dizenteriji, ospicama, sifilisu, šarlahu i tifusu u Istarskoj provinciji za talijanske međuratne uprave (1918. – 1940.)“, *Problemi sjevernog Jadrana*, Vol. 14. 2015., 74.

i sestra Ivan i Ivana Puhar. Na kućnom broju 47 šarlah je odnio život troje djece; umrli su Frane, Ivan i Antun Mate Buršić.

Zabilježen je samo jedan smrtni slučaj uslijed nesreće. Dana 27. listopada 1862. Antonio Peculić (68 godina) pao je sa stabla (*cecidit de albere*). Ubojstva nisu zabilježena, ali je jedno samoubojstvo (*suicidium*). Naime, 24. listopada 1887. život si je oduzeo pedestogodišnji Lovro Peculić (poljoprivrednik).

Početak siječnja 1887. umro je dva dana star Josip Ljubičić, sin Martina Ljubičića i Franciske. Kao uzrok smrti svećenik je upisao nedostatak prirodnog razvoja (*defectus evolutionis naturalis*).

Još neki od uzroka smrti koji se rijetko pojavljuju u čepičkim knjigama umrlih su: rubeola (*rosolia*), gangrena (*cancrena*), paraliza (*paralisis*), boginje (*vaiolo*), bolest mozga (*apoplezia*).

S obzirom na prilike u kojima su ljudi nekad živjeli, neimaštinu i nedostupnost liječnika, često su pribjegavali narodnoj medicini. Božo Glavičić opisuje običaje liječenja na Labinštini: „Na području Labina i Labinštine (Čepić se može smatrati okolicom Labina, odnosno Labinštinom, op. a,) jaka domaća rakija imala je široku primjenu. Osim za piće, rakija se koristila za dezinfekciju i masiranje. U rakiju su se stavljale bobice grožđa pa je to bio izvrstan lijek protiv bolova u truhu. Prehlada se liječila tako da bi se u šalicu toploga mlijeka dodalo malo jake rakije i to popilo, leglo u krevet i dobro pokrilo. Bolesnik bi se preznojio i prehlada bi nestala. Visoka vrućica liječila bi se tankim listovima voska, koji bi stavljali na čelo, prsa i oko ruku. Od visoke vrućice vosak bi omekšao i tjelesna bi se temperatura snizila. Uvijek je u narodu bilo ljudi koji su imali sposobnost ili dar liječenja. Vjerovalo se da posebnu sposobnost liječenja imaju oni kojima je otac umro prije negoli su se rodili.“¹²⁴

¹²⁴ Paula ROJNIĆ, *Narodni običaji u Istri*, diplomski rad, Pula, 2018., 23.

Tablica 18. Najčešći uzroci smrti

UZROK SMRTI	BROJ UMRLIH	%
Angina	103	11,6
<i>Spasmus</i> /grč	98	11
<i>Diareal/fluxus</i> /proljev	88	9,9
<i>Debilitas</i> /opća slabost	78	8,8
<i>Hydropsis</i> /vodena bolest	55	6,2
<i>Typhus</i>	50	5,6
<i>Pertusis</i> /hripavac	33	3,7
Astma	28	3,1
<i>Bronchitis</i>	20	2,2
<i>Scarlatina</i> /Šarlah	9	1
<i>Cancer</i> /rak	7	0,8
<i>Caidit de albere</i> /pad sa stabla	1	0,1
Ostali uzroci smrti	320	36
UKUPNO:	890	100

5.3. MJESEČNA I GODIŠNJA RASPODJELA SMRTI

Najviše smrtnih slučajeva zabilježeno je u siječnju (97), zatim u prosincu (93) te u rujnu i studenom (89). Minimum smrtnih slučajeva dogodio se u ljetnim mjesecima: svibanj (43), lipanj (43) i srpanj (37).

U društvima pretežno vezanim uz poljoprivredu, gdje je količina hrane u velikoj mjeri ovisila o tome jesu li vremenske prilike pogodovale ili štetile poljoprivredi, sezonalnost je bila izraženija. Smrtnost je bila vezana i uz uvjete stanovanja, odnosno zaštitu od pothlađivanja u hladnim mjesecima i higijenu u vrućim ljetnim danima. Gotovo u pravilu smrtnost je bila izraženija u hladnijim i mjesecima lošijeg vremena, manje u kasno proljeće i prva dva ljetna mjeseca i ponovno vrlo visoka u kasno ljeto i jesen.

U župi Čepić je u razdoblju od 1782. do 1861. najviše umrlih bilo u zimskim mjesecima (prosinac, siječanj i veljača – oko 30%) te u kasno ljeto. Mjesec najviše smrtnost bio je rujan. Dvije trećine umrlih u rujnu u polustoljetnom razdoblju (1782. – 1831.) bila su djeca do 14. godine.¹²⁵ Možemo zaključiti da je visoka smrtnost u zimskim mjesecima, kao i u kasno ljeto, karakteristična i za jedno i za drugo promatrano razdoblje. Slična situacija bila je i u Barbanu; u župi Barban najviša smrtnost bila je u zimi (siječanj) te u rujnu, listopadu i studenom. Isto tako, minimum smrtnih slučajeva dogodio se u ljetnim mjesecima.¹²⁶ U župi Pazin za razdoblje od 1850. do 1870. bila je gotovo ista situacija; najviša smrtnost zabilježena je u predjesenskom i jesenskom razdoblju. Mjeseci najveće smrtnosti bili su studeni, rujan i listopad, dok su srpanj, lipanj i svibanj bilježili najmanju smrtnost.¹²⁷ U Svetoj Jeleni od 1805. do 1848. najviše je umrlih bilo u siječnju, ožujku i prosincu, a najmanje u lipnju.¹²⁸ Od 1800. do 1850., u župi Tinjan, trećina umrlih zabilježena je od kolovoza do listopada, a najveći broj umrlih zabilježen je u mjesecu rujnu.¹²⁹

¹²⁵ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 92.

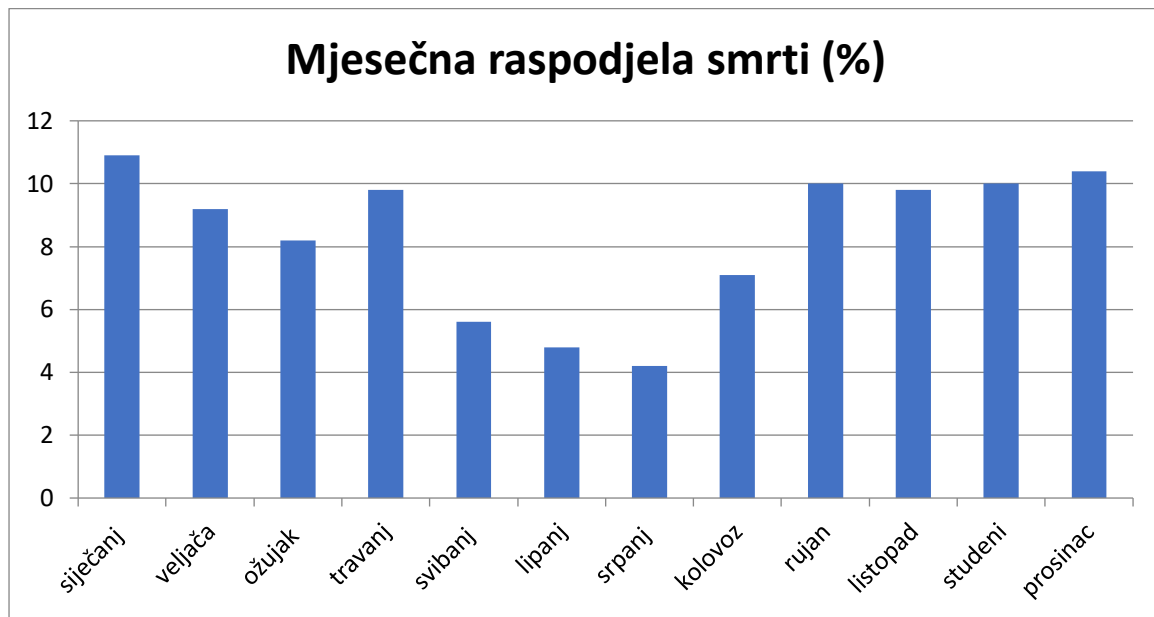
¹²⁶ RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 84–85.

¹²⁷ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 107

¹²⁸ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 75

¹²⁹ BONACA, *Ritam života župe Tinjan*, 80.

Grafikon 8. Mjesečna raspodjela smrti

Možemo zaključiti kako su klimatski uvjeti uvelike doprinosili smrtnosti stanovništva župe Čepić. Najviše umrlih bilo je u zimskim, klimatski nepovoljnim mjesecima. U zimskim mjesecima ljudski je organizam najmanje otporan na bolesti, imunitet pada pa tako i najmanja prehlada može biti kobna za pojedinca. Ti su mjeseci i danas poznati po raznim prehladama, gripama, temperaturi te bolestima dišnih putova. Zimi je i duži boravak u zatvorenim prostorima omogućavao bolestima koje su se prenosile kontaktom ili zrakom da se puno brže šire među stanovništvom posebno u gradovima, a relativno niski higijenski standardi 19. stoljeća pomagali su u širenju raznih bolesti.¹³⁰

¹³⁰ BOŽIĆ-BOGOVIĆ, „Rođenje, brak i smrt“, 86.

5.4. ZANIMANJA I STATUSI ČEPLJANA U MATIČNIM KNJIGAMA KRŠTENIH, VJENČANIH I UMRLIH

U analiziranim matičnim knjigama krštenih bilježen je status, odnosno ponekad zanimanje roditelja i kumova. U promatranom je razdoblju zabilježeno 13 različitih zanimanja očeva i kumova. S obzirom da je riječ o ruralnoj župi u kojoj je stanovništvo bilo orijentirano ponajprije na obrađivanje zemlje, najviše ih je bilo poljoprivrednika (*agricola, rusticus, villicus*). Među kumovima zabilježeni su i građani (*civili*). Često su kumovi sa statusom građana dolazili iz drugih mjesta; tako, primjerice, nailazimo na bračni par Marion iz Pazina (*civili da Pisino*) te iz Belaja (*civiles da Belaj*). Osim poljoprivrednika i građana, u župi su stanovali i kovač *faber ferrarius*) Ivan Flegar, *plumbarius* Ivan Monti te trgovac (*tabernarius*) Petar Fermeglia. Kao krsna kuma bila je i Maria Kalčić, služavka (*famula*).

Nailazimo i na nekoliko uglednih zanimanja; 1864. kršten je sin posjednika (*possidens*) i lokalnog službenika (*prafectus loci*) Josipa Marottija. To je jedini posjednik i lokalni službenik zabilježen u matičnoj knjizi rođenih u to vrijeme. Također, jedini učitelj (*tutor*) koji se spominje je Antun Zustović koji je zabilježen 1862. godine. U to vrijeme u župi je boravio i dječji učitelj (*hedi magistry*) Antun Dukić, vjerojatno doseljenik.¹³¹ Osim učitelja, među zanimanjima kumova nailazimo i na učitelja glazbenog (*musica magistra*) te Ivana Načinovića (*ludi magister*). Među krsnim kumovima nailazimo i na Roka Bajadonnu, trgovca drvom iz Plomina (*negotiata lignarum de Fianona*). Spominje se i Josip Trdoslavić kao poljoprivrednik i vojnik (*agricola, miles*). Također, među krsnim kumovima pojavljuje se i Josip Predolin, čuvar knjižnice (*custos librarum*) te Mate Belić kao javni sluga (*famulus publicus*).

Godine 1882. ocu dječaka Hijacinta, Antunu Zankaju, svećenik je kraj imena upisao *panniculis negotiant subditus Italus*, odnosno opisao ga je kao trgovca u dronjcima porijeklom s talijanskog prostora.

Krsni su kumovi još od srednjeg vijeka imali važnu ulogu, s jedne strane obrednu, prilikom samog obreda krštenja, sudjelujući u njemu na specifičan način (odgovaranje na svećenikove molitve, držanje svijeće, znak križa, mazanje svetim

¹³¹ Prezime Dukić svoje porijeklo ima u Lici.

uljem itd), ali se od njih očekivala i duhovna skrb o kršteniku.¹³² Analiza matičnih knjiga krštenih pokazuje da su neki kumovi bili češći od drugih. Ugledni pripadnici neke zajednice (načelnici, liječnici, kancelari i uopće boljestojeći pripadnici društva) vrlo su često zapisani kao kumovi na krštenju.¹³³

U župi Čepić bilo je najviše kumova uz koje je navedeno kako su bili *agricola* i *rusticus* odnosno poljoprivrednika i seljaka. Međutim, postojala je i praksa da kumovi budu ugledni ljudi pa se tako *Pietro Fermaglia*, trgovac, spominje 27 (2,4%) puta kao kum¹³⁴. Od tih 27 puta, Petar i Josipa bili su kumovi zajedno svega 3 puta.

Većina kumova na krštenju bili su stanovnici župe pa tako kod mnogih nailazimo na upis *huius da parochia*. Međutim, zabilježeno je nekoliko kumova koji ne pripadaju župi Čepić. Spominje se 12 različitih mjesta porijekla ili mjesta obitavanja a to su: Pazin (*Pisino*), Krbune (*Cherbune*), Belaj, Kršan (*Chersano, Keršano*), Mošćenice (*Moschenice*), Šumber (*Šumbergo*), Kožljak (*Kozljako*), Plomin (*Fianona*), Brdo (*Berdo*), Brseč, Šušnjeвица (*Susnjevica*) i Labin. Najviše kumova bilo je iz Kršana; zabilježeni su na 7 krštenja. Potom iz Šumbera na 4 krštenja. Kumovi iz Krbuna i Mošćenica zabilježeni su na 3 krštenja te kumovi iz Brda i Belaja na 2.

Tablica 19. Područja iz kojih dolaze kumovi

PODRUČJE	BROJ	PODRUČJE	BROJ
župa Čepić	1093	Labin	1
Kršan	7	Pazin	1
Šumber	4	Kožljak	1
Krbune	3	Plomin	1
Mošćenice	3	Brseč	1
Belaj	2	Šušnjeвица	1
Brdo	2		

Iz matica umrlih može se iščitati kako se veliki broj umrlih za života bavio poljoprivredom (*agricola, rusticus*). Takav je status zabilježen kod preko 90% umrlih,

¹³² Danijela DOBLANOVIĆ i Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju i Istri od 15. do 17. stoljeća“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 56/2, 2018., 413.

¹³³ Isto, 422.

¹³⁴ O kumstvima u susjednoj župi Labin i tendenciji odabira kuma boljeg položaja od roditelja vidi: SALIHOVIĆ, „Rođenja i krštenja u Labinu“, 100-102.

odnosno roditelja umrle djece. To je i očekivano s obzirom da se radi o selu u 19. stoljeću. Također, kraj njih 123 stoji upis *orphanus/ orphani Tergestri*; radi se o siročadi koju su obitelji posvojile. Često kraj umrle djece piše i *filia* odnosno *filius* tj. kći odnosno sin, u slučaju da je otac živ i dalje. Udovicama se pri smrti zapisuje ime, prezime i status udovica (*vidua*). U nekim slučajevima, kada bi umrla nečija žena, znalo je pisati njezino ime te kraj njega *uxor* (žena) te ime i prezime muža.

Za razliku od grada, u manjim selima nije postojala potreba za brojnim obrtnicima. Ipak, neka su zanimanja bila prijeko potrebna. Tako u matičnim knjigama postoje upisi o kovaču (*faberferrarius*), prerađivaču olova (*plumbarius*), stolaru (*faber lignarius*) te krčmaru (*tabernarius*). Dvojica su muškaraca, pak, upisani kao *civil* odnosno građanin, Josip Marotti i Sankto Benčić. Nailazimo i na vojnike; Frane Načinović, umro u dobi od 55 godina kao umirovljeni vojnik, Antun Paronić u dobi od 22 godine te Josip Kogoj također u dobi od 22 godine.

6. MATIČNE KNJIGE VJENČANIH

Za potrebe pisanja ovoga rada korištene su dvije matične knjige vjenčanih župe Čepić i to za razdoblje od 1862. do 1899. Na temelju analize istih, obrađeni su podatci o dobi mladenaca, ponovnim brakovima, zanimanjima i statusu mladenaca te o sezonalnosti vjenčanja.

Brak se tijekom povijesti sklapao na različite načine. Najčešće se brak sklapao prethodnim dogovorom roditelja ili samih mladenaca, iako su ponekad u bračnim dogovorima sudjelovala i braća. Zatim se dogovarao miraz. Pri sklapanju braka bili su važni i neki vanjski znakovi poput rukovanja, poljupca, davanja prstenja te pijenja iz iste čaše. Svakako su važni bili i svjedoci te prijatelji i rodbina koji su potvrđivali javnost sklopljenog braka. Od Tridentinskog koncila određeno je da se brak sklapa ispred crkve, a od Rimskog obrednika 1614. u crkvi, pred svjedocima. Također, određeno je da izvršitelj obreda treba biti svećenik, odnosno župnik, te da brak treba biti zabilježen i upisom u župnu matičnu knjigu vjenčanih.¹³⁵

Do Tridentinskog koncila načini sklapanja braka bili su dosta liberalni; od tajnog braka, braka sklopljenog javno ali bez svećenika pa sve do proslave u crkvi. Koncilom se nastojalo korigirati određene načine sklapanja braka. Donesene su odredbe o tri važna pitanja vezana uz sklapanje braka: dozvolu roditelja, obvezne objave te slavlje vjenčanja. Sklapanje braka bez dopuštenja roditelja nije se smatralo ništavnim. Propisano je i da se brak više ne smije sklapati u tajnosti već da to mora biti javan čin pred licem crkve. Sklapanju braka trebale su prethoditi i tri napovjedi u tri blagdanska dana tijekom mise. Time se nastojalo utvrditi postoje li između budućih supružnika zapreke za vjenčanje. Prva objava smatrala se i zarukama.¹³⁶

¹³⁵ MOGOROVIĆ CRLJENKO, *Druga strana braka...*, str.39

¹³⁶ Isto, str. 76-77

Slika 8.

The image shows two pages from a historical church register. The left page is titled "LIBER" and the right page is titled "COPULATORUM". Both pages contain columns for names, dates, and other details of marriages. The "LIBER" page has columns for "Liberi", "Nomen Cognomen", "Sexus", "Aetas", "Locus", "Nomen Cognomen", "Sexus", "Aetas", "Locus", "Nomen Cognomen", "Sexus", "Aetas", "Locus". The "COPULATORUM" page has columns for "GENITORUM SPORUM", "GENITORUM SPORUM", "VERBUM", "MATERIA", "MATERIA".

Izvor: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-899X-K81P?i=4&wc=9R2H-HZT%3A391644801%2C392365301%2C954409601&cc=2040054>

6.1. GODIŠNJA I SEZONSKA RASPODJELA VJENČANJA

Razdoblje sklapanja braka u svim je povijesnim razdobljima bilo određeno nekim društvenim normama. Veliku su ulogu u odabiru datuma vjenčanja imala vjerska pravila. Zbog njih se u katoličkim zemljama najmanji broj brakova sklapao u razdoblju korizme i došašća. U katoličkim je zemljama u ožujku i prosincu utjecaj crkvene zabrane na vjenčanje bio najizraženiji. I gospodarska aktivnost je jedna od bitnih odrednica sezonalnosti začeca i sklapanja braka. Vezana je uglavnom uz ruralne sredine, a očituje se malim brojem vjenčanih u mjesecima najjače poljoprivredne djelatnosti u proljeće te posebno ljeti i u ranu jesen (žetva žitarica, ubiranje raznih plodova zemlje).¹³⁷

Dakle, u agrarnim je krajevima najmanja gospodarska aktivnost bila u mjesecima kasne jeseni te u zimskim mjesecima. Aktivnije razdoblje započinje u proljeće kada

¹³⁷ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 91.

se priprema tlo za sjetvu i izgon stoke. Gospodarska aktivnost svoj vrhunac dostiže ljeti i u kasnu jesen kada se obavljaju žetve, košnje te berbe plodova. Stoga možemo zaključiti kako je jesen bila najpovoljnije godišnje doba za sklapanje braka, jer su domovi bili prepuni obilja nakon završene žetve i berbe.¹³⁸

U razdoblju od 1862. do 1899. sklopljena su 193 braka. Niti jedan brak nije sklopljen 1890., dok je najviše brakova sklopljeno 1870., ukupno 14. Prosječno je godišnje sklapano 5,1 brakova. Oscilacije u godišnjem broju vjenčanja nisu pravilne te se ne može sa sigurnošću zaključiti zbog čega je to bilo tako.

Najviše je brakova sklopljeno u studenom, čak 106 (54,9%), dok u prosincu nije sklopljen niti jedan brak. Značajniji broj brakova, njih 31 (16,1%), sklopljen je u veljači. Ostali mjeseci variraju od svega 2 sklopljena braka u promatranom periodu pa do 8. Dakle, u zimskim je mjesecima sklopljeno 22,8% brakova, s tim da, kako je već navedeno, u prosincu nije sklopljen nijedan brak. U proljetnim mjesecima sklopljeno je 8,3% brakova, u ljetnim 5,7%, a u jesenskim 63,2%. Razlog najvećeg broja brakova sklopljenih upravo u jesenskim mjesecima su poljoprivredni radovi u jesenskim mjesecima kao i predstojeće došašće. U jesen su domaćinstva raspolagala velikim brojem namirnica koje su prethodno ubrali sa svojih polja pa se mogla i napraviti gozba za mladence i uzvanike. U ranijem razdoblju od 1782. do 1862. u župi Čepić je također dominirao jesenski model. Gotovo polovica mladenaca vjenčala se u studenome dok se oko 30% mladenaca vjenčalo u siječnju i veljači, mjesecima koji prethode korizmenoj zabrani.¹³⁹

Tablica 20. Mjesečna raspodjela sklapanja brakova

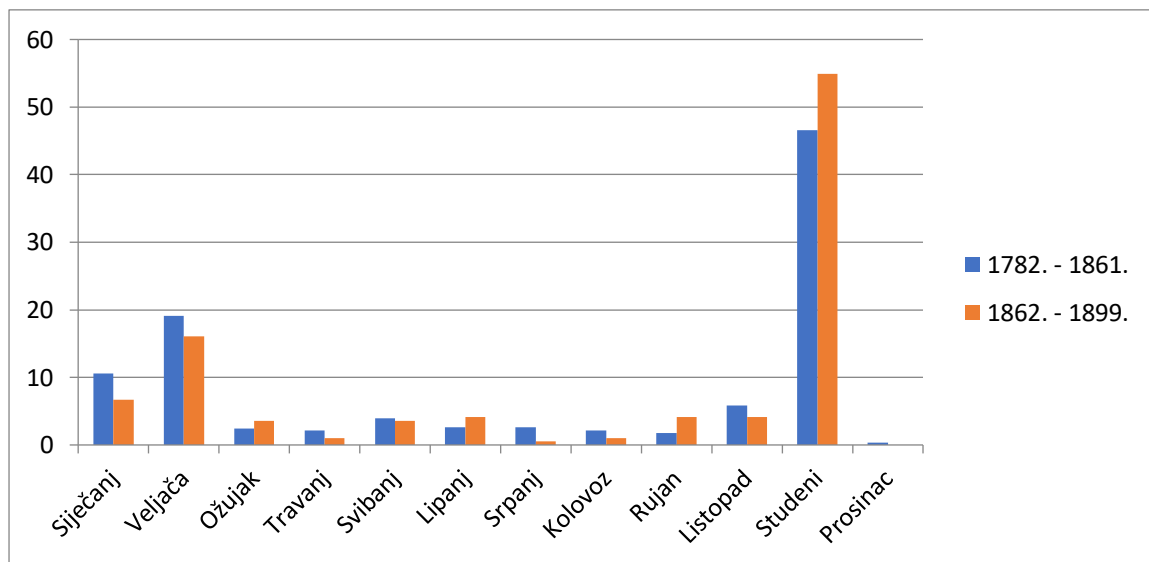
Mjesec sklapanja braka	Broj sklopljenih brakova	%
Siječanj	13	6,7
Veljača	31	16,1
Ožujak	7	3,6
Travanj	2	1
Svibanj	7	3,6

¹³⁸ Jasna ČAPO, „Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj“, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, vol. 19, no. 12, 1989, 11.

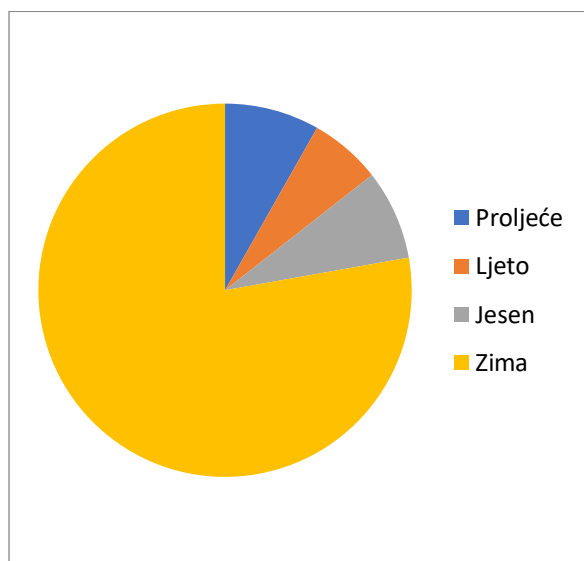
¹³⁹ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 91.

Lipanj	8	4,1
Srpanj	1	0,5
Kolovoz	2	1
Rujan	8	4,1
Listopad	8	4,1
Studeni	106	54,9
Prosinac	0	0
UKUPNO:	193	100

Grafikon 9.

Grafikon 10. Sezonska raspodjela vjenčanja

6.2. ODABIR DANA VJENČANJA

Mladenci su birali dan vjenčanja kada su se željeli vjenčati te su zbog određenih crkvenih normi ili narodnih vjerovanja birali određene dane češće od drugih. Vujanović u svome radu o amerikanizaciji hrvatskih svadbenih običaja donosi zanimljiv prilog o izboru dana vjenčanja:

Ponedjeljak za bogatstvo

Utorak za zdravlje

Srijeda je najbolji dan

Četvrtak za gubitke

Petak za križeve

*Subota je bez sreće.*¹⁴⁰

Za razliku od suvremenih trendova prema kojima se vjenčanja uglavnom odvijaju petkom ili subotom, u 19. stoljeću su se brakovi sklapali tijekom tjedna. Tako se u promatranom razdoblju najviše brakova sklopilo u ponedjeljak (55) i srijedu (53). Nešto manje brakova, njih 36, sklopljeno je u utorak, dok na nedjelju otpada 28 brakova. Brakovi su se rijetko sklapali subotom (13), četvrtkom (5) i petkom (3). U ranijem su analiziranom razdoblju dominirali ponedjeljak i srijeda. Naime, tada je sklopljeno 76% svih brakova¹⁴¹.

Za razliku od župe Čepić, u Barbanu je, doduše u nešto ranijem razdoblju (1820. – 1840.) upravo ponedjeljkom, utorkom i srijedom koji dominiraju među čepićkim vjenčanjima sklopljen najmanji broj brakova, dok je najveći broj mladenaca vjenčan u nedjelju i petak.¹⁴² U Pazinu (1850. – 1870.) je situacija bila nešto drugačija, mnogo sličnija čepićkom običaju. Najviše je brakova sklopljeno u srijedu, zatim u utorak i ponedjeljak. Najmanje zastupljeni dani bili su petak i nedjelja.¹⁴³ U župi Tinjan

¹⁴⁰ Dražena VUJANOVIĆ, *Amerikanizacija hrvatskih svadbenih običaja*, završni rad, Osijek, Sveučilište Josupa Jurja Strossmayera, 2011., 23.

¹⁴¹ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 99.

¹⁴² RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 63.

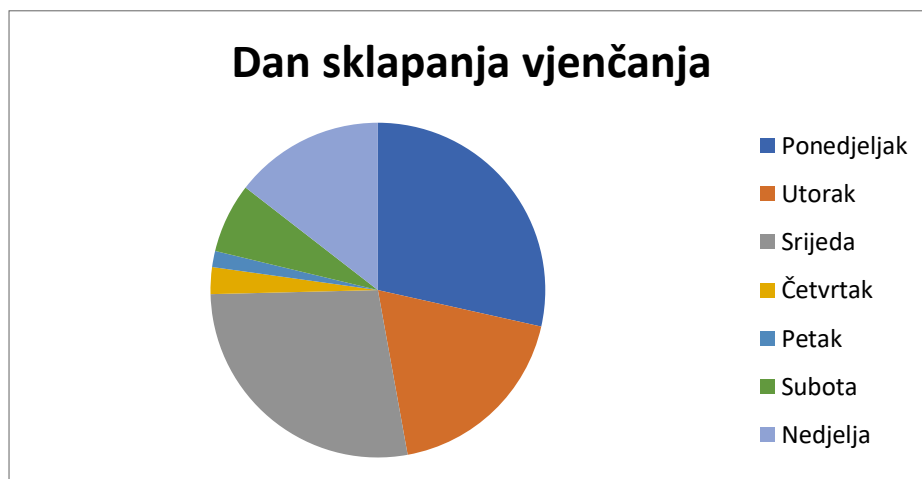
¹⁴³ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 81.

najmanji broj vjenčanja zabilježen je u srijedu (svega 0,01%), a najveći u ponedjeljak kada je u brak stupilo preko 50% mladenaca.¹⁴⁴

Tablica 21. Usporedna tablica za razdoblje 1862. – 1899. i razdoblje 1782. – 1831.¹⁴⁵

DAN	BROJ VJENČANJA 1862. – 1899.	UDIO %	VJENČANJA 1782. – 1831.
Ponedjeljak	55	28,5	39 %
Utorak	36	18,7	7 %
Srijeda	53	27,5	37 %
Četvrtak	5	2,6	4 %
Petak	3	1,6	5 %
Subota	13	6,7	4 %
Nedjelja	28	14,5	5 %
UKUPNO:	193	100	100 %

Grafikon 11. Dan sklapanja vjenčanja (1862.-1899.)

¹⁴⁴ BONACA, „Ritam života župe Tinjan ...“, str. 60

¹⁴⁵ Podaci za razdoblje 1782. – 1831. preuzeti iz: DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice ...“, str . 99.

6.3. IZBOR PARTNERA

Iako je Crkva pri izboru partnera zastupala slobodni izbor, odnosno sporazum među mladencima, propisima svjetovnih vlasti ta se sloboda nastojala ograničiti. Time su svjetovne vlasti izravno štetile slobodi izbora partnera. One su, naime, propisivale da obitelj sudjeluje u izboru partnera, a to se posebno odnosilo na žene.¹⁴⁶ S obzirom na ponekad znatne razlike u dobi ženika, možemo pretpostaviti da su mlade djevojke bile udavane za starije muškarce koji su im financijski mogli omogućiti kvalitetan život. Odatle proizlazi i zaključak da je obitelj nerijetko imala glavnu riječ pri izboru partnera. Također, udovci i udovice s djecom često su za novog bračnog druga birali osobe koje već imaju svoju djecu.

Brak je ponajprije podrazumijevao dogovor između oca i sina, odnosno roditelja i djece, a ne između samih budućih bračnih partnera. Dakle, pri izboru partnera najveću je ulogu imala obitelj, odnosno otac, a ako njega nije bilo onda majka i braća ili rođaci. Pretpostavljalo se za mladiće da su dobili roditeljsku dozvolu kada su otišli u prošnju djevojke. Djevojke su se trebale složiti s očevim, odnosno obiteljskim izborom. Najčešće su djeca prihvaćala roditeljski izbor. Prilikom sklapanja dogovora oko braka najviše se vodilo računa o ekonomskim i društvenim kriterijima, a ne o ljubavi.¹⁴⁷

6.4. DOB MLADENACA

Dob mladenaca se u matične knjige vjenčanih počela upisivati nakon uvođenja tabelarnih matica koje patentom cara Josipa II. iz 1784. zamjenjuju narativni oblik pisanja matica.

Najnižu dobnu granicu prilikom sklapanja zaruka i braka propisivao je crkveni zakon. Prema njemu, djevojke su mogle stupiti u bračnu zajednicu s 12, a mladići s 14 godina. Ta se dobna granica odnosila na početak spolne zrelosti, odnosno fizičko

¹⁴⁶ Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, „Sloboda pri izboru bračnog partnera (Istra, 15. – 17. st.)“, *Tabula*, no. 12, 2014., 183.

¹⁴⁷ MOGOROVIĆ CRLJENKO, *Druga strana braka*, 48-51.

stasanje kod djevojaka. Mladići su punoljetnost, a time ujedno i dozvolu za ulazak u brak, stjecali u trenutku kada su bili u mogućnosti osigurati egzistenciju vlastitoj obitelji.¹⁴⁸ U Istri (Pula i Poreč u razdoblju 17. i 18. stoljeća, prema analizama E. Ivetica i S. Bertoše), prosječna dob djevojke prilikom stupanja u brak bila je 21-22 godine, a mladića oko 25 godina.¹⁴⁹

Analizom matične knjige vjenčanih za župu Čepić dolazimo do podatka kako je prosječna dob ženidbe za mladiće bila 28,4 godina, a za djevojke 24,7. U Čepiću je od 1782. do 1861. prosječna dob žene koja je ulazila u prvi brak bila 22,2, a za muškarce 23,4 godine.¹⁵⁰ U župi Sveta Jelena (1805. – 1848.) mladići su također u brak ulazili kasnije od djevojaka. Prosječna dob ulaska mladića u brak je iznosila 26,7 godina, a prosječna dob djevojaka 24,3 godine.¹⁵¹ U Pazinu (1850. – 1870.) je prosječna dob muškarca prilikom ulaska u brak bila 30,9, a prosječna dob žena 26,6 godina.¹⁵²

Najniža dob prilikom ulaska u brak u župi Čepić za promatrano razdoblje zabilježena kod djevojaka bila je šesnaest godina. Šesnaestogodišnja Marija Honović iz Čepića se 24. studenog 1874. udala za dvadeset i jednu godinu starijeg Martina Buršića, također iz Čepića. Ne postoji nikakav podatak o posebnim dozvolama za stupanje u brak. Najniža dob zabilježena u čepićkim matičnim knjigama vjenčanih u promatranom razdoblju odnosi se na osamnaestogodišnjeg Antona Salamuna iz Čepića. On se 25. veljače 1868. vjenčao za vršnjakinju Anu Žgaljardić, također iz Čepića. U Svetoj Jeleni (1805. – 1848.) je najmlađi ženik imao petnaest godina, a najmlađa mladenka šesnaest godina.¹⁵³ U Pazinu (1850. – 1870.) je najmlađa djevojka koja je ušla u brak imala petnaest godina, a najmlađi mladić sedamnaest.¹⁵⁴

Najviša dob prilikom ulaska u brak zabilježena kod žena je pedeset, a kod muškaraca pedeset i osam godina. Pedesetogodišnja Ivana Defranza iz Čepića ponovno se vjenčala 1871. godine za petnaest godina mlađeg Ivana Zovića iz Brda.

¹⁴⁸ VEKARIĆ et. al. *Vrijeme ženidbe*, 29.

¹⁴⁹ Egidio Ivetić, "La popolazione di Parenzo nel settecento: aspetti, problemi ed episodi dal movimento demografico", *Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno*, 21, 1991, 162-169; BERTOŠA, *Život i smrt u Puli*, 50-51; Usp. i: M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet*, 47-52, te MOGOROVIĆ CRLJENKO, *Druga strana braka*, 47.

¹⁵⁰ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 93.

¹⁵¹ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 64.

¹⁵² ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 84-85.

¹⁵³ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 64.

¹⁵⁴ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 84-85.

Drugi brak nakon smrti prethodnih supružnika 1870. godine sklopili su i Jakov Načinović iz Kožljaka (58) i Lucija Honović iz Čepića (48). U župi Sveta Jelena (1805. – 1848.) najstarija dob muškarca prilikom ulaska u brak bila je četrdeset i tri godine, a za ženu četrdeset i jednu godinu.¹⁵⁵ Najstariji ženik u Pazinu (1850. – 1870.) imao je pedeset i sedam godina, a najstarija žena pedeset i jednu godinu.¹⁵⁶

Tablica 22. Dob mladenaca prilikom sklapanja braka

DOB	ŽENE				MUŠKARCI			
	1782. – 1861.		1862. – 1899.		1782. – 1861.		1862. – 1899.	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Do 19	59	33,7	40	20,8	0	0	2	1,1
20-24	70	40	85	44,3	1	4	74	38,7
25-29	32	18,3	37	19,3	4	16	60	31,4
30-39	12	6,8	21	10,9	17	68	38	19,9
40 i više	2	1,1	9	4,7	3	12	17	8,9
Ukupno:	175 ¹⁵⁷	100%	192 ¹⁵⁸	100%	25	100%	191 ¹⁵⁹	100%

6.5. PONOJNI BRAKOVI

Brak je najčešće prestajao smrću jednog od supružnika, tada je drugi supružnik mogao sklopiti drugi, a kako nije bilo posebnih crkvenih ograničenja i treći, četvrti pa čak i peti brak.¹⁶⁰ Udio ponovnih brakova u Čepiću bio je 8,3%. Među onima koji su ponovno ušli u brak u promatranom je razdoblju bilo nešto manje udovica nego udovaca (21 : 25). To je zbog toga što su se muškarci češće odlučivali na ponovni brak nego žene. Prosječna dob muškaraca koji su stupili u drugi brak bila je 41,4, a kod žena 36,9 godina. I u ranijem su razdoblju (1782. – 1861.) više drugih brakova

¹⁵⁵ BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene*, 64

¹⁵⁶ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 84-86

¹⁵⁷ Podatci iz: DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, odnose se samo na dob prilikom ulaska u prvi brak, dok se podatci za razdoblje od 1862. do 1899. odnose na općenito dob ulaska u brak (prvi, drugi, treći...).

¹⁵⁸ Kod jedne djevojke ne postoji upis o godinama.

¹⁵⁹ Kod dva mladića ne postoji upis o godinama.

¹⁶⁰ MOGOROVIĆ – CRLJENKO, *Druga strana braka*, 71.

sklopili su muškarci. Ponovno se vjenčalo 11% udovica i 20,2% udovaca. Prosječna dob pri ulasku u drugi brak bila je 38,6 godina za muškarce i 34 godine za žene.¹⁶¹ U župi Barban (1820. – 1840.) je također bilo više udovaca koji su sklopili ponovni brak nego udovica, njih 88 naprema 47. To je gotovo dvostruko više muškaraca koji su sklopili ponovni brak.¹⁶² U razdoblju od 1815. do 1834. u župi Bale ponovni je brak sklopila 21 žena te 38 muškaraca.¹⁶³ Župa Pazin također je pratila trend većeg broja sklopljenih brakova kod udovaca nego kod udovica; u razdoblju od 1850. do 1870. u ponovni brak su ušla 63 udovca i 14 udovica.¹⁶⁴

Muškarci su u prosjeku bili stariji od svojih žena, ali je njihova prosječna životna dob bila niža. To je rezultiralo većim brojem udovica nego udovaca,¹⁶⁵ iako je vidljivo da su u župi Čepić nešto češće udovci ulazili u ponovni brak. Glavni razlog za ponovno sklapanje braka nakon smrti supružnika bila su maloljetna djeca; Uglavnom su ponovni brak sklapali muškarci koji su htjeli da njihova djeca imaju majku. Briga o malodobnoj djeci, a ponekad i dojenčadi mogla je znatno ubrzati sklapanje braka, i skratiti vrijeme žalovanja od jedne godine, pa su česti slučajevi kad je drugi brak sklopljen i samo nekoliko dana od smrti supruge.¹⁶⁶ Na odluku o ponovnom ulasku u brak utjecali su i gospodarski čimbenici. Boljestojeći udovci i udovice lakše su pronalazili nove bračne partnere, ali je u isto vrijeme njihova potreba za ulaskom u ponovni brak bila manja jer su mogli zaposliti kućne pomoćnike te radnu snagu na svojim imanjima.¹⁶⁷

Tablica 23. Dob prilikom ulaska u ponovni brak

DOB	Muškarci		Žene	
	Broj	%	Broj	%
Do 19	0	0	1	4,8
20-24	1	4	2	9,5
25-29	3	12	2	9,5
30-39	6	24	6	28,6

¹⁶¹ DOBLANOVIĆ, „Povijesnodemografske crtice“, 93.

¹⁶² RADOLA, *Stanovništvo Barbana*, 71.

¹⁶³ IVAS, *Stanovništvo župe Bale*, , 71

¹⁶⁴ ARDALIĆ, *Život u Pazinu*, 94

¹⁶⁵ Danijela DOBLANOVIĆ, *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća*, Zagreb, Srednja Europa, 2017., 76.

¹⁶⁶ VEKARIĆ et al. , *Vrijeme ženidbe*, 63.

¹⁶⁷ DOBLANOVIĆ, *Žrvanj života*, 76.

40 i više	15	60	10	47,6
	25	100%	21	100%

6.6. PORIJEKLO ZARUČNIKA

Vjenčanja su se u većini slučajeva odvijala u župi zaručnice. Analiza matične knjige vjenčanih župe Čepić daje podatke i o mjestu iz kojeg su zaručnici dolazili. Iz podataka je vidljivo da je 189 zaručnica (97,9%) sklopilo brak u svojoj župi, dok su njih 4 došle iz drugih župa. Tako su dvije zaručnice došle iz župe Brdo i po jedna iz Kožljaka i Mošćeničke Drage. Što se tiče zaručnika, njih 134 (69,4%) bilo je porijeklom iz župe Čepić, dok su ostali dolazili iz raznih mjesta. Najviše ih je bilo porijeklom iz susjednih župa: Brdo (19) i Kršan (11), te iz obližnjih župa Šumber, Sveta Nedjelja, Nova Vas, Labin, Gradinje, Plomin, Kožljak, Sv. Martin, Grobnik, Volosko, Krbune, Krapan, Belaj, Ripenda i Boljun. Bilo je i ženika iz nešto udaljenijih župa: Sveti Lovreč, Barban, Pula, i Rijeka.

Tablica 24.

MJESTO PORIJEKLA ZARUČNIKA	BROJ	%	MJESTO PORIJEKLA ZARUČNIKA	BROJ	%
Čepić	134	69,4	Sv. Martin	1	0,5
Brdo	19	9,8	Barban	1	0,5
Kršan	11	5,7	Pula	1	0,5
Šumber	5	2,6	Grobnik	1	0,5
Sveta Nedjelja	4	2,1	Volosko	1	0,5
Nova Vas	2	1	Krbune	1	0,5
Labin	2	1	Krapan	1	0,5
Gradinje	2	1	Belaj	1	0,5
San Lorenzo	1	0,5	Ripenda	1	0,5
Plomin	1	0,5	Boljun	1	0,5
Kožljak	1	0,5	Rijeka	1	0,5

Tablica 25.

MJESTO ZARUČNICE	PORIJEKLA	BROJ	%
Čepić		189	97,9
Brdo		2	1
Kožljak		1	0,5
Mošćenička Draga		1	0,5

6.7. POSEBNE DOZVOLE ZA SKLAPANJE BRAKA

Od Tridentinskog koncila budući su supružnici, prije sklapanja braka, morali to objaviti. Njihovu je odluku objavljivao domicilni župnik u tri blagdanska dana odnosno nedjelje. Razlog tome bilo je otkrivanje eventualnih zapreka za sklapanje braka.¹⁶⁸ U nekim je situacijama, dakle, za sklapanje braka bilo potrebno dobiti dozvolu od crkvene vlasti. Najčešće su to bile dozvole za brak između zaručnika koji su bili u krvnom srodstvu. Vjenčanja srodnika u prvom koljenu (braća i sestre) smatrana su neoprostivom zaprekom i takva vjenčanja su bila zabranjena. Rođaci u drugom stupnju srodstva mogli su se vjenčati, ako su dobili pisanu dozvolu od pape, koju su predali svećeniku, koji je trebao obaviti obred vjenčanja, a svećenik je podatke o pisanom odobrenju za sklapanje braka morao zabilježiti u matičnu knjigu vjenčanih. Dozvolu od biskupa morali su tražiti mladenci ili njihovi roditelji ako su bili u srodstvu do četvrtog koljena (treći rođaci). Dozvola nije bila potrebna za srodnike nakon četvrtog stupnja srodstva.¹⁶⁹

Osim spomenutog srodstva, zapreke za brak mogle su biti i dob, ropski položaj, brak između kršćanina i nekrštenog, impotencija muža te zaređenje ili redovnički zavjet.¹⁷⁰ Postojale su razlike između zapreka i protivljenja; zapreke za brak bili su dužni prijaviti svi koji su za njih znali, a protiviti su se mogle samo osobe koje su direktno bile povezane s mladencima (roditelji, zaručnici, osobe koje su tvrdile da su već u

¹⁶⁸MOGOROVIĆ – CRLJENKO, *Druga strana braka*, 87.

¹⁶⁹VEKARIĆ et. al., *Vrijeme ženidbe*, 55.

¹⁷⁰MOGOROVIĆ – CRLJENKO, *Druga strana braka*, 87-88.

braku s jednim od mladenaca). U slučaju da je osoba prijavila zapreku, a nije je bilo, ona je sama snosila troškove procesa.¹⁷¹

Prilikom traženja dispencija na biskupijskom sudu, najčešće se pred sucima pojavljivao budući mladoženja koji je u svoje, a ponekad i u ime supruge, tražio dozvolu za brak. Supružnicu je u tom slučaju mogao zastupati jedan od roditelja.¹⁷² Izbor se partnera često odnosio upravo na roditeljski izbor. Smatralo se da je brak previše bitan da bi budući supružnici razmišljali o njemu. Obiteljski su interesi često bili bitniji od ljubavi.¹⁷³

Brak je, dakle, mogao sklopiti svatko tko nije imao zapreke. U slučaju da je netko zaniijekao zapreku ili je prešao na drugi teritorij kako bi ondje sklopio brak, mogao se kazniti strogim zatvorom od tri do šest mjeseci. Od 1. siječnja 1857. do 10. srpnja 1868. nijednom katoliku u carevini nije bilo dopušteno sklapanje braka izvan svih propisa koje crkveni zakoni određuju. Prema Općem građanskom zakonu zapreke za sklapanje braka su: kada nema privole za sklapanje braka, kada se ne može ispuniti bračna dužnost (rađati djecu); kada postoji moralna zabrana (već sklopljeni brak, posvećenje ili zavjet i razlika bogoštovlja) te kada nema bitnih svečanosti. Brak se mogao raskinuti ili proglasiti nevaljanim ako su se ustanovile bračne zapreke: javnog prava, otmica, postojeći brak, posvećenje ili zavjet, razlika bogoštovlja, rodbina, tazbina, preljub, krvništvo muža ili žene, pomanjkanje svečanog očitovanja privoljenja te zapreka katolicizma (uvedena 1814. i 1835. dekretima) zbog koje razriješeni supružnik ne može dokle god mu drugi supružnik živi sklopiti brak s osobom katoličke vjeroispovijesti. Samo nevina osoba ima pravo tražiti da se brak proglasi nevaljanim. Brakovi među katolicima bili su nerazrješivi.¹⁷⁴

Franov-Živković u svom članku *Zapreke za sklapanje braka* navodi četiri najčešće zapreke za sklapanje braka u zadarskim matičnim knjigama:

1. Rodbinski odnos – krvno srodstvo
2. Duhovno srodstvo (po kumstvu i pobratimstvu) te srodstvo po tazbini
3. Zakonsko srodstvo (u slučaju othranjene nahočadi)

¹⁷¹ Isto, 88-99.

¹⁷² Isto, 101.

¹⁷³ Isto, 125.

¹⁷⁴ Ljiljana DOBROVŠAK, „Ženidbeno (bračno) pravo u 19. stoljeću u Hrvatskoj“, *Croatica Christiana periodica*, vol. 29, no. 56, 2005., 83.

4. Zapreka po poštenosti¹⁷⁵

U promatranome su razdoblju u župi Čepić među vjenčanima zabilježene 34 dozvole za brak koje je izdao tršćanski biskup. Većinom je riječ o dozvolama koje su izdane zbog zapreke krvnog srodstva (28). Većinom je riječ o srodstvu u trećem koljenu (13), srodstvu u drugom koljenu (6) te kombinaciji 3. i 4. koljena (5). Četiri su dozvole dane mladencima koji su bili u četvrtom stupnju srodstva. Manji se dio dozvola odnosi na zapreke po tazbinskom srodstvu (5) i to uglavnom u 1 stupnju (4). Jedna je dozvola dana zbog krvnog srodstva u 3 koljenu i tazbinskog srodstva u 1 koljenu.

¹⁷⁵ Gordana FRANOV-ŽIVKOVIĆ, „Zapreke za sklapanje braka u glagoljskim matičnim knjigama i ostalim dokumentima sa zadarskoga područja od 1565. do sredine 19. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, vol. 34, No. 49, 2015., 281.

7. PROCES DEMOGRAFSKE TRANZICIJE

Promjene u stanovništvu povezane su uz proces društveno-gospodarskog razvoja. Godine 1848., ukidanje feudalnih odnosa iniciralo je modernizacijske procese s kojima je započela ubrzanija transformacija stoljećima razmjerno stabilnih društvenih struktura.¹⁷⁶ Hrvatski je prostor pripadao europskoj periferiji u kojoj se odvijala zakašnjela društveno-ekonomska preobrazba te paralelno s njom i zakašnjela preobrazba pojedinih sastavnica demoreprodukcije.¹⁷⁷ Istra se tada nalazila u predtranzicijskoj fazi koju su karakterizirale visoke stope rodosti i smrtnosti.

Demografska tranzicija je proces uvjetovan modernizacijom stanovništva. U procesu razvoja stanovništva, s obzirom na stope mortaliteta i nataliteta, odnosno fertiliteta, postoje tri glavne etape: predtranzicijska etapa, etapa demografske tranzicije te posttranzicijska etapa. Prvu etapu karakteriziraju visoke stope nataliteta i mortaliteta iz čega proizlazi niska ili nulta stopa prirodnog prirasta stanovništva. U etapi demografske tranzicije, svaka podetapa imala je različite stope prirodnog prirasta. Prvu podetapu karakteriziraju visoke stope nataliteta, dok stope mortaliteta jako opadaju, uglavnom zbog širenja zdravstvene zaštite. Drugu podetapu karakterizira pad nataliteta koji je nešto brži u odnosu na smanjenje mortaliteta pa stopa prirasta započinje padati. U trećoj podetapi se dalje smanjuju stope prirasta jer stopa nataliteta stagnira na niskoj razini, a stopa mortaliteta je i dalje u padu. Treću etapu karakteriziraju niske stope mortaliteta i niske stope nataliteta iz kojih proizlazi približno nulti prirodni prirast. Do 80.-ih godina 19. stoljeća hrvatski prostor nalazio se u predtranzicijskoj etapi koju karakteriziraju visoka rodost i visoka smrtnost.¹⁷⁸

Veći broj rođene djece ujedno je značio i veću vjerojatnost da će ih više preživjeti, odnosno veći broj radnih ruku u obitelji čime se obitelj osiguravala za budućnost. Životni vijek ljudi bio je znatno kraći nego danas zbog loših higijenskih uvjeta, loše medicinske skrbi, bolesti, ali i gladi. Ljudi na selu ovisili su o prihodima sa zemlje koju

¹⁷⁶ Rina KRALJ-BRASSARD, Jelena OBRADOVIĆ-MOJAŠ i Miroslav BERTOŠA, „Stanovništvo Buzeta (1870-1880): početak tranzicije mortaliteta“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, No. 47, 2009., 122.

¹⁷⁷ Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN, „Obilježja demografskog razvoja Hrvatske i Slavonije 1860.-1918.“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, vol. 31, 1998., 42.

¹⁷⁸ Alica WERTHEIMER – BALETIĆ, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, 1999., 107-109.

su obrađivali, a time su izravno ovisili o vremenskim prilikama i nepogodama koje su ih pogađale. Neadekvatna medicinska skrb odnosila je brojne živote.

Osamdesetih godina 19. stoljeća Hrvatska je ušla u fazu demografske tranzicije. Naglo se počela smanjivati smrtnost, dok rodost, po uzoru na prijašnje razdoblje, ostaje i dalje visoka. Smanjenju smrtnosti doprinijeli su bolji životni uvjeti; među stanovništvom se povećava svijest o higijeni i zdravlju, prehrana postaje kvalitetnija te se poboljšava medicinska skrb. Među stanovništvom se povećava i broj obrazovanih te ljudi sa sela migriraju u gradove gdje dobivaju nova znanja koja potom donose na selo.¹⁷⁹

Iz analiziranih podataka se da zaključiti da je u župi Čepić u promatranom razdoblju nastupio početak demografske tranzicije. Naime, stopa mortaliteta je 1880. godine bila drastično manja nego 1869. godine. Naravno, bilo je i dalje godina visokog mortaliteta koji je bio posljedica bolesti i gladi (1883., 1884. te 1896.). Kao što je to uobičajeno u prvoj etapi demografske tranzicije, natalitet je i dalje bio visok. Mortalitet je bio izrazito visok kada su u pitanju dojenčad i djeca do 4. godine života. U ukupnom udjelu umrlih oni su činili 51,9% svih umrlih. Što se tiče dobi ulaska u brak, koja također upućuje na određene faze demografske tranzicije, ona se nije povećala. Naprotiv, 70.-ih godina, u župi Čepić prosječna dob ulaska u brak za muškarce bila je 28,4 godine, a za žene 25,4 godine. Tijekom 80.-ih godina te se brojke smanjuju te je prosječna dob ulaska u brak za muškarce bila 27,1, a za žene 23,3 godine. Devedesetih godina muškarci u brak ulaze u prosjeku s 27,9 godina, a žene s 24,4 godine.

Tablica br. 26. Stope nataliteta i mortaliteta u župi Čepić

Godina	Broj stanovnika u Župi	Kršteni ¹⁸⁰ (‰)	Umrli ¹⁸¹ (‰)
1857.	692	36,7	41,3
1869.	638	40,4	59,2

¹⁷⁹ O procesu demografske tranzicije vidi: Nenad Vekarić i Božena Vranješ Šoljan, „Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 47, 2009., 9-62.

¹⁸⁰ Uzet je prosječni petogodišnji broj krštenih za razdoblje (1855. – 1859.), (1867. – 1871.), (1878. – 1882.) i (1888. – 1892.).

¹⁸¹ Uzet je prosječni petogodišnji broj umrlih za razdoblje (1855. – 1859.), (1867. – 1871.), (1878. – 1882.) i (1888. – 1892.).

1880.	750	40,8	24,3
1890.	788	39,6	23,9

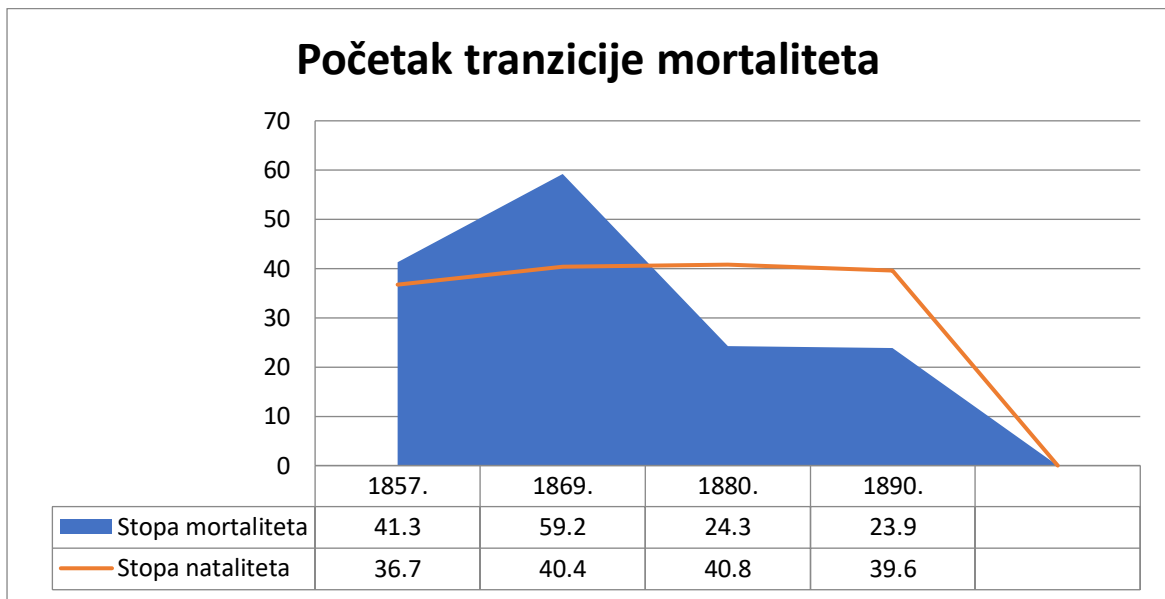
Nastupanje prve faze demografske tranzicije očitava se i u porastu broja stanovnika u župi Čepić, ali i u čitavoj Istri. Usprkos epidemijama koje su pogodile Istru, ali i siromaštvu i lošim higijenskim uvjetima, rast stanovništva u Istri ipak je bio evidentan. Od 150.907 stanovnika 1869. narastao je 1880. na 179.575 stanovnika. Istra je te godine bila najgušće naseljeno područje u Hrvatskoj s 57,4 stanovnika na km² ili za 13 stanovnika iznad prosjeka cijele Hrvatske.¹⁸²

Danas na području Župe Čepić živi 457 stanovnika (prema popisu 2021.). Od toga je 224 osoba muškoga spola (49%) i 233 osoba ženskoga spola (51%). Najveći udio u stanovništvu čini dobna skupila od 60 do 69 godina (20,4%), a najmanji dobna skupina od 90-99 godina (0,4%). Demografski pad je očit kao i u čitavoj Hrvatskoj. Broj stanovnika Hrvatske u posljednjih se 160 godina (1857. – 2021.) gotovo udvostručio, međutim brojka je trenutno u opadanju. U Čepiću je taj pad broja stanovnika veoma primjetan. Na popisu iz 2001. Čepić je imao 533 stanovnika, 2011. 481 stanovnika, dok je ta brojka 2021. pala na već spomenutih 457 stanovnika. Osim sve manjeg broja stanovnika, suvremena demografska slika Hrvatske uvelike je slična onima u ostalim članicama EU. Karakteriziraju je tri procesa: starenje, prirodna depopulacija i prostorna polarizacija stanovništva. Općenito je očekivani životni vijek porastao na 81 godinu za žene i 75 za muškarce, što je dovelo do bržeg starenja stanovništva. Prosječna životna dob, koja je prije šezdesetak godina iznosila 30,7 godina, porasla je na 44,3 godine. Gotovo jedna četvrtina stanovništva Hrvatske danas je starija od 65 godina (22%), dok je prije pedesetak godina bilo 12%. Osim toga, samo 14% stanovništva danas je osnovnoškolske dobi, dok ih je početkom 1960-ih bilo 27%. Prirodna depopulacija usko je povezana s procesom starenja stanovništva, odnosno smanjenjem stanovništva zbog veće stope mortaliteta od nataliteta te pada prosječnog broja djece po ženi fertile dobi (1,5).¹⁸³

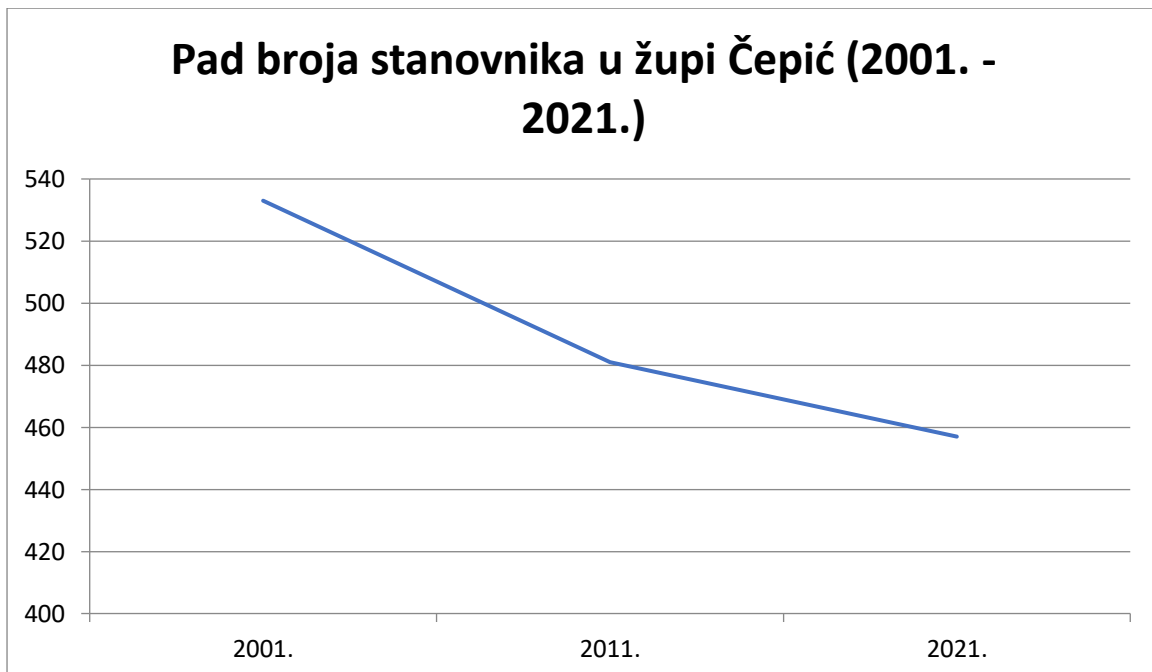
¹⁸² KRALJ-BRASSARD, OBRADOVIĆ-MOJAŠ i BERTOŠA, „Stanovništvo Buzeta“, 124

¹⁸³ <https://croatia.eu/index.php?view=article&id=14&lang=2>

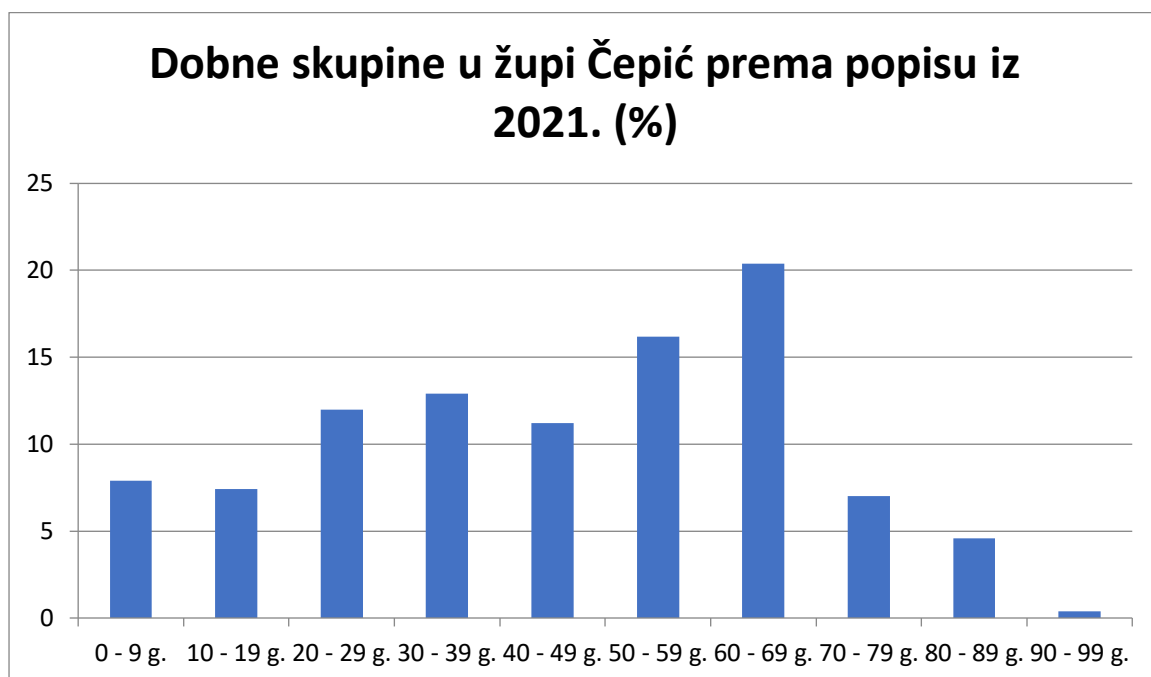
Grafikon 12.

Grafikon 13.

Grafikon 14.

8. ZAKLJUČAK

Za pisanje ovoga rada analizirane su matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih župe Čepić u razdoblju od 1862. do 1899. Pisane su u rubrikama te su dobro očuvane. Tek su rijetki podatci nečitljivi ili izostavljeni.

U analiziranom je razdoblju kršteno 1.131 dijete, sklopljena su 193 braka te je umrlo 890 osoba. Kršteno je nešto više dječaka (51%) nego djevojčica (49%). Prosječno je godišnje kršteno 29,9 djece. Kao i u ostalim istarskim župama za koje postoje povijesnodemografske analize, najveći broj začeca zabilježen je u zimskim i proljetnim mjesecima što je uzročno-posljedično vezano uz gospodarsku orijentaciju (poljoprivreda i stočarstvo), dijelom i uz vjerske zabrane te proljetno buđenje seksualnosti. Mjesec s najviše začeca bio je travanj. U promatranom je razdoblju kršteno 11 parova blizanaca (1,9%) od čega je njih 45,5% umrlo ubrzo nakon poroda, te 26 nezakonite djece (2,3) od čega je njih 9 ozakonjeno naknadnim brakom roditelja te njih 4 očevim priznanjem pred svjedocima. Imenski fond krštene djece bio je 65 različitih imena za dječake te 43 za djevojčice. Kao i u susjednim, ali i ostalim istarskom župama, najčešće muško ime bilo je Ivan, a najčešće žensko ime bilo je Marija. Dvostruka i trostruka imena bila su relativno rijetka. Prilikom dodjeljivanja imena, roditelji su se rijetko ravnali katoličkim kalendarom što je naznaka promjene u odnosu na ranija razdoblja.

U promatranom je razdoblju bilo 890 upisa smrti. Umrlo je više muškaraca (52%) nego žena (48%). Veliki udio među umrlima (24,3%), unatoč smanjenju stope nataliteta činila je dojenčad. Još je veći udio među ukupno umrlima otpadao na djecu od od 1. do 4. godine života (27,6%), a svega 0,4% umrlih činile su osobe umrle su u dobi od 80 ili više godina. Najviše smrtnih slučajeva bilo je zbog angine (11,6%). Župu Čepić pogodile su i dvije epidemije, tifus i šarlah. Tifus je odnio 50 života, dok je šarlah svega 9. Zabilježen je i jedan nesretni slučaj, pad sa stabla te jedno samoubojstvo. Najviše smrtnih slučajeva bilo je u zimskim mjesecima te u kasnu jesen, vjerojatno uzrokovano nepovoljnim klimatskim uvjetima. Mjesec s najviše smrtnih slučajeva (97) bio je siječanj, a mjesec s najmanje smrtnih slučajeva srpanj (37). U matici umrlih nailazimo i na 123 osobe koje su došle iz Tršćanskog nahodišta što govori o bijednoj financijskoj situaciji koja se pokušavala popraviti novcem za skrb o djeci iz nahodišta.

U župi Čepić su u promatranom razdoblju sklopljena 193 braka. U prosjeku je godišnje sklapano 5 brakova. Kada je u pitanju dan vjenčanja, najviše brakova sklopljeno je ponedjeljkom (28,5%), a najmanje petkom (1,6%). Mjesec s najviše sklopljenih brakova bio je studeni sa 106 brakova (54,9%), dok u mjesecu prosincu nije sklopljen niti jedan brak. Prosječna dob prilikom ulaska u brak za muškarce bila je 28,4 godine. Najmlađi zabilježeni ženik imao je 18 godina, a najstariji 58. Prosječna dob ulaska u brak za žene bila je 24,7 godina. Najmlađa nevjesta udala se sa 16, a najstarija s 50 godina. U promatranom je razdoblju bilo 8,3% ponovnih brakova, od čega su muškarci češće stupali u brak nego žene. Brakovi su se većinom sklapali s partnerima iz župe. Većina zaručnica (97,9%), ali i zaručnika (69,4%) bila je iz Župe Čepić.

Kad je riječ o „demografskom ponašanju“ žitelja Župe Čepić u promatranom razdoblju, ono se uklapa u trendove kakvi su postojali u ostalim istarskim župama za koje postoje takva istraživanja. Ipak, u drugoj polovici 19. stoljeća, posebice posljednjoj četvrti stoljeća mogu se zamijetiti naznake važnih promjena, od početka demografske tranzicije, do promjena u smislu odabira dana vjenčana, odabira imena i sl.

9. SAŽETAK

U radu su analizirani podatci za razdoblje od 1862. do 1899. upisani u matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih župe Čepić. Rad donosi kratki povijesni pregled sela, brojčani prikaz krštenja, vjenčanja i smrti, podatke o sezonalnosti rođenja, imenskom fondu, blizancima, djeci iz sirotišta, kumovima, babicama, zatim o dobnoj i spolnoj strukturi umrlog stanovništva te o uzrocima smrti, sezonalnosti vjenčanja, odabiru dana vjenčanja, dobi ulaska u brak i ponovnim brakovima. Dobiveni podatci uspoređeni su s demografskim podacima drugih istarskih župa kao i s podacima za Župu Čepić za ranije razdoblje (1782. – 1861.).

10. SUMMARY

The paper analyzed the data for the period from 1862 to 1899 entered in the registers of baptisms, marriages and deaths of Čepić parish. The paper provides a brief historical overview of the village, a numerical representation of baptisms, marriages and deaths, data on the seasonality of births, naming stock, twins, children from orphanages, godparents, midwives, then on the age and gender structure of the deceased population and on the causes of death, seasonality of marriages, selection of wedding day, age of marriage and remarriages. The obtained data were compared with the demographic data of other Istrian parishes as well as with the data for the Čepić parish for the earlier period (1782 - 1861).

11. BIBLIOGRAFIJA

Dario ALBERI, *Istria. Storia, arte, cultura*, Trst, Lint, 1998.

Nikola ARDALIĆ, *Život u Pazinu u drugoj polovici 19. stoljeća prema matičnim knjigama*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2019.

Miroslav BERTOŠA, *Izazovi povijesnog zanata. Lokalna povijest i sveopći modeli*, Zagreb, Izdanja Antibarbarus, 2002.

Mislava BERTOŠA, *Djeca iz obrtaljke. Nametnuto ime i izgubljeni identitet*, Zagreb, 2005.

Slaven BERTOŠA, *Život i smrt u Puli*, Pazin, Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.

Marko BLAŽENIĆ, *Stanovništvo Sv. Jelene u drugoj polovici 18. i u 19. st.*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2022.

Tea BONACA, *Ritam života župe Tinjan u drugoj polovici 19. stoljeća*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2016.

Dubravka BOŽIĆ BOGOVIĆ, "Rođenje, brak i smrt – Stanovništvo južne Baranje u 18. stoljeću", *Migracijske i etničke teme*, 30, 2014, 125-132.

Dubravka BOŽIĆ BOGOVIĆ, "Demografski pokazatelji u matičnim knjigama umrlih za naselja uz kopački rit u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća", *Podravina*, Vol. 17, No. 33, 106-116

Marijan BRADANOVIĆ, "Pavlinski samostan Bl. DJ. Marije na Čepićkom jezeru", *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*, Državni arhiv u Pazinu, 2012.

Jasna ČAPO, "Sezonsko kretanje vjenčanja u sjevernoj Hrvatskoj", *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, Vol. 19 No. 12, 1989.

Camillo DE FRANCESCHI, „I castelli della Vall d'Arsa: ricerche storiche [parte prima], *AMSI*, XIV, 1898.

Danijela DOBLANOVIĆ i Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO. „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju u Istri od 15. do 17. stoljeća“, *Anali Dubrovnik*, 56/2, 2018, 413-435

Danijela DOBLANOVIĆ. "Sezonska kretanja začeca/rođenja župe Svetvinčenat u 18. stoljeću", *Historical contributions*, vol. 31, No. 43, 2012, 217-233,

Danijela DOBLANOVIĆ. "Povijesnodemografske crtice o stanovništvu župe Čepić (1782. – 1861.)", *Tabula*, 12, 2014, 89-104.

Danijela DOBLANOVIĆ, *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća*, Zagreb, Srednja Europa, 2017.

Danijela DOBLANOVIĆ ŠURAN i Dean KRMAC, „La scelta del nome in Istria fra Cinque e Seicento: i casi di Capodistria, Umago e Lindaro“, u A. Samoggia – F. Scalone (ur.), *La famiglia tra mutamenti demografici e sociali*, Udine, Forum 2019., 111-128.

Ljiljana DOBROVŠAK. "Kvaliteta življenja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj kroz povijest s naglaskom na grad Varaždin"; *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 30, 213 - 245

Ljiljana DOBROVŠAK. "Ženidbeno (bračno) pravo u 19. stoljeću u Hrvatskoj", *Croatica Christiana periodica*, vol. 29, no. 56, 2005., 77–104.

Stefano FELCHER. "Dalla bonifica idraulica alla colonizzazione forzata", *Quaderni*, vol. 19, no. 1, 57 – 94

Anđela FRANČIĆ i Maja MILOVAN, „Imena u najstarijoj umaškoj matičnoj knjizi“, u: *Matična knjiga krštenih župe Umag*, D. Doblanić Šuran i M. Mogorović Crljenko (prir.), Pazin, Državni arhiv u Pazinu, 2019

Godana FRANOV-ŽIVKOVIĆ. "Zapreke za sklapanje braka u glagoljskim matičnim knjigama i ostalim dokumentima sa zadarskoga područja od 1565. do sredine 19. stoljeća", *Povijesni prilozi*, vol. 34, no. 49, godina, 275-312.

Božo GLAVIČIĆ. *Narodni običaji Labinšćine*; Rijeka, Zigo, 2003.

Martina IVAS. *Stanovništvo župe Bale u prvoj polovici 19. stoljeća*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2016.

Egidio IVETIĆ. "La popolazione di Parenzo nel settecento: aspetti, problemi ed episodi dal movimento demografico", *Atti del Centro di ricerche storiche - Rovigno*, 21, 1991, 117-185.

Jakov JELINČIĆ. „Matične knjige umrlih važan izvor za povijest zdravstva (Primjer matičnih knjiga umrlih župe Vodnjan od 1815. do 1893.)“, u: M. Manin et al. (ur.), *Identitet Istre – ishodišta i perspektive*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2006, 523-559.

Jakov JELINČIĆ. "Dvije matične knjige umrlih Lupoglava (1744. – 1935.)", *Zbornik općine Lupoglav*, 1999., 81-90.

Ivana JUKIĆ i Maja KATUŠIĆ, "Svakodnevlje", u:L. Čoralić (ur.), *U potrazi za mirom i blagostanjem: hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, , Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 2013., 233-256.

Kristijan JURAN, "Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća – Građa iz matičnih knjiga 1718. – 1815", *Povijesni prilozi*, vol. 22, no. 25, 2003., 233-280.

Iva KOLIĆ, „O kanfanarskim babicama – prilog poznavanju povijesti primaljstva Istre XIX. stoljeća“ (prvi dio), *Dvegrajski zbornik*, 6, 2022, 81-100.

Iva KOLIĆ, „O kanfanarskim babicama – prilog poznavanju povijesti primaljstva Istre XIX. stoljeća“ (prvi dio), *Dvegrajski zbornik*, 6, 2022, 101-110.

Rina KRALJ-BRASSARD, Jelena OBRADOVIĆ-MOJAŠ i Miroslav BERTOŠA. "Stanovništvo Buzeta (1870-1880): početak tranzicije mortaliteta", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, Sv. 47, 2009., 115 – 142

Mirela KREŠIĆ i Monika RAKITIČAN, „Primaljstvo u Hrvatsko i Slavoniji 1876.-1918.: zakonodavni okvir ustroja primaljske službe“, *Historijski zbornik*, vol. 68, br.2, 2015., 277-295

Marina KRPAN SMILJANEC. "Klanjec – život u 19. stoljeću", *Historijski časopis*, br. 1, 2019., 63-90.

Lana KRVOPIĆ. "Matična knjiga krštenih župe Tinjan 1847. – 1880.", *Vjesnik Istarskog arhiva*, 20, 2013., 39-58.

Mihajlo LANOVIĆ. "Zbirka matičnih propisa. Dopunidbeni svezak", *Bogoslovska smotra*, sv. 4, br. 4, 1913., 486 – 487.

Marijan MILEVOJ, *S ove strane Učke. Plomin – Kršan – Čepić – Sušnjeвица – Kožljak – Brdo*, Labin, Mathias Flacius, 2014.

Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, "Odnos prema nezakonitoj djeci u istarskim komunalnim društvima od kraja 15. stoljeća do sredine 17. stoljeća", u: *Filii, filiae...: položaj i uloga djece na jadranskom prostoru, Zbornik IV. istarskog povijesnog biennala*, ur. M. Mogorović Crljenko i Elena Uljančić Vekić, Poreč, Državni arhiv u Pazinu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Zavičajni muzej Poreštine, 2011., 147-161.

Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, *Nepoznati svijet istarskih žena. Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću.*, Zagreb, Srednja Europa, 2006.

Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, „Sloboda pri izboru bračnog partnera (Istra, 15.-17. st.)“, *Tabula*, 12, 2014., 183-192.

Marija MOGOROVIĆ CRLJENKO, *Druga strana braka. Nasilje i ilegitalnost u (izvan)bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*, Zagreb, Srednja Europa, 2012.

Samanta PARONIĆ, *Župa Barban u XIX. stoljeću: Demografska slika kroz prizmu matičnih knjiga*, Zagreb, Srednja Europa, 2020.

Slavko PEROVIĆ, "Roman Jelić i nahodišta", *Medica Jadertina*, Vol. 35, Supplement, 2005., 17-20.

Maria Paola POROPAT, *Matična knjiga krštenih župe Cres 1571 – 1596*, završni rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2020.

Tea RADOLA, *Stanovništvo Barbana u matičnim knjigama XIX. stoljeća*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2016.

Milan RADOŠEVIĆ, "O dizenteriji, ospicama, sifilisu, šarlahu i tifusu u Istarskoj provinciji za talijanske međuratne uprave (1918. – 1940.)", *Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 14, 2015., 55-81.

Paula ROJNIĆ. *Narodni običaji u Istri*, diplomski rad, Pula, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2018.

Davor SALIHOVIĆ, "Rođenja i krštenja u Labinu od 1861. do 1871.", *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 20, 2013, 85-111.

Herman STEMBERGER, *Labinska povijesna kronika. Povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera*, Labin, Narodni muzej Labin, 1983.

Drago STRUNA, „Čepićko polje – Prošlost jednog jezera“, *Hrvatska vodoprivreda*, 22, br. 206, 2014.

Valvazor u Istri: 333 godine od tiskanja knjige Slava Vojvodine Kranjske, transkripcija i prijevod: Katarina Marić i Sunčica Mustač, Pula: Povijesni i pomorski muzej Istre, 2022.

Nenad VEKARIĆ et al., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda: (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)*, Zagreb, Dubrovnik, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2000.

Nenad Vekarić i Božena Vranješ Šoljan, „Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 47, 2009., 9-62.

Dražen VLAHOV, "Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu", *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 2-3, 1992-1993., 1994, 277-309.

Dražen VLAHOV, Jakov JELINČIĆ i Danijela DOBLANOVIĆ, „Uvod“, *Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 11–13, 2004 – 2006, 11-28.

Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN, "Obilježja demografskog razvoja Hrvatske i Slavonije 1860.-1918", *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 31, No. 1, 1998, 41-53.

Dražena VUJANOVIĆ, *Amerikanizacija hrvatskih svadbenih običaja*, završni rad, Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2011.

Alica WERTHEIMER – BALETIĆ, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, Mate, 1999.

Monika ZUPRIĆ, *Nevidljivi žig. Nezakonita djeca Tara, Vabriga i Frate u 18. i 19. stoljeću*, Zagreb, Srednja Europa, 2019.

12. WEB STRANICE

<https://www.dapa.hr/maticne-knjige/>

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1495/krsan>

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/602/cepicko-polje>

<https://povijest.hr/drustvo/kultura/djetinjstvo-u-seoskim-sredinama-pocetkom-novog-vijeka/>

<https://croatia.eu/index.php?view=article&id=14&lang=2>